هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

١٠٥

ساڵی/ ٢٠١٥ – بەرگی سەدو پێنج

چاپی یەکەم/ ساڵی ٢٠١٩

پێرِیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٢) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە ٢٠١٥/٥/٢٦ ل ٥
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٣) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠١٥/٦/٢ ل ١٠٣
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٤) ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوارشەممە ٢٠١٥/٦/٩ `ل٢١٧
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٥) ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/١٦ `ل٢٤٧
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (١٦) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوارشەممە ٢٠١٥/٦/١٧ ل ٢٨٣
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٧) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/٢٣ ل ٣٢٩
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٨) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/٢٩ ل ٣٧٧
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٩) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/٣٠ ل ٤٨٣

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٢)
شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٥/٢٦

کاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٥/٢٦ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٢)ی خولی چوارەمی, ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٢)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٥/٢٦ دا بەم شێوەیە بێت:

١- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- گفتوگۆ کردن سەبارەت بە کێشەی زیادە ڕەوی لە هەرێمی کوردستان بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەردوو بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گۆزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان بەپێی خاڵی دوو لە بڕگەی دووەم لە ماددەی (٥٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١) ی هەموار کراوی ساڵی (١٩٩٢).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٢)، ڕۆژی داینشتن (٢٠١٥/٥/٢٦)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی برگە یەکی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٢) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان لە کاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٥/٢٦) بەم شێوەیە بێت:

١- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- گفتوگۆ کردن سەبارەت بە کێشەی زیادە ڕەوی لە هەرێمی کوردستان بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەردوو بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گۆزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان بەپێی خاڵی دوو لە بڕگەی دووەم لە ماددەی (٥٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١) ی هەموار کراوی ساڵی (١٩٩٢).

سەرەتا بەخێرهاتنی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان و بەڕێزان ڕاوێژکارانی سەرۆکایەتی حکومەت و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ئەکەین بۆ هۆڵی پەرلەمان، ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشوو بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە (١١) لە بەرواری (٢٠/٥/٢٠١٥) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- پەسند کردنی هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژە دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

٤- پەسند کردنی گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨) ی ساڵی (١٩٥٩).

٥- خوێندنەوەی یەکەم بۆ شەش پرۆژە یاسا و بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لە داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١١) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠/٥/٢٠١٥) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

لە دانیشتنی یەکەم:

١- ابراهیم احمد (مۆڵەت). ٢- بەیار طاهر (مۆڵەت) ٣- زۆزان صادق (مۆڵەت) ٤- سهراب میکائیل (مۆڵەت) ٥- شێرکۆ جودت (مۆڵەت) ٦- شرین حسنی (مۆڵەت) ٧- صالح بەشار (مۆڵەت) ٨- عبدالله محمود (مۆڵەت) ٩- عبدالله جاسم (مۆڵەت) ١٠- عزت صابر (مۆڵەت) ١١- قادر ئۆتمان (مۆڵەت) ١٢- یروانت نیسان (مۆڵەت).

هێڤا حاجی – مۆڵەت - شێرکۆ جودت – ئامادە نەبووە - مدینە ایوب – ئامادە نەبـووە - سـۆران عمر- ئامادە نەبووە - یروانت نیسان- ئامادە نەبووە

٣- لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی لە (٥/٢٧) کۆبوونەوەی کردووە

ئێڤـار ابـراهیم- مـۆڵەت بـووە - کمـال یلـدا – ئامـادە نەبـووە لەبەر ئەوەی لە هەمـان کـات کۆبوونەوەی لیژنەیەکی تری هەبووە

٤- لیـژنەی کاروبـاری پێشـمەرگە و شـەهیدان و زینـدانیانی سیاسـی و قوربانیـانی جینۆسـاید لە (٥/٢٨) کۆبوونەوەی کردووە

دلێر مصطفی- مۆڵەت - هەورامان حەمە شەریف- مۆڵەت - عبداللە محمود- مۆڵەت

٥- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

صالح فەقێ- ئامادە نەبووە - سۆران عمر- مۆڵەت

٦- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

مریم صمد – مۆڵەت - شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت

٧- لیژنەی بازرگانی و مافی بەکاربەر لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

-قەمان فیصل- مۆڵەت - ڤاڵا فرید- مۆڵەت - هێڤا حاجی- ئامادە نەبووە

٨- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و بەنداوەکان لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

خلف احمد- مۆڵەت - ئاواز جنگی مۆڵەت - فەرهاد حەمە صالح- مۆڵەت

٩- لیژنەی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردن لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

عباس فتاح- مۆڵەت - شیلان جعفر- مۆڵەت

١٠- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون

١١- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

صالح بەشار –مۆڵەت- علی حەمە صالح –مۆڵەت - عزت صابر- مۆڵەت

١٢- لیــژنەی کاروبــاری پێشــمەرگە و قوربانیــانی جینۆســاید و زینــدانیانی سیاســی لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

١ محمد صـادق – ئامـادە نەبـووە - هەورامـان حەمە شـەریف- ئامـادە نەبـووە - قـادر ئۆتمـان مـۆڵەت - عبداللە محمود –مۆڵەت بەڕێز سـەرۆکی پەرلەمـان، لیـژنەی یاسـایی بە شـێوەی هەفتـانە کۆبـوونەوی خۆیان ئەجام داوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەخێرهاتنی تیمێك لە ڕۆژنامە نووسـانی ڕۆژئـاوای کوردسـتان ئەکەیـن کە ئێسـتا لێـرە ئامادەن، ئێستا ئەچینە سەر برگەی یەکەم لە بەرنامەی کاری ئەمڕۆ کە بریتییە لە (گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان بەپێـی ماددەکـانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردسـتان ژمارە یەکـی سـاڵی (١٩٩٢)ی هەمـوار کـراو)، داوا لە سەرۆکایەتی هەر سێ لیژنەی کاروباری یاسایی و ئەوقاف و کاروباری ئـاینی و دارایـی و کاروباری ئابووری ئەکەین بێنە سـەر مەنەسـە بـۆ دەسـت پێکـردن بە گفتـو گـۆ، بەڵام ئەنـدامانی بەڕێـزی پەرلەمـان ئێـوە ڕاپۆرتەکەتـان لەبەر دەسـتە، ئەگـاداری ئەوەن کە بەشـێکی ئەنـدامانی

پەرلەمان لە لیژنە تایبەتمەندەکان تەحەفوزیان نووسییوە لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە، بۆیە سەرەتا گفتوگۆی ئەوە ئەکەین کە ئایا پرۆژە یاساکە گفتوگۆی لەسەر بکرێ، یان رەت بکرێتەوە، ئەوکات ئەچینە سەر برگە و ماددەکانی پرۆژە یاساکە ئەگەر قبوڵ کرا لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە، ئەکات ئەچینە سەر برگە و ماددەکان، و ئەگەر بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان ئەو بابەتە رەفز کرایەوە ئەوکات گفتوگۆکان هەڵئەگرین، بۆ ئەمەش باشترین خەڵکانی تایبەتمەند بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر ئەو بابەتە لەسەر ئەوەی ئایا گفتوگۆ لەسەر ئەو بابەتە بکرێ یان پرۆژەکە ڕابگیرێ؟ ئەندامانی لیژنە تایبەتمەندەکانی پەرلەمانن، خۆیان راپۆرتیان لەسەری نووسیوە، سەرەتا دەرفەت بەوان ئەدەین کە ڕای جیاوازیشان هەیە، تێبینی خۆیان بخەنە ڕوو لەو بارەوە، دوایی ڕێ بە (٣) ئەندام پەرلەمان ئەدەین پشتگیری موناقەشە کردنی پرۆژەکە بکات، و (٣) ئەندام پەرلەمانیش موناقەشەی ئەوە بکەن بۆچی ئەوان دژی ئەوەن گفتوگۆی پرۆژە یاساکە بکرێ، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی مونتیج ئەو گفتوگۆیە بە کۆتا بێنین، یان بە پەسند کردنی گفتو کردن لەسەر پرۆژە یاساکە، یان بە رەتکردنەوەی گفتوگۆ کردن لەسەری، بڕیاری پەرلەمان یەکلایی کەرەوە ئەبێ لەو بابەتە، ئێستا داوا لە سەرۆکی لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەکەین، فەرموو مامۆستا غەریب.

بەڕێز غریب مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ویستم ئەوە بڵێم کە خۆم ئەندامێکی لیژنەی ئەوقافم، ئەو واژوویەی کردوومە لە ژێرەوە نووسیومە کۆی پرۆژەکە رەت ئەکەمەوە، لەبەر ئەوە ئێستا بە حزووری بەڕێزتان واژووەکەش رەت ئەکەمەوە، ئاگادار بن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزت، بەڕێز دکتۆر عیزەت صابر سەرۆکی لیژنەی ئابووری و کاروباری دارایی فەرموو.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك ئاری نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر قسەکانی بەڕێزتان حەز ئەکەم ئەوە روون بکەنەوە کە ئالیات چییە بۆ ئەوەی (٣) کەس لە گەڵی و (٣) کەس لە دژی قسە بکات؟ چونکە ئەگەر (٥٠) کەس دەست بەرز بکاتەوە چۆن هەڵی ئەبژێری؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رەوشی پەرلەمان هەر بەو شێوەیە بوو، ئەگەر هەمووی هەڵسێ ڕەنگە ئەمڕۆ تەواو نەبین لەسەر ئەوە، بەڵام لە فراکسیۆنە جیاوازەکان ئیختیاری ئەو کەسانە ئەکەین کە قسە لەسەر بابەتەکە بکەن، بەڕێزان پێشتر پرۆژە یاساکە بەو شێوەی لە حکومەت هاتووە، و راپۆرتی هاوبەشی لیژنە

پەیوەندیدارەکان ئەخۆندرێتەوە، دوایی دەست ئەکەین بەو گفتوگۆیەی باسمان کرد، فەرموو دکتۆرە جوان نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز د.جوان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تەحەفوزم لەسەر هەیە، واژووەکەم سەحب ئەکەمەوە.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واژووی ئەندامی پەرلەمان لەسەر ڕاپۆرتەکان بۆ ڕایی کردنی بابەتەکەیە لە ناو لیژنە، واتە ئەو ئەتوانێ لێرە دەنگ بۆ یاساکە نەدات، زۆر ئاساییە، بەڵام ناتوانێ ڕاپۆرتەکە ڕابگرێ لە لیژنەکەی خۆی، دەنگدان دواجار بۆ ئەندامانی پەلەمانە، ئایا ڕەتی ئەکەنەوە ئەو یاسایە یان قبوڵی ئەکەن، بەڵام سەحب کردنی واژوو بەو شێوەیە ڕەوان نییە پەیڕەوییەن، ئەتوانێ واژووی نەکات، بەڵام کە واژووی کردووە ئەڵێ من لەگەڵی نیمە تەنیا بۆ ئەوەیە بابەتەکە لە ناو لیژنەکە بێتە دەرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کەواتە هەر ئەبێ گفتوگۆی ئەوە بکەین ئایا پرۆژە یاساکە گفتوگۆی لەسە بکرێ یان ڕەت بکرێتەوە، ئەگەر لەلایەن ئەندامانەوە قبوڵ کرا موناقەشە بکرێ ئەوکاتە ئەیخەینە گفتوگۆوە، ئەگەر ڕەتیش کرایەوە ئەوکات ڕەت ئەکرێتەوە، پێم وابێ ئەوەندە نوقتەی نیزامییە پێویست ناکات، کاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لیژنەیەك واژووکانی نیسابی قانونی نەبێ ڕاپۆرتەکەی ئیعتیباری نییە، بۆیە لیژنەی ئەوقاف پێشتریش بە ڕاپۆرت و بە ڕەسمی ڕتی کردۆتەوە، ئێستا ڕاپۆرتی هاوبەش تێك ئەچێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەکو باسمان کرد ئێستا ڕاپۆرت ئیمزا کراوە، خراوەتە سندووقی ئەندامان، ئەگەر لیژنەی ئەوقاف پێی باش نەبوو ئەبوو هەر لە سەرەتاوە واژووی لەسەر نەکەن، کە ئێستا چۆتە سندووقی ئەندامانەوە بۆ گفتوگۆش، ئێستا بە دەنگدان یەکلایی ئەکەینەوە کە گفتوگۆی لەسەر بکرێ یان نا؟ فەرموو مامۆستا هەورامان.

بەڕێز د.هەورامان گەچێنەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ زیاتر تەوزیحدانی قسەکانی کاك سۆران ئەوە ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقافە، لیژنەی ئەوقاف هەموویان لێرەن، بە ئیجماع ئێمە ئەو پرۆژە یاسایەمان ڕەتکردۆتەوە و ئەوەش ڕاپۆرتەکەمانە، نازانم چۆن لە کاتێکدا کە لیژنەیەك، پرسیار لە لیژنەی یاسایی ئەکەم، لیژنەیەك لە لیژنەکان ڕەتی ئەکەنەوە، ئایا چۆن ڕاپۆرتی هاوبەش ئەنووسرێ؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سەرەتا لیژنەی ئەوقاف ئەو ڕاپۆرتەیان ناردبوو، ڕەفز کردنەوە نییە، داوای بەدیل ئەکەن، بەڵام لە دوای کۆمەڵێك کۆبوونەوە ئەو ئیمزایە بۆ ئێمە هاتووە لە لایەن بەڕێز سەرۆکی لیژنەی ئەوقافەوە، ئەو ئیمزایانە لە لیژنەی ئەوقافەوە بۆ ئێمە هاتووە کە نیسابی قانونی تەواوە، لە (٧) کەس (٤) کەس ئیمزای کردووە، هیچ عیلاقەی بە ئێمەوە نییە کە چۆن ئیمزا کراوە لە لیژنەی خۆیان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەهار خان فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم چۆن لە ڕووی یاساییەوە گفتوگۆ لەسەر شتێك ئەکەین کە پەیوەستە بە بابەتێکی ترەوە کە بودجەیە؟ ئێمە تا ئێستا لەم خولەی پەرلەمان نازانین بودجە چییە؟ داهاتمان چیە، خەرجیمان چیە؟ چۆن...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامی نییە بەهار خان، فەرموو کاك حاجی.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەقریبەن کۆی واژووی لیژنەکان ٨٠% لای کەم تەحەفوزی پێوەیە، پرسیار ئەکەم ئایا ئەگەر کۆی ئەو ئیمزایانە ٨٠% تەحەفوز بێت دێتە ناو جەلسە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئیشکالێکە لە پەیڕەوی ناوخۆ، بە دڵنیاییەوە لە پەیڕەوی ناوخۆی تازە ئەوە موعالەجە ئەکەین، ئەگەر بۆ نموونە لیژنەیەك لە لیژنەکان ئەسڵەن لەگەڵ موناقەشەی پرۆژە یاسایەك نەبوو، دوو لیژنەی تر، یان سێ لیژنەی تر لەگەڵی بوو چۆن یەکلایی بکرێتەوە، بەڵام پێمان وایە باشترین ئالیەت ئەمڕۆ بیگرینە بەر بۆ ئەوەی گفتوگۆ لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە بکرێ یان نا؟ ئەوەیە کە سەرەتا گفتوگۆ لەسەر ئەوە ئەکەین کە پرۆژە یاساکە بخرێتە موناقەشەی پەرلەمانەوە یان نا؟ ئەندامانی پەرلەمان بە دەنگدانی خۆیان ئەو پرسە یەکلایی ئەکەنەوە، دوای دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان یان پەرلەمان بڕیار ئەدات گفتوگۆ بکرێ و دەست ئەکەین بە گفتوگۆ کردنی، یان ئەندامانی پەرلەمان ڕەتی ئەکەنەوە گفتوگۆ ناکرێ، ئێستا فەرموو دکتۆرە ڕێواز.

بەڕێز د.ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی قسە لەسەر پرۆژەکە نییە، قسەیە لەسەر جێ بەجێ کردنی پەیڕەوی ناوخۆ، لە پەرلەمانی عێراق ئەوە نموونەیە بۆ ئەوەی وازیح بێ کە عەیبێکی شکلی دروست ئەبێ، هەتا ئەگەر یاساکەش پەسند بکەین، دەنگ درا لەسەر مەسەلەی یاسای خانەنشینی پەرلەمانتاران،

لەسەر عەیبێکی شکلی مەحکەمەی ئیتیحادی ڕەفزی کردووە، عەیبەکە ئەوە بوو پرس بە حکومەت نەکرابوو، ئەوە مەسەلەیەکی شکڵیە، ئەو پرسیارە ئەکەم، حیکمەت چییە لە ئاراستە کردنی پرۆژە یاسای قەرز بۆ لیژنەی ئەوقاف ئەگەر ڕەئیەکانیان بە نەزەری ئیعیبار وەرناگیرێ؟ ئەوە یەك، دوو، حیکمەت چیە لە ئاراستە کردنی پرۆژەی قەرز بۆ لیژنەی دارایی ئەگەر ئیمزای ئەوان بە نەزەری ئیعیبار وەرناگیرێ و دواجار پەرلەمانی کوردستان ساغی ئەکاتەوە، ئێستا پرۆژەی هەموار یان دانانی پەیڕەوێکی نوێمان لەبەر دەستە، بۆ یاسایەك دەر ئەکەین کە گومانمان هەیە لە شکڵیەت و لە ئیجرائاتی؟ لەکاتێکدا ئەکرێ چارەسەری ئەو بابەتە لە ناو پەیڕەودا بکەین، دواتر قسە لەسەر ئەو حاڵەتانە بکەین، یان ئەو پرۆژە یاسایانە بکەین کە ئەوجۆرە جەدەلەی تێدایە، لە ئێستاوە من وەکو قانونییەك گومانم هەیە لەسەر پرۆژە یاساییەك کە لێرە موناقەشە ئەکرێ، لە کاتێکدا یەکێ لەو لیژنە تایبەتمەندانەی کە بەڕێزتان ئیعتیبارتان بۆ داناوە کە زەڕوورن حزووریان هەبێ ئیمزاکانیان حزووریان هەبێ، بەڵام بێ ئەوەی ئیعتیبار بۆ ئیمزاکانیان دابنرێ دێتە ناو پەرلەمان، کەواتە پێویست ناکات ئەندامی پەرلەمان لە لیژنەکان قسەی خۆی بکات، هەر لە پەرلەمان لێرە هەر شتێك هەبوو یەکسەر ساغی ئەکەینەوە و قسەی خۆمانی لەسەر ئەکەین، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من عەیبەکە ئەبێتە عەیبێکی شکڵی، هیوادارم ئەوە بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزتان، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز ئەتوانی سەیری ڕاپۆرتە هاوبەشەکە بکەی، ئەو ڕاپۆرتە هاوبەشەی دابەش کراوە بەسەر ئەندامانی پەرلەمان، ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقافیشی لەسەرە، لە کۆی (٧) ئەندامی لیژنەکە پێنج ئەندامی واژووی لەسەر کردووە، بۆیە هاتۆتە ناو سەندوقی ئەندامانەوە، خاتوو ئامینە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ددەمێکیدا کو لیژنێن پەیوەندیدار ڕاپۆرتێن خو حازر بکات، و موناقەشێ هاتە ناڤ هۆڵە پەرلەمانێدا بدیتنا من پێویستی هندێ ناکاتن، و خاڵێت نیزامینە ئەگەر بێنە وەرگرتن کو موناقەشە کرن ل سەر ڤێ پرۆژێ بێتە ڕاگرتن، ئەڤە د دەمەکیدا راستە کو موناقەشە کرن حەتا نەهێتە ناڤ هۆڵە پەرلەمانێدا، ل نووکە دبینم خالەکا پەیڕەویا کو ڕاگرتنە پرۆژێ بێتە کرن ب حیجەتێ هندێ هەندەك ئەندام پەرلەمان دناڤ هۆڵا پەرلەمانێ دبێژن ئەم سەحبا ئیمزایا خو دکەین، ئەڤە هەم وەخت گرتنە، هەم ژی وەخت گرتنا حکومەتێیە، ژبەر هندێ بچینە سەر موناقەشێ سەرەکی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خولی پێشوو هیچ کات پرۆژە یاسا لیژنە ڕەتی نەکردۆتەوە، چۆتە ناو لیژنە، لیژنە سیاغەی کردووە، جاری وابووە لیژنە بە کاملی پرۆژە یاسای ڕەت کردۆتەوە، لە نەتیجە هاتییە لە هۆڵی

پەرلەمان دەنگی لەسەر دراوە کە ئەم پرۆژەیە قبوڵ بکرێ کە ڕەفزی لیژنەیە، لیژنەی یاسایی پرۆژە یاسای ڕەت کردۆتەوە، لە هۆڵی پەرلەمان ڕەت کردنەوەی لیژنەی یاسایی رەفز کراوەتەوە، جارێکی تر سیاغە کراوەتەوە، بۆیە ئێستا ئەم تێبینییە، یەعنی لیژنە موعتەبەرەکان وەریان گرتووە کە بەشێکی زۆری ئەندام پەرلەمان تێبینیان لەسەر پرۆژەکە هەیە لەگەڵ ئەوەن، بۆیە بەڕێزت ئەڵێی مەبدەئیەن، خۆ بڕیارت نەداوە بچینە سەر موناقەشەکە، ئێستا تۆ ئەڵێی فەرموو کێ لەگەڵە؟ کێ لەگەڵ نییە؟ ئەگەر ڕەت کرایەوە، ڕەت ئەکرێتەوە، ئەگەر دەنگی هێنا ئەوسا ئەچییە سەر موناقەشە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەزانم چەند کەسێکی تریش دەستیان بەرز کردۆتەوە، بەڵام وا هەست ئەکەم تێکەیشتین بارودۆخەکە چۆنە، فەرموو لیژنەی یاسایی و لیژنە پەیوەندیدارەکانی تر دەقی پرۆژە یاساکە و ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان لەسەر پرۆژە یاساکە بخوێنەوە.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای ڕاکیشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەستی ئەم یاسایە لەم وشە و دەستەواژانەی دێن ماناکانیان بەرامبەریانە.

١ هەرێم- هەرێمی کوردستانی عێراق

٢- ئەنجومەنی وەزیران- ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم

٣- پەرلەمان- پەرلەمانی کوردستانی عێراق

ماددەی دووەم: ئەنجومەنی وەزیران تەخویل ئەوکرێ بە ڕاکێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی پاك لە ڕێگەی قەرز کردن و قەرز وەگرتن و یان گەرەنتی کردنی قەرز یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥) ملیارد دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێ، مەرجە سەرجەم قەرزە وەرگرتنەکان یان گەرەنتییەکان یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن کە لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە باس کراوە، و دانەوەی یان گەرەنتی کردنی بە دانەوەی ڕسوومات و سوود و خەرجییەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێیەوە بەستراونەتەوە لە نێو دەستەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لە ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا ڕوون کراوەتەوە، و ئەم بڕانەش لە نێو بەرزە ئاستی باس کراو لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە هەژمار ناکرێن.

ماددەی سێیەم: ئەکرێ ئەو مایەی ڕائەکێشرێ یان ئەو قەرزە گرەنتی کراوانەی دەرئەکرێن بە هەر دراوێکی بیانی بێ لە سنووری ئەو بڕەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە باسکراوە، و لەسەر بنەمای نرخەکانی پارە گۆڕینەوەی کار پێکراو لە ڕێکەوتی بەستنی قەرز کردنەکە یان گەرنتی کردنەکە لەسەر بنەمای نرخەکانی پارە گۆڕینەوەی کار پێکراو لە ڕێکەوتی بەستنی قەرز یان گەرەنتی پێ کردنی قەرزەکە بە گوێرەی حوکمەکانی ئەو یاسایە، تەنیا بە نووسین لەسەر ڕێکەوتێکی تر ڕێککەوتبن.

دووەم: لە شێوەی قەرزی دەرەکی یان ئاسانکاری هەبوونی تر یان پەڕ یان قەواڵەی دارایی دەرکراو لە بازاڕە دەرەکییەکان یان هی تر.

سێیەم: لە ڕێگەی یەك پرۆسە یان لە ڕێگەی زنجیرە پرۆسەی بە یەك بەستراو یان نێوان نەبەستراو و لەو سنوورەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە هاتووە.

ماددەی چوارەم: پابەندییەکانی هەرێم بە دانەوە لەوەی تایبەتە بەو مایانەی ڕاکێشراون، یان قەرزە گەرەنتی کراوەکان بە پێی حوکمەکانی ئەو یاسایە لە ڕووی مافەکانی پێشەنگیدانەوە یەکسانن لەگەڵ پابەندە داراییە نا گەرەنتی کراوەکانی تری هەرێم.

ماددەی پێنجەم:

١ بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێشوەختە حوکم و مەرجەکانی ڕاکێشانی هەر مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرزە پێکراوی سوود یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و بڕی بنەرەت و ڕێکەوتی شایستە بوون، بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەری ئەکات دیاری ئەکرێت.

٢- ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێکدێ لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەیی و وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە یان بە جیا ڕابسپێری بە دەستەڵات یان حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی ڕاکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنی قەرز، و دانوستان کردن بە سیفەتی ئەوەی کە نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن، و بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگە نامەکان و هەر هەموار کردنێك بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستە بەر ئەکات و خەستنە بواری جێ بەجێ کردنەوە و بەرپرسیەتی ئەم لیژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیران هاوکاری تەزاموونی ئەبێ.

ماددەی شەشەم:

١ ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێکارانەی دایان ئەنێت کە بەرژوەندی گشتی دستەبەر ئەکەن و چارەنووسی ئەگەڕێتەوە بۆ ئیدارە ئەگرێتە بەر، لە نێوانیشیان پرۆسەکانی ئاڵوگۆڕ کردنی دراو و بەرهەمە ئیدارییەکان و دووبارە پارە پێدان (تەمویل) درێژکرنەوە و دووبارە پەیکەر سازی کردنەوە یان کڕین یان دووبارە کڕینی بە ناوی هەرێم و بە نیونەرایەتی ئەو، هەر قەرزێك لە قەرزەکان یان پابەندی گرەنتی کرا و یان هەر یەك لەو گەرەنتی دەرکراوانەی نێو ئەو بڕەی لە ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە دا و بە پێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.

٢- ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لە لیژنەیەکی تایبەت کە پێکدێ لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە یان بە جیا ڕابسپێرێ بە دەستەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکارانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە باس کراون، و بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکی تایبەت پێیانەوە بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستبەر ئەکات خستنەبواری جێ بەجێ کردنەوە و بەرپرسیەتی ئەو لیژنەیە لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیران هاوکاری واتە (تەزاموونی) ئەبێت.

ماددەی حەوتەم: ئەنجومەنی وەزیران هەڵئەستێ بە دیاری کردنی بەرزترین تێکڕای سوود یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و ڕسوومات و نووسراوەکان یان هەر سوودێك یان دەستەکەوتێك یان داهاتێکی تر کە شایستە ئەبێت یان کەڵکە بووە لەسەر هەر مایەیەك کە ڕائەکێشرێ یان هەر قەرزێکی گەرەنتی کراو بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستبەر

ئەكات ئەو دەستەڵاتەش ملكەچ نابێ بۆ هیچ بەرزە تێكڕایەك، یان هەر كۆتێكی تری هاتوو لە هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنمایەكی تری بەركار لە هەرێم یان لە داهاتوو بەركار ئەبێ.

ماددەی هەشتەم: بڕی بنەڕەت، واتە ئەسڵی و سوود و شایستەكانی تری سەر هەر مایەیەك لەو مایانەی لەوانەیە ڕابكێشرێن و سەرجەم ئەو بڕانەی بەپێی هەر گەرەنتی كردنێكی بەستراو بەپێی ئەو یاسایە شایستە ئەبن و گشت ڕێكەوتن و بەڵگەنامەكانی لەو بوارە هەرێم گرێیان ئەدات ملكەچ نابن بۆ رسووماتی پولی دارایی یان لێ بڕینی هەر بڕێك یان باجێكی هاتوو لە هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێم یان لە هەركاتێك بەركار ئەبێ.

ماددەی نۆیەم: كار بە هیچ یاسایەك یان بڕیارێك یان دەقێكی تری ناكۆك لەگەڵ حوكمەكانی ئەو یاسایە ناكرێ، و لە حاڵەتی بوونی هەر ناتەباییەك لە نێوان حوكمەكانی ئەو یاسایە و هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەكی تری دەركراو لەلایەن دەستەڵاتە ئیتیحادییەكان یان دەستەڵاتەكانی هەرێم ئەوە بە حوكمەكانی ئەو یاسایە وەرئەگیرێ كە لەسەر جەم لایەنەكان دا لە یاساكە لە پەیڕەو و یان ڕێنماییەكانی تر لە پێشترە.

ماددەی دەیەم: ئەكرێ ئەو ناكۆكیانەی لە ئەنجامی پیادە كردنی حوكمەكانی ئەو یاسایە و ئەو ڕێكەوتن و گرێبەستانەی بەپێی ئەو یاسایەوە ئەبەسترێن چارەسەر بكرێن لە ڕێگەی ناوبژیوانی نێودەوڵەتی بە گوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویستی ئەكات.

ماددەی یانزە: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەكان حوكمەكانی ئەو یاسایە جێ بەجێ بكەن، پەیڕەو و ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێ بەجێ كردنی و پێناسە كردنی وشەكانی ڕاكێشان، بەرهەمە داراییەكان، گەرەنتی كردنی قەرز و وشەی تر كە لەو یاسایە هاتوون بەوەی پێویستە دەر بكەن.

ماددەی دوانزە: ئەم یاسایە لە ڕێكەوتی بڵاوكردنەوەی لە ڕۆژنامەی (وەقائیعی فەرمی كوردستان) جێ بەجێ ئەكرێ.

هۆیەكانی دەرچوواندن:

لە پێناو پاڵپشتی كردنی باری دارایی هەرێمی كوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشە پێدان و پێشخستن بەو شێوەی بەرژەوەندی باڵای گەلەكەی دەستەبەر بكات كە لەگەڵ دەستوور هاوڕایە ئەوا ئەو یاسایە دەرچووێنرا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ڕاپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە پرۆژە یاسای ڕاكێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز كردن لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

لێژنەكانی (كاروباری یاسایی) و (ئەوقاف و كاروباری ئایینی) و (دارایی و كاروباری ئابووری) ڕۆژی (چوارشەمە ٢ گوڵانی ٢٧١٥)ی كوردی بەرامبەر بە (٢٠١٥/٤/٢٢) ی زایینی كۆبوونەوەیان ئەنجامدا بۆ تاوتوێ كردنی پرۆژە یاسای (راكێشانی مایە لە ڕێگای قەرزكردن لە هەرێمی كوردستان-عێراق) كە لەلایەن (ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی كوردستان) ەوە پێشكەش كراوە، دوای خوێندنەوەی یەكەمی لە دانیشتنی ژمارە (١١)ی ئاسایی لە ڕۆژی چوارشەممە بەرواری ١١/١٩ / ٢٠١٤، ڕەوانەی لیژنەكان كراوە.دوای گفتوگۆكردن و تاوتوێ كردن، لێژنەكان گەیشتنە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:

ناونیشانی پرۆژەكە:

هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە
ماددەی (١): هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە
ماددەی (٢): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەکرێت بە راکێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی پاك لە رێگەی قەرزکردن و قەرزوەرگرتن و/یان گەرەنتیکردنی قەرز یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠) پێنج ملیار دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێت.
دووەم: مەرجە سەرجەم قەرزوەرگرتنەکان یان گەرەنتیەکان یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن کە لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا باسکراوە، وە دانەوە یان گەرەنتیکردنی دانەوەی رسومات و سوودو خەرجیەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێیەوە بەستراونەتەوە لەنێو دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لەم یاسایەدا روون کراوەتەوە، وە ئەم بڕانەش لە نێو بەرزە ئاستی باسکراو لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هەژمار ناکرێن.
ماددەی (٣): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
دەکرێت ئەو مایانەی رادەکێشرێن و/یان ئەو قەرزە گەرەنتیکراوانەی دەردەکرێن:
یەکەم: بەهەر دراوێکی بیانی بێت لە سنووری ئەو بڕەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باسکراوە، وە لەسەر بنەمای نرخەکانی پارەگۆڕینەوەی کارپێکراو لە رێکەوتی بەستنی قەرزکردنەکە یان گەرەنتیکردنی قەرزەکە بەگوێرەی حوکمەکانی ئەم یاسایە تەنها ئەگەر بە نووسین لەسەر رێکەوتنێکی تر رێککەوتبن.
دووەم: لە شێوەی قەرزی دەرەکی یان ئاسانکاری دڵنیابوونی تر، یان کاغەز یان قەواڵەی دارایی دەرکراو لە بازاڕە دەرەکیەکانی رێکخراو یان رێکنەخراو.
سێیەم: لە رێگەی یەك پرۆسە یان لە رێگەی زنجیرە پرۆسەیەکی بەیەك بەستراو یان نێوان نەبەستراودا وە لەو سنوورەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باسکراوە.
ماددەی (٤): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
حکومەتی هەرێم پابەندە بە دانەوەی ئەو مایانەی راکێشراون یان قەرزە گەرەنتیکراوەکان بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، بە پێ ی مەرج و ماوەی دیاریکراو لە رێککەوتن و بەڵگەنامەکان.
ماددەی (٥): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لێژنەیەکی تایبەت کە پێکدێت لە (سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابوری) بە یەکەوە رابسپێرێت بە دەسەڵاتی دیاریکردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتیکردنێکی قەرز، هەروەها دانووستان کردن، بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن، وە بەستنی سەرجەم رێککەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، و خستنە بواری جێبەجێ کردنەوەو، بەرپرسێتی ئەم لێژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.
دووەم: بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێشوەختە حوکم و مەرجەکانی هەر راکێشانێکی مایە یان گەرەنتیکردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە (دراوی متمانەپێکراو، بەرزە تێکڕای سوود

یــان تێکــڕای ســوودی بــنەڕەت، و بــڕی بــنەڕەت و ڕێکەوتــی شایســتەبوون) بەو شــێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، دیاری دەکرێت.
ماددەی (٦): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەکەم: ئەنجــومەنی وەزیــران ســەرجەم ئەو ڕێکــارانە دادەنێــت کەوا بەرژەوەنــدی گشــتی دەســتەبەر دەکەن و کە پەیوەســتە بە بەڕێــوەبردنی پرۆســەکانی ئــاڵوگۆڕکردنی دراوو بەرهەمە داراییەکان، دووبارە پارەپێدان (تمويل)، درێژکردنەوە، دووبارە دارشتنەوەی قەرزەکە، یان کــڕین یان دووبارە کڕینی، بەناوی هەرێم و بەنوێنەرایەتی ئەو، هەر قەرزێك لە قەرزەکان یان پابەندیی گرێدراوی تر و/یان هەر یەك لەو گەرەنتــیە دەرکــراوانەی نێــو ئەو بــڕەی لە مــاددە دووەمــی ئەم یاسایەداو بەپێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.
دووەم: ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێکدێت لە (سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیــران، و جێگــرەکەی و وەزیــری دارایــی و ئــابوری) بەیەکەوە رابســپێرێت بە دەســەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکارانەی لە بــڕگەی (یەکەم)ی ئەم مــاددەیەدا باسکراون، وە بەســتنی ســەرجەم ڕێککەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموارکردنێکی تایبەت پێیــانەوە بەو شــێوەیەی بەرژەوەنــدی گشتی دەستەبەر دەکات، و خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە، وە پێدانی دەسەڵاتی واژۆکــردن بە وەزیــری دارایــی و ئــابووری لەســەر ڕێککەوتــن و بەڵگەنامەکــان و بەرپرســێتی ئەم لیــژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.
ســێ یەم: هێنانەکــایەی بەرێــوەبەرایەتییەکی گشــتی لە وەزارەتــی دارایــی و ئــابووری بە نــاوی بەریوەبەرایەتی مایەی راکێشراو بۆ مەبەستی بەرێوەبردنی کاروباری مایەی راکێشراو.
ماددەی (٧): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێت بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای ســوود یــان تێکڕای ســوودی بــنەڕەت و رســومات و عمولەکــان یــان هەر ســوودێك یــان دەســکەوتێك یــان داهــاتێکی تــر کەوا شایســتە دەبێــت یــان کەڵەکەبــووە لەســەر هەر مــایەیەك کە رادەکێشــرێت یــان هەر قەرزێکــی گەرەنتیکراو بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، ئەم دەســەڵاتەش ملکەچ نابێــت بــۆ هــیچ بەرزە تێکــڕایەك یــان هەر کــۆتێکی تــری هــاتوو لە هەر یاسایەك یان پێڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێمدا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێت.
ماددەی (٨): هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە
ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بــری مایە راکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکەن, دوای راســتاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.
ماددەی (١٠): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
دەکرێــت ئەو ناکۆکیــانەی لە ئەنجــامی پیــادەکردنی حوکمەکــانی ئەم یاســایەو ئەو ڕێککەوتــن و گرێبەستانەی بەپێی ئەم یاسایە دەبەسترێن چارەسەر بکرێن لە ڕێگەی ناوبژیوانیی نێــودەوڵەتی بەگوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویستی دەکات.
ماددەی (١١): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

کار به هیچ یاسایەك یان بڕیارێك یان هەر دەقێکی تری ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.
ماددەی (١٢): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن، و پێڕەوو ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێکردنی دەربکەن.
ماددەی (١٣): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.
هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە
بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
لە پێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشەپێدان و پێشخستن بەو شێوەیەی بەرزەوەندی باڵای گەلەکەی دەستەبەر بکات , ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە بەڕێز دکتۆر عیزەت صابر ئەکەین سەرۆکی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان کە بفەرموی بۆ پێشکەش کردنی بابەتەکەی. کاك سۆران نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای خوێندنەوەی ڕاپۆرت و پرۆژە یاسا ئەسڵیەکە پێویستە دەنگدان لەسەر گفتوگۆ کردن بکرێ یان نا پێش ئەوەی بەڕێز دکتۆر عیزەت هەر بابەتێك پێشکەش بکات، بۆیە داوا لە بەڕێزت ئەکەم دوای خوێندنەوەی پرۆژەی هاوبەش بیخەیتە دەنگدان ئایا گفتوگۆ بکرێ یان نا؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەو گفتوگۆیەش کە ئێستا دەستی پێ ئەکەین بۆ ئەوەیە کە ئەندامانی پەرلەمان بەرچاو ڕۆشن بن لە کاتی دەنگدان کە ئایا گفتوگۆ لەسەر پرۆژەی یاساکە بکرێ یان ڕەت بکرێتەوە؟ ئەم گفتوگۆیەی ئێستا ئەکەین بۆ گفتوگۆ کردنی بڕگە و ماددەکانی نییە، بەڵکو بۆ دەنگدانە، فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەتەکەی کاك دکتۆر لامانە تەئیدی ئەوە ئەکات، ئەبێ ڕاپۆرتێکی دژیش هەبێ، یان قسە بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

قسەش ئەکرێ، ئەوەی دژیەتی ئەوەش ڕێی پێ ئەدەین قسە بکات، لە ئەندامانی پەرلەمان لە فراکسیۆنە جیاوازەکان، دکتۆر شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتەی دکتۆر عیزەت کە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییە ئەیخوێنێتەوە کە نیوەی واژووی لەسەر کردووە یان ڕەئی خۆیەتی؟ ئەگەر ڕەئی خۆیەتی ئەوە ئێستا زووە بۆ ئەوەی، چونکە هێشتان دەنگدان نەکراوە لەسەر ئەوەی کە ئاڕائەکان دژ و پەسندن، کێ عەرزی ئەکات، ئەگەر ڕەئی لیژنەی داراییش ئەخوێنێتەوە ئەوە مەوزوعێکی ترە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دکتۆر عیزەت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا پرۆژە یاسای ڕاکێشانی سەرمایەی قەرز ئەرکی سەرەکی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری پەرلەمانە، قسەی خۆی هەبێ، ڕاپۆرتی لەسەر ئامادە بکات، بە جیاوازی هەموو ڕەنگەکان و دەنگەکانەوە، بۆ وەڵامی دکتۆر شێرکۆ یان من وەکو خۆم وەکو ئەندامێکی ئەو لیژنەیە ئەم بابەتە بە شێوەیەکی ئەکادیمی و زانستی بۆ بەڕێزتان، ئەوە ئەرکی لیژنە مەعتییەکانە بەرچاو ڕوونی بدەن بە پەرلەمانتارەکان، هەرچەندە پەرلەمانتار بەرچاویان ڕوون بێ ئەوکات ئازاد تر ئەبن لە دەنگدان بە ڕەفز کردن یان بە قبوڵ کردن، (٤٨) سەعات پێش ئێستاش داواکارییەکم پێشکەش بە سەرۆکی پەرلەمان کرد، وێنەیەکم لەو بەشە پێشکەش بە سەرۆکی پەرلەمان کرد، خۆشبەختانە قبوڵیان کرد کە بدرێ بە هەموو پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، کاتی (١٠) دەقەم داوا کردووە بۆ ئەوەی باسەکەم پێشکەش کەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز د.شوان قەڵادزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە هاوبەشەکان لە (٢٩) کەس (١١) کەس واژووی نەکردووە، (١٣) کەس تەحەفوزی هەیە، (٤) ئەندامیش لەگەڵ کۆی پرۆژەکە نین، ئەوەش تاکە پرۆژەیە تا ئێستا بەو شپرزەییەوە هاتبێتە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەو بابەتە بابەتێکی شەرعی و ناشەرعییە، پێم وایە سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویست بوو پرس و ڕای بە...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامییە نییە کاک دکتۆر، بەڕێزت هەرکاتێ حەز ئەکەی دەرفەتت پێ ئەدەین، کە دژی پرۆژەکە قسە بکەی و ڕایەکانی خۆتی لەسەر بدەی ئەو کاتە ئەمانەی کە ئێستا جەنابت باسی دەکەی دەتوانی باسی بکەی، خاتوو نجیبە فەرموو.

بەڕێز نجیبە لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەرنامەی کاردا تەنیا باس لە گفتو گۆ کردن لەسەر پرۆژەکە دەکات، ڕاپۆرتی بەڕیز دکتۆر (عزت) لەبەرنامەی کاردا نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەکو ئەندامێکی پەرلەمان قسە دەکات، وەکو ئەندامێکی پەرلەمان ڕێ بە ئەوانە دەدەین کە دیفاع لە پرۆژەکە دەکەن قسەی خۆیان بکەن، ڕێ بە ئەوانەش دەدەن کە دژی پرۆژەکەن، هەر قسەی خۆیان بکەن بە تایبەتی لە لیژنە پەیوەندیدارەکان و، دوایش لە ئەندامانی پەرلەمانیش، لە فراکسیۆنە جیاوازەکان ڕێیان پێ دەدەین کە قسە بکەن، بۆیە ئەمە وەکو ئەندامێکی پەرلەمان هەقی خۆیەتی بڵێ من لە گەڵ ئەوەم ئەم پرۆژەیە گفتو گۆی لەسەر بکرێت، کاك علی دوای قسە دەکەی وا نییە؟، خاتوو شرین فەرموو.

بەڕێز شرين حسنى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم لە ئەندامانی پەرلەمان ئەو بەڕێزانەی کە تەحەفوزیان لەسەر ڕاپۆرتەکەی نووسیوە مەبەستیان ئەوە نییە کە کۆی پرۆژەکە ڕەفز کراوە، من خۆم ئەندامی لیژنەی دارایم واژووم کردووە، بەڵام تەحەفوزم نووسیوە مەبەستم ئەوە نییە پرۆژەکە ڕەفزم کردووە، بەڵام هەندێك گۆڕانکاری پێویستە دوایی پێشنیار دەکەین، پێشنیارێکی تریشم هەیە، یەعنی بە نووسراویش ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانم کردووە، هیوادارم لە پەیڕەوی ناوخۆ پەسەند بکرێت لەم پەرلەمانە جێگای بکرێتن، کە هەر پرۆژە یاسایەك بکەوێتە خوێندنی دووەم لە ناو هۆڵی پەرلەمان لیژنەی موختەس ڕاپۆرتێك یان داتاشۆیەك لەسەری عەرز بکرێتن بۆ بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان بۆ بەرچاو ڕوونی کردن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئیتر ئەمانە پەیڕەوی نییە، خاتوو بێگەرد قسەت هەبوو؟، باشە، خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز شكريە اسماعيل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش ڕاپۆرتێکم ئامادە کردووە، مادام ڕێگات بە دکتۆر (عزت) دا کە بۆ پاڵپشتی ئەم قەرزە ڕاپۆرتەکەی بخوێنێتەوە ڕێگا بە منیش بدە بۆئەوەی بە پێچەوانەی دکتۆر (عزت) ڕاپۆرتەکەی خۆم بخوێنمەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەوەی دکتۆر (عزت) (٤٨) سەعات پێش ئەوە دایەتی بە سەرۆکایەتی پەرلەمان دابەش کراوە بەسەر ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام دەکرێت ئەو کاتەی کە ڕێی بە ئەندامانی پەرلەمان دەدەین لە فراکسیۆنە جیاوازەکان بۆ نموونە ئەگەر فراکسیۆنی (کۆمەڵ) جەنابت هەڵدەبژێرن بۆئەوەی بە نوێنەرایەتی ئەوان دژی پرۆژەکە قسە بکەی ئەوە من ئامادەم دەرفەت بە جەنابت بدەم، فەرموو دکتۆر (عزت) بابەتەکە پێشکەش بکە.

بەڕێز د.عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، خۆش بەختانە وێنەی ئەم باسەی بۆ بەڕێزتانی باس دەکەم، لە لای هەموو پەرلەمانتارە بەڕێزەکان هەیە، هەوڵ دەدەم زۆر بە کورتی بەرچاو ڕوونییەك بۆ

پرۆژەی (قەرز) مانای (قەرز) گرینگی (قەرز)، یەعنی (قەرز) حاڵی خۆمـان لە گەڵ عێـراق، لەگەڵ وڵاتـانی تـر، (قەرز)، (قەرزی گشـتی) بـریتییە لە برێـك دراوی نەختیـنە کە دەوڵەت بە دەسـتی دێنێت لە هاووڵاتیان یان بانکەکان یان دامەزراوە دارایی ناوخۆیی و دەرەکییەکانی دەوڵەت، کە بەڵێن دەدات بە دانەوەی قەرزەکە و بڕی سوودەکە و بە قیمەتی دیاری کراو لە نێوان قەرزدەر و قەرزدار دا، جۆرەکانی قەرز: قەرزی ناوخۆیی و دەرەکیمان هەیە یان لەسەر ئاستی مـاوە قەرزی کورت خایەن، مام ناوەند، قەرزی درێژخایەنمان هەیە، کورت خـایەن لە (١) سـاڵ کەمتـرە قەرزی مـام ناوەنـد لە نێـوان (١)سـاڵ بـۆ (٥)سـاڵە، قەرزی درێژخـایەن لە (٥) سـاڵ زیـاترە بـۆ سـەروە، شیکردنەوەی قەرز کردن بە یەك نمـوونەی زۆر سـادە و سـاکار مرۆڤێـك یـا خـود کەسێك ئەگەر بیەوێـت (١٠٠) دۆلاری پێبێـت چـاکەتێکی پـێ بکڕێـت، ئەگەر چـاکەتەکەی کـڕی (١٠٠) دۆلارەکەی دەڕوات و نا گەڕێتەوە، ئەگەر چاکەتەکە نەکڕێت و بەڵـێ لە بانـك دایبنێـت فائیـدەی بانـك (%٨) بێت لە کۆتایی ساڵ (١٠٨) دۆلاری دەست دەکەوێت، ئەگەر ئەو چـاکەتەی بە پـارەی بانـك کـڕی و خۆی نە بوو قەرزی کرد، (١٠٠) دۆلارەکە قەرز بکات ئەگەر فائیدەکە (%١٠) بێت دەبێت لە کۆتایی ساڵ (١١٠) دۆلار بدات بە بانکەکە جیاوازی نێوان بە پارەی خۆت ئەو چاکەتە بکڕی یان بە پـارەی بانك بیکڕی (%٢) ئەمە لەسەر ئاستی هەموو وڵاتـانی جیهـان ڕاسـتە، کـارێگەری ئابوورییەکـانی: ئەگەر قەرز بۆ وەبەر هێنان بێت یەکێك لە سەرچاوەکانی تری داهاتە بۆ وڵات سوود بە ئـابووری وڵات دەگەیەنێت، قەرزی ناوخۆیی کردوویەتی ئەم حکومەتەش و هەموو حکومەتەکانی تریش لە دونیا پاشەکەوتی هاووڵاتی و کۆمپانیاکان کەم دەکاتەوە ناچێت بۆ وەبەر هێنان، بـۆیە وەبەر هێنان کەم دەبێتەوە، قەرزی دەرەکی گەر بۆ وەبەر هێنان نەبێت خەرجی حکـومەت زۆر دەکـات دانەوەی سوودەکەی لە کـاتی دانەوەی ئەمەش پـارەیەکی کەم دەهێڵێـتەوە بـۆ وەبەر هێنـان بـۆ حکومەت، دۆخی دارایی لە هەرێمی کوردستان، بەڕێز سـەرۆکی پەرلەمـان، بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتان بە ناچـاری و بـۆ خەرجـی حکـومەت و بـۆ مـووچەی فەرمانبەرانی لە ساڵی (٢٠١٤) و (٢٠١٥)دا بـڕی (١) ملیـار دۆلاری لە وڵاتـی (تورکیـا) وەرگرتـووە و، قەرزی کردووە و ڕەزامەنـدی پەرلەمانیشـی وەرنەگرتـووە، حکـومەتی هەرێـم بە سـەدان ملیـۆن دۆلار قەرزی لە کۆمپانیاکـانی نەوتـی دەرەکـی کـردووە و نرخـی سـوودی هەنـدێکیان لەوانەیە (%١٠) زیاتر بێت، ڕەزامەندی پەرلەمـانی وەرنەگرتـووە، حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتان تەنیـا لە سـاڵی (٢٠١٤) زیـاتر لە (٥) ملیـار دۆلاری وەك قەرزی نـاوخۆیی لە کۆمپانیاکـان و بانکەکـان و پاشەکەوتی هاووڵاتیان وەرگرتووە و ڕەزامەندی پەرلەمانی وەرنەگرتووە و تەنانەت ڕەزامەنـدی خاوەن پارەکانیشی وەرنەگرتووە، حکومەتی هەرێمی کوردسـتان بە قەرز گرێبەسـتی بـۆ کڕینـی (گازوایل) بۆ وێزگەکانی کارەبا کردووە نرخـی سـوودی هەنـدێك لەو گرێبەسـتانە (%٥٠) زیـاترە، ڕەزامەنـدی پەرلەمانیشـی وەرنەگرتـووە، بـۆیە گـرینگە بە یاسـا و لەژێـر چـاودێری پەرلەمـانی کوردستان پرۆسەی قەرز وەرگرتن لە هەرێمی کوردسـتان ڕێـك بخرێـت، خـۆش بەختـانە بەڕێـز جەنابی وەزیری دارایی لێرەیە و (انشأ الله) لە داهاتوویەکی نزیك دا بەیانی مـالی سـاڵی (٢٠١٤) بۆ بەڕێزتان ڕوون دەکاتەوە و، لە بەیان مالی دا ئیشارەت بەوە دراوە، کە چەندێك پارەی بانـك و کۆمپانیاکـان وەك قەرزی نـاوخۆیی سـوودی لـێ وەرگیـراوە بـۆ فەرمـانبەران بـۆ پرۆژەکـانی حکومەت، ئەمەش هەر قەرزە، وڵاتی عێراق ئەگەر بۆ بەڕێزتان باس بکەم، (پۆل بریمەر) لە ساڵی

(٢٠٠٤) له وڵاتی عێراق قانوونێکی دەرکردووە پێی دەوترێت (قانون الادارة المالیة والدین العام في العراق)، بەپێی ئەو یاسایە حکومەتی عیراق قەرزدەکات، ئەوانەی بە ڕەنگی سوور ئیشارەتی پێدراوە دەسەڵات دراوە بە وەزیری دارایی بە بانکی ناوەندی لە عێراق هەموو ساڵێك چەندی قەرز پێویست بێ لە بودجەیا جێگای بکاتەوە و قەرزەکە بکات، وەزیری دارایی بە نوێنەرایەتی حکومەتی عێراق ئیمزا لەسەر ئەو قەرزە نێودەوڵەتیانە دەکات کە لە بانکی نێودەوڵەتی و سندووقی دراوی نێودەوڵەتی قەرزدەکات، ساڵی (٢٠١٠) حکومەتی عیراقی مافی هەبووە (٤,٥) ملیار و نیو دۆلار قەرزبکا، چونکە ئەندامە لە سندووقی دراوی نێودەوڵەتی، (٢)ملیار دۆلار لە بانکی نێودەوڵەتی، (٢)ملیار دۆلاری تر وەکو حقوقی سەحبی خاس یاخود وەکو سەنەدات، ساڵی (٢٠١١) بە هەمان شێوە، بەڕێزان ئەمانە هەمووی لە ماددەی (٢)ی بودجەی عێراقدا چەسپێنراوە بڕگەی دووەم" (ب) عێراق ساڵانە قەرزدەکات یەك نموونە بۆ بەڕێزتان وڵاتی زیمبابۆی کەم بەهاترین عوملە لە عالەما وڵاتی زیمبابۆییە (٦)ملیۆن دۆلاری قەرزی لای عێراقە و قەرزارترین وڵاتی عالەمیشە، ساڵی (٢٠١٢) بەهەمان شێوە، ساڵی (٢٠١٣) و، ساڵی (٢٠١٤)، گرینگە ئەمانە پەیوەستە بە هەرێمی کوردستانیش لەراستیدا، تەنیا ئەوانەی کە ڕەنگە سوورەکانن بریتییە لەو قەرزەی کە عێراق لەسەریەتی لەگەڵ ئەو سوودەی کە دەیداتەوە، ئێمە وەك هەرێمی کوردستان ساڵانە بەشدارین لە وەرگرتنی ئەو قەرزە بەشداریشین و لە دانەوەی ئەو قەرزە، یەعنی ئەو سوودەی کە عێراق دەیداتەوە لەسەر هەرێمی کوردستان ساڵانە (١٧%)ی ئەو قەرزە هەرێمی کوردستانیش بەشدارە لە دانەوەی، سوودی سەنەدات، نادی (پاریس)، سندووقی دراوی نێودەوڵەتی، بانکی نێودەوڵەتی، سەرجەم ئەو قەرزانەی کە وڵاتی عێراق دەیکا کە ئەو کاتەی تا ساڵی (٢٠١٤) چی پارە و داهات لە بەغداوە هاتبێت بۆ هەرێمی کوردستان، چی ئەو پارەی بۆمان هاتبێت بەشێکی زۆری قەرزی نێودەوڵەتی بووە، کە حکومەتی عێراقی کردوویەتی دانەوەکەشی ئێمە بەشدار بووین تێدا، ساڵی (٢٠١٥) کە ئەم ساڵ دەکات عێراق فریا بکەوێت بە بڕی (٩,٥)ملیار دۆلار قەرز دەکات، (٤,٥) ملیار و نیو دۆلار لە نەقدی دەولی، (٢) ملیار لە بانکی دەولی (٥٠٠) ملیۆن دۆلار لە بانکی ئیسلامی، (٢,٥) ملیار و نیو دۆلار لە مەصرەفی عێراقی لە تیجارەت، (٩,٥) ملیار نیو دۆلار، بۆیە هەموو ئەو (٥٠٠) ملیۆن دۆلارانەی کە مانگانە لە بەغداوە بۆمان دێت بەشێکی قەرز کراوە و دەدرێت بە ئێمە و، ئێمەش دەیخۆین، ئەمە لیژنەی مالی پەرلەمانی عێراق باس لەوە دەکات، ئێمەی لیژنەی مالی لە پەرلەمان ڕێگەمان داوە بە حکومەتی عێراقی قەرز بکات، بۆئەوەی شەڕی ئیرهابمان پێ بکرێ، بۆئەوەی پرۆژەمان پێ بکرێت بۆ عێراق، ئەمەش وتەی بەڕێز ڕاوێژکاری سەرۆك وەزیرانی عێراقە کە جەخت لەوە دەکاتەوە پێویستمان بە قەرزە و رازی بووین، خۆش بەختانە بانکی دەولی رازی بووە کە قەرزمان بداتێ، چونکە زۆرمان پێویستی پێیەتی، بەڕێزەی قەرزی گشتی بۆ کۆی داهاتی ناوخۆی وڵاتانی جیهان ئەمە گرینگە، ئەگەر ئێمەی پەرلەمانتار ترسمان هەبێت دەبێت ترسمان لەمە بێت لەم ڕێژانە بێت کە بۆ بەڕێزتان باسی بکەم، گرینگە بزانین کۆی داهاتی ناوخۆی وڵات بۆ ئەمڕۆ و، بۆ ئەم موناقەشەیە، بۆ ئەم دەنگدانە چییە؟، کۆی داهاتی ناوخۆی وڵات بە ئینگلیزی پێدەوترێت (Group Domestic Prodect) کورت کراوەکەی پێدەوترێت (G.D.P)، ئەمەی کە ئێستا گوێمان لێ دەبێت، کۆی داهاتی ناوخۆی وڵات بریتییە لە داهاتی هەموو حکومەت لە (١) ساڵدا زائیدەن

داهاتی کەرتی تایبەت لەو ساڵەدا، ئەمە راپۆرتێکی وەزارەتی پلاندانانی حکومەتی هەرێمە زائیدەن بانکی نێودەوڵەتی، کە من سوودم لەو ژمارانە بینیوە، لە ساڵی (٢٠١٣)دا کۆی داهاتی گشتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان بریتی بووە لە (١٣) ملیار دۆلار بودجەی حکومەت زائیدەن (١٢) ملیار دۆلار داهاتی کەرتی تایبەت بە هەموو پڕۆژەکانەوە، یەعنی مرۆڤێکی دوکانداریش چەندی دەست بکەوێت ئەوەش حیساب دەکرێت، بۆ وڵاتی عێراق (١١٥) ملیار دۆلار داهاتی حکومەت بووە، بودجەی حکومەت بووە، (١١٨) ملیار دۆلاریش داهاتی کەرتی تایبەت بووە کە (٣٣) ملیار دۆلار دەکات، من زۆر پرسیارم کرد لە بەڕێزان شارەزاکان یا خود کەسانی مەعنی لە حکومەتی هەرێم هەتا لە کەسانی شارەزا، باسیان لەوە کرد بۆ (٥) ملیار دۆلار داناوە وەکو ژمارە، ئەگەر داهاتی ئەم حکومەتە داهاتی ناوخۆی هەموو هەرێمی کوردستان (٢٥) ملیار دۆلار بێت لە (١) ساڵدا، ئەم (٥) ملیارە دابەشی (٢٥)ی بکەی دەکاتە (٢٠%)ی، باشترین ئابووری وڵات ئەوەیە کە رێژەی قەرز لە کۆی داهاتی وڵاتەکەی رێژەیەکی زۆری پێك نەهێنابێت و، حکومەتیش دەست کراوە نەبێت چەندی ویست پارە قەرز بکات، بەڕێزان ئەمە وڵاتەکانن رێژەی قەرزە بۆ هەموو ئابووری وڵات، بۆ هەموو داهاتی وڵات، وڵاتێکی وەکو (ئۆسترالیا) (٣٠%)ی هەموو داهاتی وڵاتەکەی قەرزە، ژمارە گەورەکان بۆ بەڕێزتان دەخوێنمەوە، وڵاتی (میسر) کە جامیعەی ئەزهەری لێ یە (٨٥%)ی هەموو سەروەتی وڵاتەکە قەرزە، قەرزی نێودەوڵەتییە، هی خۆی نییە، وڵاتی (فەرەنسا) (٩٠%)ی هەمووی پارەی وڵاتەکەی، داهاتی وڵاتەکەی قەرزە، وڵاتی (ئێران) (١٩%)ی پارەی ئێران و داهاتی ئێران قەرزە، وڵاتی (ئایسلاند) (١٢٠%)ی داهاتەکەی قەرزە، ئەوە ژمارە گەورەکان، (ئێرلەندا) (١٢٠%)ی داهاتای وڵاتەکەی قەرزە، (ئیتاڵیا) (١٢٦%)ی داهاتەکەی قەرزە، لە راستیدا ئەمە بۆ ئەوە نییە تەشجیعی پەرلەمانتار بکەم تەئسیری هەبێت لەسەری دەنگی پێبدات، راستە، بەڵام ئەمە حەقیقەتە، ئەمە واقیعە، هیچ ترسم لێ نییە، دەنگی پێدەدەم، بەڵام ئەم حەقیقەتە بەشێوەیەکی ئەکادیمی بەبێ ئەوەی هیچ هینێکی هەبێت هەموو ژمارەیە و داتایە بۆ بەڕێزتانی باس دەکەم، وڵاتی (قەتەر) (٣٢%)ی کۆی داهاتی ناوخۆی وڵاتەکەی قەرزە، وڵاتی (سعودیە)ی عەرەبی (١٣%)ی کۆی داهاتی وڵاتەکەی قەرزە، وڵاتی (بریتانیا) (٩٠%)ی پارەکەی قەرزە، وڵاتی (ئەمریکا) (٧٣%)ی پارەی وڵاتەکەی قەرزە، (زیمبابۆی) کە خراپترین دراوی هەیە (٢٠٠%)ی پارەکەی قەرزە، لە هەموو وڵاتەکانی جیهاندا (٦٤%)ی داهاتی ناوخۆی وڵاتەکەی قەرزە، لە راستیدا من بە گرینگی نابینم ڕیبایە ئەو ڕێژەیەی سوود، چۆن زانایانی ئاینی ئیسلام وە بەندە وەك ئەوان دڵنیام ئەوەی لە (قورئانی پیروزدا) هاتووە هەمووی وایە (ڕیبا) حەرامە، بەڵام ئەکادیمییەن، ئیقتیسادییەن لەوە دڵنیام کە نرخی سوودی بانك لە گەڵ (ڕیبا) یەکسان نین بەیەك، سوودی لەسەرە، یەکسان نین، ڕیبا حەرامە (١٠٠%)، یەك نموونە بۆ بەڕێزتان دێنمەوە سوودی راستەقینە هەیە پێدەوترێت (الفائدة الحقيقية)، سوودێکی تر هەیە پێدەوترێت (الفائدة الاسمية)، فائیدەی حەقیقی حەرامە، فائیدەی حەقیقی یەعنی چی، فائیدەی ئیسمی دەکاتە ئەو ڕێژە سوودەی کە لە بانك دا هەیە، فائیدەی حەقیقی دەکاتە ئەو فائیدەیە ناقس (التضخم) لە ئابووری وڵات، (التضخم) یەعنی هەڵئاوسان، بۆیە ئەگەر نرخی سوودی بانك (١٠%) بێت، هەڵئاوسانی نرخ لە هەموو هەرێمی کوردستان لە ماوەی (١) ساڵدا (٦%) بێت، کەواتە سوودی راستەقینە دەکاتە (٤%)، ئەمە بۆ نموونەیە لە وڵاتی بریتانیا و

ئەمریكا لە یاسای (٣٠) ساڵی ئابووریەكەیاندا كردووە، بەندەك هاتووە نرخی سوودی ئاسایی (٧%) بووە بە تێكڕای (٣٠) ساڵا، تەزەخوم (٣%) بووە كەواتە فائیدە حەقیقیەكەی (٤%) وەكو ئەو ژمارەی كەوا لەبەردەستە، لە كۆتایی دا هەموو وڵاتێك لە جیهاندا یاسای قەرزیان هەیە بە وڵاتی عێراقیشەوە، لێرەدا هەرێمی كوردستانیش یاسای خۆی هەبێت و لە لایەن پەرلەمانیشەوە پەسەند بكرێت، لەوەش گرینگتر ئەوەیە پەرلەمانی كوردستان و پەرلەمانتاران سەركەوتۆ بن لە چاودێری كردنی چۆنیەتی خەرج كردنی قەرزەكە، خۆش بەختانە لیژنەی دارایی ئەو ماددەیەمان ئیزافە كرد بۆ پرۆژە یاساكە، كە ماددەی (٩)یە بەم شێوەیە خوێندیەوە خاتوو دكتۆرە (ڤاڵا) ((كە دەبێت ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە راكێشراوەكە بۆ پرۆژەكانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بكەن دوای راسپاردنی لە لایەن پەرلەمانی كوردستانەوە))، سوپاس بۆ گوێ گرتنتان، سوپاس بۆ بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان و پەرلەمانتارانی بەڕێز.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بۆ بەڕێز دكتۆر عزت صابر، كاك علی فەرمووە.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، بەخێرهاتنی وەفدی حكومەتی هەرێمی كوردستان دەكەم، دیارە ئەو خیلافەی لە چوارچێوەی ئەم پرسە هەیە خیلافێكی مەعریفییە و تەنیا تێگەیشتنە لە پرۆسەی قەرزەكە، ڕەنگە ئەوانەی كە سەردانی وڵاتانی خەلیجی و ئەوروپایان كردووە و لەگەڵ بانكەكاندا دانیشتوون بۆ ئەم قەرزە لە خەمی ئەوەدابوون چۆن ژێرخانێكی ئابووری دروست بكەن و بووژانەوەی ئابووری ڕووبدات، پەرلەمانتارانیش كە تەعنی بكەین ترسمان هەیە لە ئایندە چۆن تووشی داڕووخانی ئابووری بین، واتە ئەو خیلافەی كە هەیە بەتەواوەتی خیلافێكی مەعریفییە و زیاتر نییە لەمە، بە پێی لێكۆڵینەوەكان ژمێرەی قەرزی جیهانی ئێستا نزیكەی (٦٠) ترلیۆن دۆلارە، كەم وڵات هەیە یان قەرزی نەدابێت یان قەرزی نەكردبێت، زۆر دەگمەنە، بەڵام مەرج نییە هەر وڵاتێك قەرزی كردبێت ئێمە وەكو نموزەجێكی جوان وەری بگرین بۆئەوەی چاوی لێ بكەین، دونیا دابەش بووە بەسەر دوو بەرەدا، بەرەیەكیان سوودیان لەو قەرزە وەرگرتووە وەكو (ئەمریكا) وەكو (یابان) وەكو (بریتانیا) ئەمانە سەركەوتوو بوون لە قەرزەكە، بەشێكیشیان بە بوونەی قەرزەوە تووشی داڕووخانێكی زۆر گەورە بوون وەكو (میسر، یونان، فەنزەویلا، زیمبابۆی) ئەمانە قەرز... فیكرەكە ئەوەیە ئێمە دیراسەی وەزعی خۆمان بكەین بۆئەوەی بزانین لە كام بەرەین؟، ئایا بووژانەوەی گەورە لە ژێرخانی ئابووریمان دا ڕوودەدات یا خود تووشی داڕووخانی ئابووری دەبین و نەوەكانی ئایندە، نەك نەوەكانی ئایندە ڕەنگە خۆشمان پاش (١٠) ساڵ (١٥) ساڵی تر باجەكەی بدەین، واتە دەبێت دیراسەی ئەمە بكەین، دیراسەی ئەمە بە دوو پێوەر كراوە هەر وڵاتێك ئیدارەی مالی و ئیدارەی مەشاریعی خراپ بوو (١٠٠%) قەرز دەكات، ئێستا (یابان) زۆر زیاتر لە (G.D.P) خۆی قەرزی كردووە، بەڵام ئیدارەی مالی سەركەوتووە لە كاتێك دا تەمەنی بووژانەوەی (یابان) لە (٧٠) كانەوە دەست پێدەكات، وڵاتێكی وەكو (یۆنانیش) (٢٠٠٠) هەزار ساڵە فەلسەفەی

دەوڵەتداری تێدا دەخوێنرێت لە کۆمارەکەی (ئەفلاتوونەوە) بۆ ئێستا، بەڵام (یۆنان) بۆتە ژێر قەرزەوە و تووشی قەیران بووە، واتە ئەمە پەیوەندی بە ئیدارەوە هەیە، پەیوەندی بە مێژووی دەوڵەتداریەوە نییە، کۆمەڵێك پرسیار هەیە من لێرە تەرحی دەکەم ئەگەر هاتو وەڵامی موقنیع بۆ ئەم پرسیارانەی من بدرێتەوە، کە لە خەڵکی شارەزا و پسپۆڕمان وەرگرتووە لەئاستی ناوخۆ و دەرەکی ئەوا ئێمە دڵنیا دەبینەوە لەوەی کە لەم قەرزە سوودمەند دەبین و، ئەگەر وەڵام نەدرێتەوە بۆ ئەم پرسیارانە من هەم لەبەر خۆم هەم لەبەر ئایندەی منداڵانی وڵاتەکەمان بەدڵنیاییەوە دژی ئەم قەرزە دەبم ئەمە بابەتێك، بابەتێکی دیکە من لێرەوە، واتە بە وتە دەیخەمە ڕوو حکومەتی هەرێم لە ماوەی ڕابردوو دا چەند قەرزی کردووە و پرسی بە پەرلەمان نەکردووە، ئێستا بۆ ئەم پرسە دێتە پەرلەمان، ئایا ڕای پەرلەمان بەلایەوە گرینگە یا خود بابەتەکە بەشێوەیەکی ترە و دواتر پرسی لەسەر دەکەم، من دەمەوێت پرسیارە عیلمییەکانی خۆم بکەم و، هیوادارم وەفدی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەڵامی عیلمیم بداتەوە بۆئەوەی قەناعەت بکەم، قەرز لەسەر بنەمای (G.D.P) دەکرێت، بەڵام بەڕێز هاوڕێم دکتۆر (عزت) ئاماژەی بە بابەتێك دا ئەوە ساڵی (٢٠١٣) یە دەبێت ئێمە لەسەر بنەمای (2015) (G.D.P) ئەم قەرزە بکەین، چونکە (٢٠١٣) دۆخێك بوو بۆ هەرێمی کوردستان و ئێستا دۆخێکی ترە و، گۆڕانەکە گۆڕانێکی جەوهەرییە گۆڕانێکی نیسبی نییە (٢%)، (٣%) گۆڕانی بەسەردا هاتبێت لە دەخلی فەردەوە بگرەوە بۆ دەخڵی کۆمپانیایەکی گەورە دواتر داهاتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئایا لەسەر چی بنەمایەك، هەرچەندە دیسانەوە تەئکید دەکەمەوە لای من ئەوەندە ئیدارەی قەرز گرینگە ئیدارەی (G.D.P) گرینگ نییە، (یابان) باشترین بەڵگەیە بۆ ئەمە کە زۆر لە (G.D.P) خۆی زیاتر قەرزی کردووە، بەڵام ئیدارەی دەدات و ئیستیسمارێکی باش بەم قەرزە دەکات، دووەم ئیدارەی نەختینە و ئیدارەی مەشاریع لە هەرێمی کوردستاندا بەداخەوە لە ڕابردوو دا زۆر لاواز بووە هەمووتان شاهیدی ئەوەن بەڵگەمان بۆ ئەمە چییە؟، لە ساڵی (٢٠٠٣) یەوە بۆ ئێستا بە پێی ئەو بەدواداچوونەی من کردوومە بۆ ئەو پارانەی کە لە بەغداوە بۆمان هاتووە کە لە داهاتی ناوخۆ و داهاتی نەوت نزیکەی (١٠٣) ملیار دۆلار هاتووتە خەزێنەی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، بەڵام لە کۆتایی ساڵی (٢٠١٣) حکومەتی هەرێم (٣) ملیار دۆلار قەرزار دەبێت، واتە نەك ئیحتیاتی نییە بەڵکو (٣) ملیار دۆلار قەرزار دەبێت، ئێوە بۆمان ڕوون بکەنەوە ئیدارەی ئێوە بۆ ئەم قەرزە چییە؟، ئیدارە بۆ ئەوە نییە موئەسەسەیەك دروست دەکەم، ئەگەر موئەسەسەیەك لە کۆی موئەسەسەکە موئەسەساتی حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانێکی ستراتیژی نەبوو موئەسەسەیەك کە مودیر عامێکی هەیە بە تەئکید ناتوانێت ڕۆڵ ببینێت، واتە ئیدارەی ئێوە بۆ مەشاریع و ئیدارەی ئێوە بۆ قەرزەکان چییە؟، ئەمە جگە لەوەی کە نزیکەی (٥٠٠٠) هەزار پرۆژەمان هەیە ئێستا لە کوردستان وەستاوە، پرسیارێکی ترم ئەوەیە حکومەتی هەرێمی کوردستان راستە ئەمە بەناوی جیاوازەوەیە، بەڵام لە نەتیجە کۆی گشتی قەرزدەکات، قەبارەی کورت هێنان ئەوەی کە لە لایەن وەزارەتی داراییەوە تۆمار کراوە نزیکەی (٩,٧٩) ترلیۆن و حەفتاو نۆ ملیار دینار بووە تا (٢٠١٥/١/١) کۆی بەکار هێنانی سیولەی نەقدی بانکەکان (١٢,٧٦١) ترلیۆن و حەوت سەد و شەست و یەك ملیار دینار بووە کە ئەمە دیارە بەکار هێنراوە بۆ پڕکردنەوەی کورت هێنانەکە، کەواتە ناکرێت لێرە کۆیان بکەینەوە، حکومەتی

هەرێمی کوردستان هەمووماں دەزانین مووچەی (٢) مانگی فەرمانبەرانی ئێستا قەرزارە کە نزیکەی (١,٧٠٠) ترلیۆنێك و حەوت سەد ملیار دینارە، چەکێکی زۆری بێ ڕەسید کە بەشێکی کۆمپانیاکانن بەشێکی تری دکتۆر (عزت) باسی کرد هی کرِینی (گازوایلە) بە سەدان ملیۆن دۆلار ئێستا لە بازاڕەکاندایە ئەمەش هەر قەرزە، دەبێت ئەم قەرزانە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەر بیداتەوە ئەمە جگە لەوەی (١) ملیار دۆلارمان لە (تورکیا) وەرگرتووە جا قەرزە یان قەرز نییە دواتر دەکرێت بەڕێز وەزیری دارایی وەڵاممان بداتەوە، بە پێی زانیاریەکانی من قەرزی کۆمپانیا نەوتییەکان لە گەڵ فرۆشتنی نەوت بە پارەی پێشوەخت تەبعەن ئەوەش هەر قەرزە، چونکە نەوتەکەی دەدەیتەوە نزیك دەبێتەوە لە (٥) ملیار دۆلار، پارەی پێشوەخت و ئەو کۆمپانیانەی کە، جارێ با حکومەت پێمان بڵێت پلانی چییە بۆ دانەوەی ئەمانە تا وەکو قەرزی تر بکەین؟، پلانێکمان پێ بڵێ بڵێت ئەمە پلانمانە لە ماوەی (٤) ساڵی تر، (٣) ساڵی تر، (٢) ساڵی تر، (٦) ساڵی تر ئەمانە بەم شێوەیە ساف دەبێت، واتە پرسیارەکەی من ئەوەیە کە پلانی چییە بۆ ئەمە؟، بۆئەوەی دواتر لە کاتی خۆیدا بتوانیت ئەو قەرزەی کە ئێمە دەیکەین بیدەینەوە، تا وەکو ئێستا ئێمە کۆمەڵێك پرسیاری زۆر گرینگمان هەیە من پێشووتر کردوومە وەڵامی موقنیعم دەست نەکەوتووە ئێستا دەیکەم، هیوادارم دەستم بکەوێت، چونکە بەبێ ئەم وەڵامانە دڵنیام ناتوانین ئیستیفادە لەم قەرزە بکەین، ئەم قەرزە بۆچی دەکرێت؟، پڕۆژەکان چین؟، واتە ئەم پڕۆژانە وەکو ناو چین؟، پێمان بڵێن (أ، ب، ج، د) لە فڵان شوێن ئەمانەن، فائیدەی سەر ئەم قەرزە چەندە و چۆن دەدرێتەوە؟، میکانیزمی دانەوەی ئەم قەرزانە چەندە و پشتی بە چی بەستووە؟، جەدوای ئیقتیسادی ئەم مەشاریعانە چین؟، یەعنی ئەمانە سادەترین پرسیارن کە تۆ وەکو هاووڵاتییەك کە هەرشتێکیش خانوویەك دەکەی لەگەڵ کۆمپانیایەك ڕێك دەکەوی وەڵامی ئەم پرسیارانە دەبێت وەربگریتەوە، ئەگەر بەبێ وەڵامی ئەم پرسارانە ڕەنگە هین نەبێت، من دڵنیام ڕەنگە وەڵامەکە ئەوەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان بڵێت هێشتا ئێمە قەرزەکەمان نەکردووە کەی کردمان وەڵامی ئەم پرسیارانەتان دەدەینەوە؟، نەخێر حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ بانکەکان چووەتە دانیشتن، چووەتە موفاوەزات، بانکەکان پێیان وتوون یاسایەکمان بۆ بێنن کە پەرلەمانی کوردستان بڕوای پێ بکات، بەڵکو ئەو قەرزانەتان پێ نادەین و، ویستی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەوە بووە پێش هاتنی ساڵی (٢٠١٥)، واتە حکومەت چووەتە ناو ئەم تەفاصیلەوە، خاڵێکی تر ئەوانەی کە ئەندازیارن، من پێموایە هەرچییەکی سەقافەیەکی بیدائی هەبێت ئەگەر ئەم پارانە بۆ پڕۆژەی ستراتیژی بێت هەموو پڕۆژەیەکی ستراتیژی بەلایەنی کەمەوە (١) ساڵ، (٢) ساڵی دەوێت بۆ دیزاینی ماستەر پلان و تا دواتر، ئایا ئێمە بۆ قەرزەکە بکەین لە قاساتدا داینێین دوای (٢) ساڵی دیکە فائیدەی زۆر بچێتە سەر و ئینجا مەشاریعەکانمان تەنفیزکەین، ئینجا بۆ نەیێین دیزانی ماستەر پلانی ئەم پڕۆژانە دانەنێین دواتر قەرزەکە بکرێت، خاڵێکی تر ئەوەیە کە دیارە با لای خەڵك ڕوون بێت یا خود با بۆ ئێمەش روون بێت، چونکە ئەم قەرزە دیارە بۆ شەڕی دژە تیرور نییە، شەڕی دژی (داعش) نییە، بۆ مووچەی فەرمانبەران نییە، ئایا بۆ ئەو (٥)، (٦) هەزار پڕۆژەیە کەوەستاوە ئیدارەی پێدەدەن؟، درێژەی پێدەدەن؟ بۆئەوەی تەواو بێت یا خود بۆ پڕۆژەی نوێ دەبێت؟، من پرسێکی زۆری ترم هەیە ئەوانەی کە پەرلەمانتار بوون لە خولی پێشوودا شاهیدی بۆ ئەمە دەدەن، ساڵانە لە بودجەی

کوردستاندا پارەیەك تەرخان دەكرا بۆ پـرۆژەی وەبەر هێنـان كە نـزیكەی (٥) ترلیـۆن دینـار بـوو، واتە نزیكەی (٤) ملیار دۆلار، لە ماددەیەكیش دا تەسبیت دەكرا نابێت ئەم پارەیە تەنەقولاتی پێ بكرێت بۆ بـابەتی دیكە بەكار بێـت، بەڵام مـن سـاڵی (٢٠١١) و (٢٠١٢) و (٢٠١٣) وەك نمـوونە وەرم گرتووە (٥) ملیار دۆلاری پارەی پرۆژەكانی وەبەر هێنان بۆ پرۆژە خەرج نەكراوەو تەنەقـولی پـێ كراوە و، قانوونەكەشی ڕێگەی پێنەدراوە و ئیجرائاتیش لەگەڵ كەس دا نەكراوە، واتە من ترسـم هەیە دیسـانەوە ئەمە وای پـێ بكرێـت، بـۆیە مـن لیـرەدا هیـوادارم وەڵامـی ئەم بابەتـانەی كە دیسانەوە تەئكید دەكەمەوە ڕاستە عێراق بەردەوام قەرزی كـردووە، بەڵام ئایا عێـراق سوودی لەم قەرزە بینیوە یان زەرەری لەم قەرزە كردووە؟، یەعنـی ئێسـتاش عێـراق بە تەمـای قەرزە لە ڕابردووش دا بە نیازی قەرز بووە، هەموو ساڵێك ئەم وڵاتە لە بودجەكەی خۆی پارەیەك تەرخـان دەكات بۆ ئەوەی فائیدەی قەرز بداتەوە لەولایەوە (٢) سـاڵی تـر دەڕوات قەرزی تـر دەكـات، واتە قەرز دەكـات بـۆئەوەی قەرزی پێبـداتەوە لە نەتـیجە، مـن پێمـوایە ئەمە خـراپە، بـۆیە ئەگەر ئەو وەڵامانەم وەك پێویست وەرنەگرمەوە بەدڵنیـاییەوە لەگەڵ ئەوە نـیم ئەو قەرزانە وەربگـرنەوە، دیسانەوەش ئەو پرسیارە دەكەم حكومەتی هەرێمی كوردستان دەستكاری هەمـوو ئەو پـارانەی كردووە كە وەریگرتووە، ئێستا كە ئێمە گفتو گۆ دەكەین من زانیاریم هەیە، هەرچەنـدە مـن دژی هەندێك جۆری قەرز نـیم بـۆ نمـوونە ئێسـتا مـن ئیشیشـم تێـدا كـردووە، كە فرۆشـتنی نەوت بە پارەی پێشوەخت، بەڵام لە فەترەیەكی زەمەنی كەم دا بۆ نموونە لە ماوەی (٨) مانگ دا تـۆ كـۆی نەوتەكەت بدەیت و پارەكەی وەربگـریتەوە نەك درێـژ بێـتەوە بـۆ (١٠) سـاڵ و (١٥) سـاڵ، چـونكە ئۆتۆماتیكی فائیدەكەی زیـاد دەكـات، ئێسـتا حكـومەتی هەرێمـی كوردسـتان ئاگـادارم سـەرقاڵی مـامەڵەیەكە وەك بەڕێـز وەزیـری سـامانە سرۆشـییەكان وتـی ئیسـتیعدادیان دەربڕیـوە نەوتـی كوردستان بكڕن بە بەهای (٨) ملیـار دۆلار (٢%)، (٣%) بە كەمتـر لە سـیعری بـازاری عـالەمی، بـۆ ئەمە پرسمان پێناكەن بۆ دەستكاری كردنـی سـیولەی نەقـدی بانكەكـان پـرس بە ئـێمە و خـاوەن پارەكەش نەكراوە، بـۆ ئەمە بـۆ پـرس بە ئـێمە دەكرێـت؟ بـۆئەوە نـیيە كە ڕای ئـیمە گـرینگە لەم بابەتە؟ بۆ ئەوەیە كە كۆمپانیاكە بەبێ بوونی قانونێك قەرز نادات بە ئێمە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز علی حەمە صالح، دیارە وا ڕێككەوتوونە ئەم موناقەشانە بەردەوام بن، نوقتەی نیزامیت هەیە خاتوو شرین؟، فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هیڤیدارم ئەو نەریتێت پێش جەلسێت بەری نووكە بێـتە بكـار ئینـان كە هەر پەرلەمانتارێـك (٣) دەقە زیاتر قسە نەكات، پێموایە ئەگەر لەم جەلسەیەدا ژی بەكار بهێنرێت باشترە، چونكە ئەگەر كاتەكە مەفتوح بێت پێموایە مانگێكی تر تەواو نابین، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ خاتوو شرین حسنی، ئێستا ڕێگە دەدەین بە نوێنەری فراكسیۆنەكان بۆئەوەی قسـەی خۆیان بكەن، ئینجا پرۆژەكە بیخەینە دەنگدانەوە بـۆئەوەی پـرۆژەكە موناقەشـە بكرێـت لە نـاو

پەرلەمان یان نا؟، ئێستا ڕێگە بە مامۆستا مەلا هەورامان دەدەین با قسەی خۆی بکات هەر لە شوێنی خۆت فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بسم الله الرحمن الرحيم)، دیارە ئەو بەڕێزانەی تر هەر یەك لە ئیختیساسی خۆی قسەی خۆی کرد، منیش بەراستی پێم خۆشە کە لە بوارەکەی خۆم دا لە ئیختیساسەکەی خۆم دا تیشك بخەمە سەر ئەم بابەتە، بەو پێیەی کە ئێمە میللەتێکی موسوڵمانین زۆرینەی هەرە زۆرمان و، ئێمە ئەم پەرلەمانتارانەی کوردستان کە لێرەین نوێنەری ئەو خەڵکە موسوڵمانەین، ئەم با بەتەش بەراستی با بەتێکی شەرعییە، بۆیە دەمەوێت تیشك بخەمە سەری لەو بابەتەوە، پێشەکی چەند مولاحەزەیەك دەڵێم، یەکەم: ئەو قەرزانەی کە حکومەت کردوویەتی و بەڕێز دکتۆر (عزت) باسی کرد لەبەر نەبوونی یاسا نەبووە، بەڵکو بە ناچاری کردوویەتی، دووەم: کەی عێراق نموونەی ئێمەیە بۆ قەرز ئەی بۆ باسی وڵاتانی وەك (یۆنان) ناکرێت کە ئیفلاسی کردووە بەهۆی قەرزەوە؟، ئایا چاودێری دارایی و دەزگاکانی دژە گەندەڵی زەمانەت بۆ بەهەدەر نەدانی ئەم قەرزە دەکات؟، خاڵێکی تر ئەو وڵاتانەی کە نموونەیان پێ هێنایەوە وەکو (فەرەنسا) و کوێ و کوێ، بەڕێزان ئەوان دەوڵەتیان هەیە و ئەوان ئیستیقراریەتی ئەمنیان هەیە، ئێمە لە شەڕێك داین بیدایەتەکەی دەستی پێ کردووە، بەس نازانین نیهایەتەکەی کەی دێت؟، نازانین کەی تەواو دەبێت؟، باشە ئەم قەرزە ئەگەر بکرێت بڵێین بۆ ماوەی (٥) ساڵ، خۆ دیارە لە کاتی (٥) ساڵەکە ئەگەر نەتوانی قەرزەکە بدەیتەوە ئەم قەرزە زیاتر دەبێت، ئێمە لەبەرئەوە لە ڕووی ئەمنییەوە ئیستیقراریەتمان نییە سبەینێ ئەم شەڕە نارەحەت تر بۆ لەسەرمان ئەو نەوتەشی کە هەمانە فشاری خرایە سەر نەفرۆشرا بەو جۆرەی کە خۆمان دەمانەوێت و، نەمانتوانی قەرزەکە بدەینەوە بۆ پاش چەند ساڵێکی دیکە ئایا وەزعمان چی لێ دێت؟، ئەو قەرزە زیاتر دەبێت و تەراکوم دەبێت لەسەرمان، لەوانەیە وەکو هەندێك لەوانەی کە لە بواری سیاسیدا زۆر شارەزان دەڵێن لەوانەیە ئینسان هەتا هەڵوێستی سیاسیشی بەدەستی خۆی نەمێنێت دوایی، پاشان بەڕێزان بەو پێیەی کە وتم ئێمە میللەتێکی موسوڵمانین من لێرە بەراستی بەس ئەو دەقانەی کە خوای (رب العالمين) لە (قورئان)دا هەتا نەیداوەتە دەست (پێغەمبەری خودا (د.خ)) بۆ خۆی بە چەندین دەستەواژە بە چەندین عیبارەتی جیا جیا باسی حەرام بوونی ڕیبای کردووە، چونکە لە راستیدا ئەم پرۆژەیە پرۆژەیەکی ڕیباوی یە، ئیتر ((يسمونها بغير اسمها)) ناوێکی تری لێ دەنێن، (استقطاب الاموال) ئەمە چییە؟ من ئەوە شەربەتم داناوە پێت دەڵێم ها ئەوە ئاو بخۆرەوە، ئاو نییە، شەربەتە با ناوی ئاویشی لێ بنێم، شتێکە حەقیقەتەکە چۆنە ناوەکەیت گۆڕی بەناو گۆڕن ناوەڕۆکی شتەکە ناگۆڕێت، ئەم پرۆژەیە قەرزە، نە دەوڵەتان، نە حکومەتان، نە کۆمپانیاکان، نە بانکەکان، هیچ کەسێك بەراستی لەبەر چاوی کاڵی ئێمە کە میللەتێکی مەزلومین قەرزمان ناداتێ ئیلا بە سوو و بە ئیفادەی عامان دەداتێ، ئێ سووش دیارە، هەر ئەو نصوصانەی کە لە (قورئان)دا هاتووە خوای پەروەردگار ڕایگەیاندووە کە قەرز کردنی ڕیبەوی لە شییەم و ئەخلاق و قییەمی موسوڵمانان نییە بەڵکو لە میللەتانی غەیری ئیسلامە، چونکە ئەوان هەمیشە ویستوویانە بە درێژای تاریخ لە ڕێگای قەرزی ڕیبەوی یەوە خوێنی میللەتان بمژن و دوایش

پێیان پێ بکەنن، (فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أوحيلت لهم وبصدهم عن سبيل الله كثيرا وأخذهم الربا وقد نهوا عنه وأكلهم أمول الناس بالباطل)، خـوای گەورە کە باسـی ڕیبـا دەکات یەکسەر دەفەرموێت ((وأكلهم أمول الناس بالباطل))، چونکە ڕیبا دەبێتە هـۆی ئەوەی کە لەسەر ئەساسێکی (باطل) پارەی خەڵك بخۆیـت، خـوای گەورە ڕایگەیانـدووە لە (قورئـان)دا کە ڕیبا موحارەبەی خوا و پێغەمبەرەکەیەتی، خوای گەورە دەفەرمووێت: (یا أيها الذين آمنو)، ئـێمە خۆمان بە خەڵکێکی موسوڵمان دەزانین، نوێنەری خەڵکـی موسوڵمانیشـین، (یـا أیهـا الـذين أمنـو اتقو الله وذروا ما بقي من الربا ان كنتم مؤمنين)، ئەگەر ئێوە دەڵێن ئێمە موسوڵمانین واز لە ڕیبا بێنن، (فان لم تفعلوا) ئەگەر نەتان کرد (فـأذنوا بحـرب مـن الله ورسـوله)، ئەوا ئاگـادار بـن خـوای گەورە ئیعلانی حەربتان لەگەڵتان دەکات، جا ئیعلانی حەربی خوا بۆ ڕیبـا یەعنـی چـی؟، یەعنـی نەمانی بەرەکەت، خوای گەورە دەفەرموێت: (يمحق الله الربا ويربى الصدقات)، خوا ڕیبا مەحـق دەکات، مەحـق یەعنـی بەرەکەتـی تێـدا ناهێڵێـت هەرکەسێك ڕیبـا بکـات سـوودی لـێ نابینێـت، ئیفلاس دەکات، ئیفلاس کردنی ئەو هەموو بانکـانە لە تـاریخ دا کە دەبینـین موصـداقییەتی ئەم ئایەتەیە کە خوای پەروەردگار باسی کردووە، پێغەمبەری خوا (د.خ) لەسەر بێـت لە فەرمـوودەی صەحیح دا دەفەرموێت: (ڕیبا (٣٧) بابە ئاسانترینیان ئەوەیە کە ئینسان بڕوات دایکی خۆی مارە بکـات)، ئەمە فەرمـوودەیەکی نەصـی صـەریحی پێغەمـبەری خـوایە (د.خ) لەسـەر بێـت، عولەماکانیش باسـیان کـرد دەڵێن بـۆ پێغەمبەر (د.خ) زینـا کـردن و ڕیبـا پـێکەوە بـاس دەکـات، لەبەرئەوە لە راستیدا ئەوانەی کە هەمیشە ڕیبا دەر بوون و هەوڵیان داوە خەڵکـی فەقیـر بـکەن، ڕیبا دەبێتە مـایەی فەقیـر بـوونی خەڵك و بەرە و فاحیشـە دەڕوات، خـوای گەورە دەفەرموێـت (الذين يأكلون الربـا لا يقومـون الا كمـا يقـوم الـذي يتخبطـه الشيطان مـن المس)، خـوای گەورە فەرمویەتی: (يمحق الله الربا ويربى الصدقات)، خـوای گەورە فەرمـویەتی: (ومـا أتيـتم مـن ربـا ليربو في اموال الناس فـلا يربـو عنـد الله)، لەبەرئەوە بەڕێـزان بەراسـتی لەبەر ئەم نصوصـانە و دەتوانم ئێستا دەیان نصوصی تـر لە کیتـاب و لە سـوونەتی صـەحیحی پـێغەبمەری خـودا (د.خ) لەسـەر بێـت، بێـنمەوە و لەسـەر تەحلیلـی ڕیبـا، لەسـەر حەرام بـوونی ڕیبـا، دیـارە عولەماکـان دەفەرموون: (أينما وجدت المصلحة فثم شرع الله)، لەهەر شـوێنیك بەرژەوەنـدی هەبێـت ئەوا شـەرعی خـوا لەوێ یە، بێگومـان خـوای (رب العـالمين) کە مەصـڵەحەتی بـۆ بەنـدەکانی دەوێـت کاتێك کە دەفەرمووێت: (وأحل الله البيع وحرم الربا)، خوا بەیـعەی حەلال کـردووە، بەس ڕیبـای حەرام کردووە، لەبەر مەصڵەحەتی عەبـدەکانیەتی و ئەو هەمـوو زەرەرەی کە کـاك (علـی) بـرام باسی کرد موصداقیەتی ئەم ئایەتانەیە، بۆیە داواتان لێ دەکەم بەڕێـزان ئـێمە ئەصـڵەن نەچـینە بابەتی گفتو گۆ کردن لەسەر ئەم بـابەتەوە و ڕەت بکرێتەوە و دەتـوانین بەدائیلـی تـر بێنـین، کە خـوا شـتێکی حەرام کـردووە بەدیلـی هێنـاوە بەراسـتی، بەدیلـیش وەکـو لیـژنەی ئەوقـافیش ئاماژەمان پێ کردووە و کاك (علی)ش ئاماژەی پێ کرد، دەتوانین سەلەمی موڵـك بکەیـن پێشـتر نەوت بفرۆشـین بەو جیهەتـانە و پارەکەیـان لـێ وەربگـری پەی بە پەی و پەیتـا بە پەیتـا تـۆ نەوتەکەی تەسلیم دەکەی کە دیارە ئەوە خـۆی لە خۆیـدا ئیختیساسـی مـن نیـیە، بەس لە ڕووی شەریعەتیشەوە بە هەمان شێوە دروستە، ئەوکاتە هەم لە ڕووی شەرعییەوە نەجاتمان دەبێـت و هەم لە ڕووی واقعیشەوە لە زەرەرەکان نەجاتمان دەبێت، سوپاس بۆ هەمووو لایەك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسای قسەتان هەیە؟، ئەگەر قسەشتان نەبێت تەبیعییە.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لە بەڕێزتان دەکەین بابەتەکە بخەنە دەنگدانەوە بۆئەوەی داخلی تەفاصیل ببین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، نایخەینە دەنگدانەوە جارێ، چونکە داوامان لە فراکسیۆنەکان کردووە کە هەر فراکسیۆنە و نوێنەری خۆی دیاری بکات بۆئەوەی قسە لەسەر بابەتەکە بکات چی بە دژ یان بە گفتو گۆ کردنی پڕۆژە یاساکە لە پەرلەمانەوە، نوقتەی نیزامی دەبینم، بەڵام هەر دەمەوێت لەوە ئاگادارتان بکەمەوە کە فراکسیۆنی (پارتی) بەڕێز (دڵشاد شعبان)ی دیاری کردووە کە قسە لەسەر بابەتەکە بکات و، فراکسیۆنی (سەوز) دکتۆر (عزت) قسەی کرد، فراکسیۆنی (کۆمەڵ) کاك (سۆران عمر)ی دەست نیشان کردووە، فراکسیۆنی (گۆڕان) کاك (علی حەمە صالح)ی دیاری کردووە کە قسەی کرد، فراکسیۆنی یەکگرتوو د. شێرکۆ جودت، فراکسیۆنی تورکمانی بەڕێز ماجد عثمان دەستنیشان کراوە، فراکسیۆنەکانی کلد و ئاشوور و سریان و ئەرمەن کاك یروانت نیسان دەست نیشان کردووە، د. شوان قەڵادزەیی قسە دەکات، نوقتەی نیزامی کاکك عمر؟

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (٧١ بۆ ٧٩) باس لە چۆنیەتی یاسادانان دەکات و ئەو نەریتەی ئەمڕۆ ئێمە گرتمانە بەر و بەڕێزت لە ناو هۆڵی پەرلەمان جگە لەوەی کە د. عزت (٤٨) سەعات پێش ئەوە راپۆرتەکەی داوای کرد بخوێنێتەوە، من تەسەور دەکەم هیچ لەوانەی کە قسەیان کرد بە پێی پێڕەو نییە و دەکرا مادام راپۆرت حازر کراوە، داخلی گفتوگۆ کردن بین لەسەر پرۆژە یاساکە و ئەمە نە لە پێڕەودا هەیە سەرۆکی فراکسیۆنەکان قسە بکات و نە لە پەیڕەو هەیە ئەندامەکان قسە بکات، مامۆستا هەورامان دەیتوانی لە شوێنی خۆی قسە بکات لە کاتی گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاساکە، ئەوەی (کاك علی) بەهەمان شێوە، جگە لەوەی د. عزت کە وتی موافەقەی سەرۆکی پەرلەمانم وەرگرتووە پێش (٤٨) سەعات، ئەمانە هەمووی دژی پەیڕەوی ناوخۆن، دەبوایە ئەمە ببایە نەریتێك کە لەوانەیە زیان بە پەرلەمان و ئەدای بگەیەنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عمر وابزانم لە سەرەتای گفتوگۆکانەوە باسمان کرد، هەندێك لە ئەندامانی لیژنە پەیوەندیدارەکان بە تەحەفوزەوە واژوویان کردووە و هەندێکی نووسیویانە دژی ئەوەین کە ئەم پرۆژە یاسایە موناقەشەی لەسەر بکرێت، بۆیە سەرەتا دەرگای گفتوگۆمان کردەوە کە پرۆژە یاساکە موناقەشە بکرێت یان نا؟ ئەمە نەریتێك بووە لە پەرلەمانی کوردستان، کاك برزۆ فەرمووی؟

بەڕێز برزۆ مجيد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو نامەیەی سکرتێری پەرلەمان کە بۆ ئێمە هات، ئێمە وا تێگەیشتووین کە لەفراکسیۆنەکە کێ دژە با قسە بکات، ئێمە (کاك علی) وەکو دژە، ئەگەر نا (د. بەهار) مان داناوە وەك رەئی فراکسیۆنی گۆڕان کە ئێمە پشتیوانی یاساکە دەکەین.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هاوڕام لەگەڵ قسەکانی (کاك عمر)، ئێمە ب چ ئالییەتێك ئەوەی (کاك ئاری) باسی کرد مافی قسەکردنمان پێنەدرێت لە لایەن جەنابتان؟ بۆ لە هەر فراکسیۆنێك یەك کەس؟ جەنابت پشت بە کام ماددەی پێڕەوی ناوخۆ دەبەستی؟ ئێمەش دەمانەوێت قسە بکەین و نابێت لێرە دابنیشین و مافی قسەکردنمان نەبێت، چۆن جەنابت مافی قسەکردنمان پێنادەی؟ بۆ لە هەر فراکسیۆنەك کەسێك قسە بکات؟ داوا لە جەنابت دەکەین بەر لەوەی پرۆژەکە موناقەشەی ماددە و بڕگەکانی بکرێت، پێویستە هەر پەرلەمانتارێك قسەی خۆی بکات و بچینە ناوەرۆکی ماددە و بڕگەکانی پرۆژەکە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەمە پەیوەندی بەوە هەیە کە بە باشترین شێوە قسەی لەسەر بکەین و گفتوگۆکان زۆر درێژ نەخایەنێت کە خۆشتان بێزار دەبن و دەڕۆنە دەرەوە، کاك ئاری فەرموو،

بەڕێز ئاری محمد هەرسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو روونکردنەوەیەی بەڕێزت کاك (د. عزت) دای و ئەوەی (کاك علی) لەگەڵ بەرچاوڕوونی تەواو بە پەرلەمانی داوە، پێم وایە لە پێش ئەوەی بیخەیە دەنگدانەوە بچینە موناقەشە؟ حەقە شانسێك بدەینە لایەنی پەیوەندیدار جێگری سەرۆکی حکومەت و بەڕێز وەزیری دارایی کە ئەوان وەڵامی ئەو پرسیارەی (کاك علی) بدەنەوە و ئەو کاتە زۆر مەنتیقی ترە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، با ئەندامانی تری پەرلەمانیش قسە بکەن ئەو کاتە دەرفەت بە حکومەتیش دەدەین کەقسەکانی خۆیان بکەن، د. رێواز فەرموو،

بەڕێز د. رێواز فائق حسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە خۆم لەگەڵ تەنزیم کردنی قسە کردنم بۆ هەمیشە، بەڵام لەم بابەتەدا کە هیچ فراکسیۆنێك نییە کە هەموو ئەندامانی دژ بن یان پێك بن بەتایبەتی سێ فراکسیۆنەکە و هەموو ئەندامانی لەگەڵ بن، هەست دەکەم جۆرێك لە غوبن هەیە کە مەسەلەن (د. عزت) لەگەڵە و من تا سەر ئێسقان دژم و لە فراکسیۆنەکانی تریش هەیە دژە، مەسەلە ئەوەیە کە رای گشتی وا

نەکەوێتەوە کە ناوی فراکسیۆن دێنن و فراکسیۆنێك بە تەواوەتی لەگەڵ و فراکسیۆنێك بە تەواوەتی دژە، مع العلم بە تەواوەتی وا نییە، (کاك برزۆ) ئەم حەقیقەتەی وت و بۆیە باشترە لەهەر فراکسیۆنێك کێ لەگەڵیدایە و کێ دژیەتی؟ چۆنکە دەرفەت بۆ فراکسیۆنی گۆڕان رەخساوە، دەکرێت دکتۆر بە ناوی موئەیەدین قسەی کردووە، بۆ نمونە لە فراکسیۆنی ئێمە بە ناوی دژەکان (کاك قادر قسە) دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوەی کە نووسراوە بۆ سەرۆکی فراکسیۆنەکان ئەوەیە کە ئەوانەی دژن و ئەوانەی کەلەگەڵیدایە دیاری بکرێت، ئێوە لە فراکسیۆنی سەوز یەکێك لەوانە قسە بکات کە دژی دەوەستێت، شرین خان فەرموو،

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان بڕیاری دا لە هەر فراکسیۆنێك یەك کەس قسە بکات، بەڵام پێم وایە لە فراکسیۆنی کۆمەڵ (مەلا هەورامان) قسەی خۆی کرد، ئەگەر یەکێکی تر لەو فراکسیۆنە قسەی کرد دەبێت لە فراکسیۆنەکانی تر دوو کەس قسە بکات، پێشنیارم کرد پێش ئێستا نەریتێك هەبوو هەر پەرلەمانتارێك بۆی هەیە (٣) خولەك قسە بکات، پێموایە ئەگەر لێرە هەر کەسەك بە موحازەرەیەك قسە بکات تەواو نابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لەبەر ئەوەی ڕێ بە هەمووو ئەندامان نادەین قسە بکەن، تەنزیمی دەکەین، بۆیە لەوانەیە لەسێ دەقە زیاتر بێت، د. جوان فەرموو،

بەڕێز د. جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئێستا ئاگادار بووم من کە لە هەموو فراکسیۆنێك چ نوێنەرەك قسە دەکات و تەبلیغ نەکراینە کە نوێنەرەك هەبێت، ئەو ئیختیساسەش ئیختیساسی نێزیکە لە من، ئەگەر دەرفەتم بدەی قسە بکەم، مەمنون دەبم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، باشە، ئەگەر فراکسیۆنی گۆڕان خۆیان یەکلایی بکەن، کاك صالح فەرموو،

بەڕێز صالح فەقێ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە سەبارەت بە راپۆرتەکە زۆر قسە کرا و هیچ ناڕوونییەکی تێدا نییە، ئەوەی بە تەحەفوزە ئەمەش مانای ئەوە نییە کە واژوو نەکراوە، بۆیە هیچ ناڕوونی تێدا نییە، تەحەفوز رەنگە لەسەر ماددەیەك بووە، ئەوەی کە لە ماددەیەك بکشێینەوە لەوانەی کە ئیمزا کرا کە خرایە ناو بەرنامەی کارەوە دەسەڵاتی ئیمزا کێشانەوەی نابێت، وەك لە یاساکەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، تكایە با موناقەشەیەكی مونتیج بكەین، كاك بەهزاد فەرموو،

بەڕێز بەهزاد دەرویش دەرویش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابت ئاماژە پێ كر كە چ پـرۆژە یاسـا ب ڤـی شـێوازەی نەهـاتینە پەرلەمـانێ، یەعنـی دویـف پەیرەوێ ناوخۆ بەحس نەكریە، دووبارە دەكەینەوە ڤـێ ئـاخفتنێ كـو (٨٦%) تەحەفـوز یـا هەی ئەو دبێژیت و خاڵە كادی (٢٩) كەسا تێ (٤) كەسا واژوویا كری.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ، كاك ابوبكر فەرموو،

بەڕێز ابوبكر عمر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هەندێك لە پەرلەمانتـاران بە نـاوی خـۆمەوە (٣٠) كەس بـووە بـۆ مـوداخلە، ئایا ئەمە چـی بووە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئەمە بۆ موداخەلەی ماددەكانی پرۆژە یاساكەیە، ئێستا كاك دڵشاد فەرموو،

بەڕێز دڵشاد شعبان عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە تەواوەتی پشتگیری قسەكانی (د. عزت) دەكەم و لە خاڵێكدا پشـتگیری قسـەكانی (كـاك علـی) دەكەم، كە دانانی پرۆژە یاسایەك بە روونی تێدا روون بێت كە چۆن ئەو كورتهێنانەی لە بودجەی (٢٠١٣) و بەیـانی مـالیەی سـاڵی (٢٠١٤) دا هـاتووە؟ هەروەهـا ئەو قەرزانەی كە دەكرێـت چـۆن بكرێنەوە؟ كە پرۆژە یاسایەك بە ئیستراژیەتی (٥ یان ١٠) ساڵی بێت، دەبێت بێتە پەرلەمان، ئەمە دوو ساڵە ئێمە لە پەرلەمان دەست بەكار بووین تا ئێستا یاسای بـودجە بۆمـان نەهـاتووە، نـازانم كەس ئەو پرسیارەی كردووە یان نا؟ رەنگە هەندێك كەس بڵێن وەزارەتـی مـالییە كەمتـەرخەمە، كە ئەمەش راست نییە، بەڵكو كێشەكە لەوەدایە كە سەرچاوەكانی داهات لە هەرێمی كوردستان لاوازن، ئەو پارەیەی لە بەغدا دێت و داهاتی ناوخۆی ئێمە و ئەو نەوتەی كە پێش ئێسـتا هەمـان بوو بەشی ئەوەی نەدەكرد كە بـودجەی سـاڵێك دابنرێـت، لەبەر ئەوە پێویسـتە بیـر لە هەنـدێك سەرچاوەی تری داهات بكرێت و قەرزیش یەكێكە لەو داهاتـانەی دونیـا كە زۆر وڵات پشـتی پـێ دەبەسـتن، زۆر باسـی ترسـی ئەو قەرزە دەكرێـت لە سـایتی (cia) ئەمریكـی لە كـۆی (٢٠٥) وڵات، (٢٠١) وڵات قەرزی كردووە، وڵاتێكی وەك ئەمریكا (١٥) تریلیـۆن و (٦٨٠) ملیـار دۆلار قەرزدارە كە ئەمە داتای ساڵی (٢٠١٤) یە و ئیتحادی ئەوروپی (١٥) ترلیۆن و (٩٥٠) ملیـار دۆلار قەرزدارە و یەك دونیا وڵاتـی ئیسـلامی و عەلمـانی تێـدان، بێجگە لەمەش هەر هەمـوو ئەو كەسـانەی كە لەسـەر رووی ئەو زەمینەدا دەژیـن لە حكـومەتەوە قەرزدارن و كێشـە ئەوەیە ئەو تەجـروبە لە هەرێمـی كوردستاندا نەبووە، هەموو وڵاتانی دونیا و خەڵكـی ئەو وڵاتـانە كرێـدیت كارتیـان هەیە، دەچـن خانوو و سەیارە و زەوی بە قەرز دەكرن و خەڵك و حكومەت هەر هەموویان قەرزدارن و هیچـی لەو دونیایە نە گۆڕیوە، رۆژ لە دوای رۆژ بەرەو پێشكەوتن دەڕوات، مەرج نیـیە ئەو قەرزە تەنیـا

بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان و مووچە بەکار بێت، ناکرێت لێرە بەم یاسایە حکومەت ناچار بکەین تەنیا بۆ پرۆژەی ئستراتێژی و ئیستیسمار، چونکە حکومەت ئەم سەرچاوەی داهات بۆ خۆی وەردەگرێت بۆ ئەوەی بودجەی ساڵی (٢٠١٥ یان ٢٠١٦) دابنێت، کە ئەم قەرزە بۆ مووچە یان ئیستیسمار بێت، دەکرێت قەرز وەکو ئەداتێکی ئیستیسماری بەکار بێت، بۆ نموونە ئەگەر سەیری یاساکانی بودجە بکەین لە ساڵی (٢٠١٣ و ٢٠١٢ و ٢٠١١)، پڕە لە قەرزی سیناعی و زیراعی و ئیستیسماری و تا ئێستا نێزیکەی (٥) تریلیۆن پارەی حکومەت لای خەڵکە و نەگەڕاوەتەوە، ئەمە زاهیرەیەکی سەحی نییە و حکومەت قەرز بە خەڵك بدات، دەبێت لە رووی بلۆکی دەوڵی بچینە ناو بازاڕی دەوڵی ئابووری و مالی بۆ ئەوەی بتوانین سیستەمی مالی و ئابووری و دارایی خۆمان رێك بخەین وەك (کاك علی) وتی لە رێی ئەم قەرزەوە دەتوانین سیستەمی مالی و ئیداری لە هەرێمی کوردستان پەرەی پێبدەین، و ئەو قەرزانەی کە باسم کرد لە بودجە دەربێنرێت و لە لایەن بلوکی ئەهلی بدرێتە خەڵك نەك لە لایەن حکومەت، زۆر باسی دەفعاتی گەڕاندنەوەی ئەم قەرزە دەکرێت، زۆر پەرلەمانتار و خەڵك وا حسابیان کردووە کە لە (٥) ملیارد دۆلار لە (٥ بۆ ١٠) ساڵ دەبێتە (٧,٥)حەوت و نیو ملیار، وا نییە، حسابمان کردووە ئەگەر مانگانە یان دوو، سێ، مانگ یان شەش مانگ، بە هەمووییەوە لە خراپترین حاڵەت ئەگەر ساڵانە بە (٥) دەفعە بگەڕێنیەوە، دەبێتە (٦) ملیار و (٥٩٤)ملیۆن دۆلار، نەك (٢) ملیار و (٥٠٠) ملیۆن دۆلار ئیزافە دەکرێت، باسی (G.D.P) کرا کە ساڵی (٢٠١٣) ئێمە (١٠٠) هەزار بەرمیل نەوت ئینتاجمان هەبوو و ئێستا لە کۆتایی ساڵ (١)ی ملیۆن بەرمیلمان دەبێت کە (G.D.P)ساڵی (٢٠١٥) زۆر بەهێز دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سۆران فەرموو،

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نووسەرێکی بەریتانی دەڵێت، کاتێك سەیری ئەو لیستە دەکەین کە (کاك دڵشاد) باسی کرد، راستە هەموو ئەم وڵاتانە قەرزدارن و سەیرە کەس ناپرسێت ئەم قەرزانە لە کێ دەکرێت یان قەرزدارە؟ ئێمە باش دەزانین سپی کردنەوەی پارە لەم جۆرە قەرزە خارجییە کە سەرمایەدارانی وڵاتان پارەکەیان دەبەنە بانقەکان و بە ناوی قەرزی خارجییەوە دەیهێننەوە بۆ میللەتەکەیان، ئێمە قەرزداری خەڵکی کوردستانین، هێشتا مووچەی حەقی خۆیان وەرنەگرتووە، بۆچی ئەوەی لە (١٠) ساڵی تر لە دایك دەبێت بە قەرزداری لە دایك بێت، ئەگەر لەم یاسایەی ئەمڕۆ کە لە پەرلەمان تێدەپەڕێت و لە (٦٠%) وڵاتانی جیهان قەرزیان هەیە و لە (٢٣%) ئیستیفادەیان کردووە، (٣%) توانیویانە دەخلی فەرد زیاد بکەن و لە هەرێمی کوردستان کەس نازانێت دەخلی فەرد چییە؟ ئەگەر هەرێمی کوردستان یاسایەك دێنێت بە ناوی ئیستیرادی ئەموال، باش سیاسەتی ئەم یاسایە لە (٢٠٠٤ تا ٢٠١٤) هەرێمی کوردستان دەتوانێت چی پەیڕەو کردووە و بۆچی بووە؟ کە ئەمەش مانای ئەوە نییە کە لە لیژنەی هاوبەش ئاماژە بە مایە کراوە، بۆیە دەسەڵاتی حەسری حکومەتی عێراقی دەبێت بە پێی ماددەی (١١٠) ی دەستوور بڕگەی یەك، مەسەلەی قەرز، ئەگەر ئەو یاسایە ئەمڕۆ لێرە تێبپەڕێت ئێمە لە مەحکەمەی ئیتحادی شکایەت و تەعن لەو یاسایە دەدەین، ئێستا عێراق هەرێمی کوردستان مەحکومە بە یاسای (٩٥) ساڵی

(٢٠٠٤) كە ئیداری مالی و دەینی عامی عێراقە، چونکە لە هەرێمی کوردستان تا ئێستا ئیدارەی دەینی عام هیچ یاسایەکی بۆ دەرنەچووە، ئەو قەرزە بۆ پرۆژەی ئیستراتیژی، بۆ ژێرخانی ئابوورییە، خێرە لە (٢٠٠٣ تا ٢٠١٤) زیاتر لە (٧٠) ملیار دۆلار هاتووتە هەرێمی کوردستان، نەتوانراوە ژێرخانی ئابووری وڵات چاك بکرێت ئێستا لەم قەیرانە داراییە دەتوانن ژێرخانی ئابووری بە (٥) ملیار دۆلار چاك بکەن؟ کامە پرۆژە بە ژێرخانی ئابووری چاك دەکەن؟ و (٣) هەزار پرۆژەی بەردەوامی هەرێمی کوردستان وەستاوە، لە ساڵی (٢٠٠٧ تا ٢٠١٣) لە (٥٠%) ئەو پارەیەی بۆ ئیستیسمار دانراوە کە ژێر خانی ئابووری ئەم وڵاتەی پێی نەکرا (٥٠%) موناقەلەی پێکراوە لە موازەنە و کێ بەرپرسیارە؟ و چ زەمانەتێکمان دەداتێ حکومەت کە ئەو پارەیەی دەیهێنێ سیاسەتی شەفافانەی ماڵی پێ بەڕێوە بەرێت؟ هێشتا نازانین (٢) ساڵە پارە لەم وڵاتە بە چ یاسایەك خەرج دەکرێت؟ بودجەی تەشغیلی کە (٨٠%) بودجەی موازەنەی گشتی بەرێت، چۆن دەتوانێت پارە بێنێتە ئەو وڵاتە بڵێت ئیستیسماری پێ دەکەم؟ بە سەدان ملیار دۆلار ئیستیسمار هاتووتە ئەم وڵاتە و بۆچی ئیستیسماری گەورە نەکراوە؟ بۆیە بە گۆمانەوە سەیری ئەم پرۆژە یاسایە دەکەین، لەبەر ئەوە ئەو پرۆژە یاسایە موخاتەرەکانی کەمتر ئاماژەی پێ کراوە و وەسف کراوە، ئەگەر نا سیعری سەرفی عوملە بێنینە کوردستان ئەوەندەی تر وێران دەکات، خەلەل لە میزانییەی ساڵانەمان دروست دەکات کە ئێستا عەجزی موتەراکممان هەیە و دێینە سەر ئەوەی لە میزانییە پارەی قەرزەکە دابنێت و ئەمساڵ نەماتوانیوە و فایدەکەی زیاد دەکات، لە ماوەی (١٠) ساڵ، (٥) ملیار قەرز دەکەین دەبێتە (١٣) ملیار، رێگایەکی زۆر زۆر خەتەرە، یاسای قەرزکردنی خارجی بۆ تەدەخولی خاوەن قەرزەکان لە سیاسەتی ئەم وڵاتانە، بۆیە لە هەرێمی کوردستان ئەو پرۆژە یاسایە هەرێمی کوردستان نەیتوانیوە کاتێك کە گۆڵدزمانی هێناوە، بانکی هێناوە، نەیتوانیوە قەناعەتمان پێ بکات کە بۆ پارەمان دەداتێ؟ و زەمانەت چییە؟ و سلبیاتەکان ئەوەندە زۆرن، بۆیە دەنگی پێنادەین و رەتی دەکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شێرکۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێرکۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە چەند رەهەندێکی ترەوە کە تا ئێستا لەو بەڕێزانەی باسیان کرد دەچمە ناو مەوزوعەکە، هەر لە سەرەتادا تەراکومی ئەو سوودەی کە دەچێتە سەر قەرزەکە، ئەگەر حسابی بکەین پرۆژەیەکی ئیستراتیژی لە وەبەرهێنان ئەگەر لە (٥ بۆ ١٠) ساڵ تەواو بێت کە پارە پەیدا بکات، بە هەمان رێژە کە سوودەکەی دەچێتە سەر ئەو پارەیە دوو ئەوەندە دەبێت، واتە ئەو قەرزەی کە دەیکەین رێك دوو ئەوەندە دەبێت لە کاتی مەترسیدار، چوار مەرجی گرنگ هەیە وەك پرەنسیپ لە هەموو دونیا کە قەرزی لێدەکرێت، کە ئەمانە پرسیارن بۆ حکومەت و وەڵامی دەوێت، ئەنجامدانی چاکسازی مەرجە بۆ دانی قەرز و سیستەمی وەبەرهێنانی سەرکەوتوو مەرجە، چاودێری و رەقابە و پرۆسەی دژایەتی گەندەڵی و سەروەری یاسا و سەربەخۆیی دادوەری

مەرجە، ئەمانە ئەساسین، رەیتی پروفێت و فایدە دیاری دەکات و چەند ریسك لەسەر ئەمانە هەبن، سوود زیاتر دەبێت لەو قەرزانەی دەدرێتە هەرێمی کوردستان و ئەو قەرزانەی حکومەت کردوویەتی (د. عزت) باسی کرد لەبەر نەبوونی یاسا نەبووە و یاسا هەبووە، بەڵام حکومەت بە ناچاری کردووە، عێراق فاشیل ترین شێوازی قەرز و ئیدارەی هەیە لە عالەم و سێیەم وڵاتی گەندەڵە لە عالەم، ناتوانین ئەوان بکەینە نموونە، ئێمە لەگەڵ خۆبەراکانی حکومەت و ئەوانەی لە بانقەکانەوە هات بوون بۆ موناقەشەمان لەگەڵدا بکەن لە لیژنەی داراییدا و لیژنەکانی تر، بۆمان سەڵماند کە (G.D.P) یان بە هەڵە حساب کردووە، دومێستیك پرۆدێکتیان بە هەڵە حساب کردووە، هێز نییە لە هەرێمی کوردستان بڵێت (G.D.P) ئەوەندەیە، لەبەر حەقیقەتی زانستی کە بە موئەسەسات دەکرێت و ئەوە نییە لە کە ئیحتیساباتی دارایی هەرێم و عێراق بکەن، کە موئەسیسەکە بوونی نەبێت کێ دەتوانێت بڵێت (G.D.P) چۆن کراوە کە دەرئەنجام لە (%٢٠) کە (٢٥) ملیار دۆلارە هەر بە هەڵە حساب کراوە، خۆبەرا نێودەوڵەتییەکان نەیانتوانی وەڵامی ئێمە بدەنەوە کە(G.D.P) بۆ تەقریری نەتەوە یەکگرتووەکان کە ئەوانیش دەڵێن ئیحتیمالە ئەوەندە بێت (G.D.P)، بۆیە هەڵەی گەورەی تێدایە، ئێمە توانای قەرزدانەوەمان نییە، توانانی جێ بە جێ کردنی پرۆژەی وەبەرهێنانمان نییە، دیراسەیەکی پرۆژەی وەبەرهێنان بکەین لە هەرێمی کوردستان و تەداولی پارە لە ماوەی (٢٠١١) تا ئێستا کە زیاتر لە (١٠٠) ملیار دۆلار کە هاتووە، (٣١) ملیار پێویستە بۆ ژێرخانی ئابووری هەرێمی کوردستان، کە ئەمە دابین نەکراوە بۆ؟ لەبەر ئەوەی سەرمایە لە هەرێمی کوردستان ئیحتیکاریە و بۆ کۆمەڵێك سەرمایەدار دەڕوات و ئەو قەرزەی کە دەکرێت هەر ئەوان دەبێت شەراکەتی پرۆژەی وەبەرهێنان بکەن و هەر ئەوانی پێ قەڵەو و گەورە دەبن کە (%٥) دانیشتوانی هەرێمی کوردستان ناکات، مەبەستم ملیاردێرەکانی هەرێمی کوردستانە، ئەم قەرزە بۆ ئەوان دەبێت و قازانجەکەی بۆ ئەوان دەبێت و پرۆژە وەبەرهێنەکانیش هەروەکو (٤٢) ملیار دۆلارەکەی کە ئیستیسمار کراوە لە دوو ساڵی رابردوودا لە لایەن وەبەرهێنەکانەوە، پرۆژەی ژێرخانی ئابووری نەبوون و پرۆژەی ئۆتێل و شتی تر بوون کە بۆ ئەوان بووە، بۆیە هیوادارم ئەم سیستەمی قەرزە نەبێتە سیستەمی گەورە کردنی کاپیتالیزم و سەرمایەدارەکانی هەرێمی کوردستان و پرۆژەی تەمیزی ئەموال نەبێت وەك لە وڵاتانی تر کە کراوە و سیستەمی وەبەرهێنان سیستەمێکی سەرکەوتوو نییە و تێبینی زۆری لەسەرە، بۆیە کۆنگرەی وەبەرهێنان دەبەسترێت و گەندەڵییەکان چارەسەر دەکرێت، لە داهاتوودا بۆ ئەوەی بتوانین پرۆژەی وەبەرهێنانی سەرکەوتوو بکەین، ئەمانە هەموو مەقایسن، بۆ ئەوەی ئەو قەرزە نەبێتە مایەی بار و قورسایی زیاتر و گەورە کردنی سەرمایەداران لە هەرێمی کوردستان، فەرقی تەبەقی و چەوساندنەوەی تەبەقی ئەوەندە جار دووبارە بێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەهار خان فەرمو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئـێمە لە فراكسـیۆنی گـۆڕان لەگەڵ هـاتنی ئەو پـرۆژەیە لە لایەن حكـومەت بـۆ پەرلەمـان بە ڕێژەیەكی ڕەهـا دژی نەبـووین، چـونكە پێمـان وابـووە بـوونی یاسـای قەرز شـتێكی ئاسـاییە كە هەرێمی كوردستان هەیبێـت، بەڵام تەركیـزی ئـێمە ئەوە بـووە بە دوای زەمانـات و شـەفافییەت بگەڕێین لەوپرۆژەیەدا، بۆ ئەوەی كە هاووڵاتیان دڵنیا بن كە ئەو قەرزە بۆ بەرژەوەندی ئەوانە و تەركیز لەسەر ئەوە بووە كە دڵنیابین لە ئەساسی قانونی و دەستووری لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە، بۆیە لەو ڕوانگەیەوە كارمان كردووە لە ناو لیژنە پەیوەندیدارەكان و لە ڕووی ئەساسـی یاسـایی و دەستووری، ئەگەر سەیری ماددەی (١١٠) بكەین لە دەستووری عێراقـی بـاس لە ئیختیساسـاتی حەسـری دەكـات و لەوێـش باسـی سیاسـەتی قەرز كـردن دەكـات و لە سیاسـەتی قەرزكـردن ئیختیساساتی حەسرییە، بەڵام وەرگرتنی قەرز لە ئیختیساساتی حەسریدا نەهاتوە، بۆیە بە پێی مــاددەی (١١٥) لە دەســتووری عێراقــی كە هەر مــاددەیەك لە ١١٠) هاتبێــت ئەوە لە دەســەڵاتی هەرێمەكانە، جگە لەمە بە پێی فەقەری (٦) لە ماددەی (٨) لە یاسای ئەنجومەنی وەزیـران ژمـارە (٣) سـاڵی (١٩٩٢) كە بـاس لە دەسـەڵاتەكانی ئەنجـومەنی وەزیـران دەكـات لە فەقەری (٦) لە ماددەی (٨) دەڵێت، (عقد القروض و منحها بموافقة مجلس وطني لكردستان العراق)، بە پێـی مـاددەی (١٤١) لە دەسـتووری عێـراق گشـت یاسـاكانی هەرێـم كە پـێش سـاڵی (٢٠٠٥) دەرچـوون كاریان پێدەكرێت ئەگەر لە دەستووریش نـاكۆك بـن، بـۆیە بە پێـی ئەم بنەمـا یاساییانە شـتێكی نادەســتووری و نایاســایی نیــیە ئەو پــرۆژە قەرزە، لە ڕووی زەمانــات و شــەفافیات لە ڕووی ئابوورییەوە، ئەوەندەی توانیومانە تێبینییەكانی خۆمان خستووتە نـاو یاساكەوە، ئەو قەرزە لە كێ و بۆچی دەكرێت؟ و ئیزافە كردنی ماددەی (٩) بەرچاو ڕوونی زۆرە، بۆ ئەوەی كە ئەو پارەیە خەرج دەكرێـت بـۆ پرۆژەكـانی ژێرخـانی ئـابووری و پرۆژەكـانی ژێرخـانی ئـابووری لە دوای ڕاسـتاندنی پەرلەمـان، واتە حكـومەت كاتێـك كە ئەوبـڕە قەرزە وەردەگرێـت پێویسـتە لیسـتێك بنێرێت بۆ پەرلەمان و بڵێت بـۆ ئەمە بەكـاری دێـنم، داوا دەكەیـن جەداولـی ئیقتیسادیشـمان بـۆ بنووسن و پەرلەمان ڕاستاندنی لەسەر بكات و دەنگی لەسەر بـدات، ئینجـا حكـومەت بـۆی هەیە خەرجی بكات، تێبینیمـان هەبـووە لەسـەر سـوود، كە باشـتر وایە لە یاسـاكەدا دیـاری بكرێـت كە تەرەفی بەرامبەر ئەجنەبییە، لەوانەیە داوای بڕێكی دیاری كراو بكات و لەوانەیە ئەو بڵێت تا ئەو سەقفە دەسەڵاتتان هەیە، بۆیە لەو سەقفەدا قسەیان لەگەڵدا بكـات و هەر پێشـمان باشـە ئەگەر بـڕەكە دیـاری نەكرێـت، وشـەی كێبڕكـێ بخـرێتە نـاو یاسـاكەوە، ئەمـانە چەنـد تێبینـی و ئـێمە بەدوادیدا گەڕاین لە فراكسیۆنی گۆڕان، بۆ ئەوەی كە زەمانـات و شـەفافییەت لە یاسـاكەدا جـێ بكەیـن، كە بەشـێكی جـێ كـراوە و بەشـێكی تـری لە لایەن ئەنـدامانی ئـێمەوە عەرز دەكـرێن، هەموویان لە بەرژەوەنـدی گشـتی هاووڵاتیـانن و هیـوادارین جـێگەی بكـرێتەوە، بـۆ ئەوەی ئەو پرۆژە یاسایە بەشەفاف ترین شـێوە تێپەڕێـت، ئـێمە لەو بـڕوایەداین كە قـازانجەكەی زۆرتـرە لە

زیانەکەی، بۆ ئەوەی کە بتوانێت هەنگاوێك بێت بۆ دەرج کردنی هەرێمی کوردستان لەو بارە ئابوورییەی تێدا کەوتووە، زیندوو کردنەوەی بوونیەی تەحتیی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ماجد فەرموو،

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر چەندە چەند هاوڕێیەکم راو بۆچوونی جیاوازیان هەیە لەسەر ماددەکان، بەڵام ئێمە بە گشتی سەیری پرۆژەکان دەکەین کە بڕیارێکی حەساسە، ئەگەر حکومەت بتوانێت زەمانەتی ئەوەمان پێبدات کە زەمانەتی باری ئابووری هەرێمی کوردستان بەرەوە پێش ببات، ئەگەر ئەو پرۆژەیە بخرێتە باری ناچاری حاڵەتی ئیزتیرار، ئەگەر بەڕێزان مامۆستایانی ئاینی رێگەم پێبدەن ئایەتێك دەخوێنم خوای گەورە دەفەرموویێت (فمن اضطر في مخمصة غير متحانف اثم فان الله غفور رحيم)، ئەگەر ببینە ئەو غالبە، ئەمە مەوزوعێکی دیکەیە، هەروەها حکومەت زەماناتی ئەوەمان پێ بدات کە بزانین هۆی دەرچوواندنی ئەو یاسایە چییە؟ و ئایا دەتوانێت دەرمان بچوێنێت لەو قەیرانە ئابووری و داراییە و سوودی زیاتر دەبێت بۆ گەلانی کوردستان ئەو کاتە ئێمەش رای خۆمان دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك یروانت فەرموو،

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خێرهاتنا شاندێ حکومەتی دکەین، لە دینی (حلال وحرام) مە کار بقی بابەتێ نینە و ئەم دگەڵ قەرزی داینە بۆچی؟ ئەگەر ئەم ئیفتیرازی بکەین، چونکی نەگوتییە بۆ چەند ساڵایە و روبح چەندە؟ ئەگەر حاڵەتی ئیفتیرازی بۆ (١٠ ساڵ بۆ (٥) ملیار دۆلارا بدەمە دوماهیکێ ئەگەر (١٠%) بیت (٨) ملیار و (١١٣) و دەفعامە ساڵانە (٨٢٥) ملیۆن دۆلار بیت، هەیڤانە (٦٨) ملیار دۆلار تنێ بیت و ئەگەر دەفعێ (٨٢٥) بدەین و ئەگەر روبح (١٠%) بیت دەفعێ ساڵانە (١) ملیار بدەین هەیڤانە (٨٣) ملیۆن دۆلار بیت روبحی دبیتە (٢) ملیار و (٥٨٣) یەعنی نابیتە بارەکێ گران سەر ئەقلیمی و داهاتێ گازێ مە یێ هەی و لێرە جەدوەلێ ئیقتیسادی بەسیت مە چێ کریە، ملیۆن دۆلارا بدەتە مە چونکی (٥) ملیۆن دۆلارا، لێرە ل سیکێ دا (١٥٠) ملیۆن دۆلار ل سیکێ دا تەعامول هێتە کرن و هەروەسا عقارات سیکێ دا (٣٠٠) ملیۆن دۆلار ل سیکێ دا دێ چێبیت ژ بلی هندێ ژی چەند عامل و کادرێت وەسەتی و موهەندس تێدا شۆل کەن کو نێزیکی (٦٨) هزار کەس ل (١٠) ساڵا دا و پرسیارەك، ئەڤ ئیدارەکا دروست بهێتە کرن و نە بۆ راتبا بیت، یا دی چەند پرسیارەك بێتە کرن و جەدوەلەکا ئیقتیسادی بێتە دانان و تەحدیدا نیسبا ئەرباحا بێتە کرن و کەیفیەتێت دەفع چەوا هێتە دان؟ و بۆ چ غەرەز ئیستیفادە دهێتە کرن و مە چ کێشە ل حلال و حەرام نینە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە زمانێکی سادە قسە دەکەم ئێمە لە (ا تا ی) لەگەڵ هەموو شتێك داین بۆ فەراهەم بوونی کوردستانێکی ئازاد و ژێر خان و سەرخانێکی بەهێز، بۆ ئەم وڵاتە مەزلومەی خۆمان، بەڵام ڕاکێشانی قەرز لە بانکە نێودەوڵەتییەکان و هەر شوێنێکی تر ڕەت دەکەینەوە، چونکە بە دڵنیایی هیچ بانقی ئەهلی و حکومی بە بێ ڕیبا و سوود قەرز ناداتە کوردستان و ئەمەش بە پێی ئایینە ئاسمانییەکان وەکو مەسیحی و یەهوودی و فەرموودەی پێغەمبەر (د.خ) ئەمە بە ڕیبا دادەنرێت و قەدەغە یە و لەو (٧) ماددەیە هەژمار کراوە کە مرۆڤ و کۆمەڵگا بەرەو بە هیلاك چوون دەبەن و وەکو خوای گەورە دەفەرموێت (احل الله بیع وحرم الربا) پێغەمبەری خوا دەفەرموێت لعان رسول الله (ص)، (أکل الربا وموکله) هەروەها دەفەرموێت (کل قرض جر نفعه فهو ربا) واتە هەر قەرزێك بێتە هۆی ڕاکێشانی سوود ئەوا دەبێتە ربا، پێغەمبەری خوا دەفەرموێت (٧) شت لە موهلیکاتن و واتە ئینسان و کۆمەڵگا بە هیلاك دەبەن کە یەکێکیان ڕیبایە، ئێمە خاوەنی ئەو هەموو داهاتەین و ڕۆژانە دەیان هەزار بەرمیل نەوت دەڕوات و خاڵە کانی سنووری بازرگانی هەیە و سەدان کۆمپانیای عیملاق لەم وڵاتە هەیە کە بە سیستەم ڕێکخراون نەك بۆ بەرژەوەندی خەڵك، بەڵکو بۆ بەرژەوەندی کەسانی تر، کە ئەوان بە هۆی ئەو هەموو داهاتە بوونە ملیاردێر، بۆچی حکومەت لەو ملیاردێرە خۆمالیانە قەرز ناکات؟ کەواتە ئێمە دەتوانین قەرزیش بدەین نەك قەرز بکەین، ئەگەر شەفافیەت و دروشمەکانی چاکسازی جێ بە جێ بکرێن نازانـدرێت ئەم قەرزە بۆ چ مەشروعێکە؟ و پرۆژەکە لە کوێ یە و بۆ چییە؟ هەروەها قەرزی بە ڕیبا هەرەسی بە سەدان بانق هێناوە لە ئەوروپا و ئەمریکا و وڵاتانی تر، تازە ئێمە باسی قەرز دەکەین لە لایەکی تر پێویست بوو حکومەت پرس و ڕای لیژنەی فتوای باڵای کوردستانی وەربگرتایە یان یەکێتی زانایانی کوردستان کە کۆمەڵێك زانای بە ئەزموونی تێدایە، بابەتەکە لە (أ تا ی) شەرعییە، قەرز وەرگرتن ئاسانە و لە داهاتوو بە گرانی زۆر لەسەر ئابووری وڵات دادەنرێت و دەبێتە مایەی تەدەخولی وڵاتان لە کاروباری کوردستان وەکو چۆن لە هەندێك رووی تر تەداخولیان کردووە، ئایا کە (٥) ملیارە پارەکە وەردەگرێت سوودەکە و زیادەکە چەندە؟ بۆچی قەرزتان وەرگرت لە تورکیا و چەند وڵاتی تر و بانقەکانی تر، هەر پرس بە پەرلەمان نەکراوە، پێمان وایە ئەگەر ئەو بانقە کە داوای قەرزی کردووە ئەگەر داوای ڕەزامەندی پەرلەمانی نەکردایە ئەو پرسە یان نەدەهێنا ناو پەرلەمان، بۆیە ئەو قەرزە ڕەت دەکەینەوە کە خرایە دەنگدانەوە یەکسەر خواحافیزی لەم خۆلە دەکەین، بۆچی حکومەت گرنگی بە کشتوکاڵ و پیشەسازی نادات؟ (٨٠) ملیار دۆلار لە (٢٠٠٣ تا ٢٠١٣) هاتووتە هەرێمی کوردستان، پرۆژەکەی وەبەرهێنانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان ڕەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە ئەمڕۆ گفتوگۆ لەسەر پڕۆژە یاسایەك دەکەین بەداخەوە ئێمە دەوڵەت نین، بەڵام خاوەنی دەرامەتی سروشتی و مرۆڤی و ئابووری زۆرین، بەڵام لەبەر ئەوەی خاوەنی ئابووری سەربەخۆ نین نەمانتوانیوە ئەم دەرامەتە لە هەرێمی کوردستان بەگەڕ بخەین و حکومەتی هەرێم پلانی نەبووە بەر لە قەیرانی دارایی، ئەوەی کە بتوانرێت ژێرخانی ئابووری لە هەرێمی کوردستان ببێت بە ژێرخانی پتەو و پلانی ئیستراتیژی نەبووە، بۆیە ئێستا ئێمە قسە لەسەر ئەوە دەکەین کە قەرز بکەین، لە هەرێمی کوردستان گەندەڵی و تەخشان و پەخشان و بەهەدەردانی زۆر هەبووە، مەترسیمان لەوەیە ئەو قەرزە کە دەکرێ لە چی سەرف دەکرێت؟ ئەم قەرزە وەکو زۆربەی هەڤالان باسیان کرد گرەنتی چییە کە لە پڕۆژەی ئیستراتیژی سەرف بکرێت یان بەگەڕخستنی دەرامەتی ناوخۆیی و نیشتمانییەکان بێت، ئێمە ئەو گرەنتییەمان لە ڕاستیدا دەوێت ئەگەر پڕۆژەی ئیستراتیژی نەبێت و بۆ بەگەڕخستن و بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری نەبێت ئێمە دەزانین کە بەکار بردن دەرئەنجامی چییە، ئێمە لە جەنگداین و پێشمەرگە لە جەنگی دژە تیرۆرە و ڕۆژانە تەلەفۆنمان بۆ دەکەن و دەڵێن ئیمە لەژێر سێبەری جەمەلۆن داین و ئاوی سوێر دەخۆین، وڵاتێك، شوێنێك ئاو و هەوایەکەی زۆر گەرمە، بۆیە سەرنجی خۆم لەسەر ئەم پڕۆژەیە لە چەند خاڵێك دەخەمە ڕوو، ئێمە پێمان وایە نموونەی ئەو وڵاتانە زۆر کەمە کە لە وەرگرتنی قەرز سەرکەوتوو بوون بە تایبەتی بە هۆی ناجێگیری باری ئابووری لە جیهان بە تایبەت ئەو وڵاتانەی کە پشتیان بەیەك سەرچاوەی داهات بەستووە وەك نەوت، ئێمە ئاگادارین کە نرخی نەوت دابەزین و نزمی زۆری بە خۆیەوە بینیوە، ئێمە لە هەرێمی کوردستان نەمان توانیوە سەرچاوەی داهات هەمە جۆر بکەین و پشتمان تەنیا بە نەوت بەستووە و گەرەنتی چییە بۆ ئەو قەرزانە کە سوودی زیاتری نەیەتە سەر و تەراکومی سوود لە سەر قەرزەکان دروست نەبێت؟ جێگە لەمە زۆر لە وڵاتانی جیهان کە قەرزیان وەرگرتووە بووینەتە پاشکۆی سیاسی هەندێك وڵات خاوەنی سیادە و سەروەریش بوون، بەڵام بەشێك لە سیادە و سەروەریان لەدەست داوە بە هۆی ئەوەی کە ئەم قەرزە وەکو فشار بەکارهێنراوە بەرامبەر ئەو دەوڵەتەی کە قەرزی لێ وەرگرتووە بەتایبەتی ئێمە ئەگەر ئەو قەرزە لە وڵاتانی دراوسێ بکەین جێگەی مەترسییە و ئێمە هەرێمێکین بەرگەی گوشاری سیاسی ناگرین ئێمە لە هەرێمی کوردستان خاوەنی سیستەمێك یان نیزامێکی مالی و دارایی ڕێك و تەندروست و پێشکەوتوو نین، ئەو نیزامە پێویستی بە یەکخستنەوەیە، پێویستی بە ڕێکخستنەوەیە، دوای یەکخستنەوەی ئەم نیزامە دەکرێ ئێمە قەرز بکەین، ئەوەی کە لە ڕاپۆرتەکاندا هاتووە قەرزێکی زۆر وەرگیراوە، یەکێك دەڵێ (٧) ملیار دۆلار وەرگیراوە، یەك دەڵێ (٥) ملیار دۆلار وەرگیراوە، ئایا سووی ئەو قەرزانە چەندە؟ پلان چییە بۆ دانەوەی ئەم قەرزانە؟ ئینجا بێین قسە لەسەر قەرزکردنی زیاتر بکەین، وەزیری مالیەی عێراق کوردە، ڕاستە، ئاگادارە، ڕای گشتیی و ئێمەش هەمووومان ئاگادارین لەوەی کە لە بەغدا پشکی هەرێمی کوردستانیش نانێرێت، بەڵام مادام

بەپێی قانون و دەسەڵات و سەڵاحیاتی وەزیری مالیەی عێراقە، باشترە هەوڵبدرێ کە عێراق بتوانێ ئەگەر هەڵە نەبم (٢٠) ملیار دۆلار قەرز بکات، ئێمە لە رێگەی ئەوەوە دەوڵەتێك کە ئەگەر سیادەی هەبێت یان ناقس سیادە بێت بێگومان ئەو سووەی کە دەخرێتە سەر ئەو قەرزە لەوانەیە بۆ ئێمەش کە خاوەنی دەوڵەت نین، بەداخەوە خاوەنی سیادە نین، ئەو سووەی کە لایەنی قەرزدەر، یەعنی لایەنی قەرزدەر لەسەرمان بە مەرج دەگیرێ زیاتر بێت، ئەمە جگەلەوەی کە خۆزگە وەزیری پلاندانانیش لێرە بوایە، ئایا وەزیری پلاندانان، وەزارەتی پلاندانان پلانی چییە بۆ چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو پارەیەی کە ئەگەر بڕیار بێت بە قەرز وەربگیرێ؟ سەرەڕای ئەمە من پێموایە پێویست بوو کە کۆنفرانس یاخود (مؤتمر) ئەنجام بدرێت لەلایەن خەڵکی شارەزا و بەتوانی بواری ئابووری بۆ ئەوەی کە دەریخەن ئێمە قەرز بکەین یاخود قەرز نەکەین، ئەگەر قەرز بەکەین چۆن قەرز بکەین، ئەوە قەرزە لە چیدا سەرف بکەین، بۆیە لە راستیدا ئەو تێبینیانە لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە هەیە، من قسەی زیاتریشم هەیە ئەگەر دەرفەت بێت....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، لە هەموو ئەندامانی تری پەرلەمان قسەی زیاترت کرد بەڕێزت، بەڕێزان ئێستا پێموابێت لەلایەن فراکسیۆنە جیاوازەکان، لەلایەن پەرلەمانتارانەوە ئەوەی کە پێویست بوو گوترا لەسەر ئەم بابەتە، پێویست ناکات قەسەی زیاتری لەسەر بکرێت، حکومەتیش، بەڕێز وەزیری داریی و ئابووری هەندێك روونکردنەوەی رەنگە هەبێت، دوو نوقتەی نیزامی دەبینم، کاك دڵشاد نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شعبان عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر دەرفەتم پێ بدەی لە یەك دەقەدا باسی سپی کردنەوەی پارە بکەم...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باوەڕبکە پێویست ناکات باسی ئەوە بکەین، چونکە ئەگەر دەرگای گفتوگۆ بکەینەوە جارێکی تر ئەندامانی تری پەرلەمانیش قسە دەکەن، بەڕێز د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێش هەفتەیەك ناوم نووسی بوو لەسەر قەرزی دەرەکی قسە بکەم، ئەمڕۆ بەیانی لەگەڵ کاك فخرالدین تەئکیدم لە مەوعیدەکە کرد، دووبارە دەکەمەوە لە ناو فراکسیۆنیشمان باس نەکرا کە لە هەر فراکسیۆنێك نوێنەرێك قسە دەکات، تکایە لە ئیختیساسی منە، کە دووبارە دەکەمەوە ئەگەر دەرفەتم پێ بدەی قسەی لەسەر بکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.جوان، هەر بەڕێزت نییە کە داوای قسە کردن بکات، چەند کەسێکی تریش داوای ئەوەیان کردووە کە لەسەر ئەم بابەتە قسە بکەن، بەڵام پێمانوایە گفتوگۆی زیاتر مونتیج نییە، چونکە ئەو ئەندام پەرلەمانانەی کە لەگەڵ ئەوەن کە پرۆژە یاساکە موناقەشە بکرێ، قسەی خۆیانیان کرد، ئەوانەی کە دژی موناقەشەکردنن قسەی خۆیانیان کرد، تێبینی زۆر خرانە روو کە ئیتر پێویست بە قسە کردنی زیاتر ناکات، هەروەها داواشمان لە فراکسیۆنەکەتان کرد کە

جارێکی تر سەرۆکی فراکسیۆنتان هەیە لە پێشەوە دانیشتووە، نوێنەرایەتیتان دەکات ئەوان (د.بەهار)یان دیاری کرد.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە رووی ئیختیساسەوە من مەجموعەیەك (Alternative)م هەبوو، بەدائیلم هەبوو...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانی دواتر لە کاتی موناقەشەکردندا باسی بکەی، بەڕێز د.ڕێباز وەزیری دارایی و ئابووری فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، حکومەت لە هەموو دونیادا و لە هەرێمی کوردستانیش بە هەمان شێوە مافی خۆیەتی بە دوای هەموو سەرچاوەیەکەوە بگەڕێت بۆ پەیداکردنی سەرچاوەی داهاتی خۆی و بۆ بەڕێکردنی کارەکانی، ئینجا هەم تەشغیلی بێت یاخود لەسەر پڕۆژەکان بێت، من حەز دەکەم نوقتەیەك هەیە کە بەڕێزان (مامۆستا هەورامان و کاك علی حەمە صالح) ئاماژەیان پێدا لەسەر ئەوەی کە گوتیان ئاساییە ئەگەر قەرزەکە ئەوەی بۆ پێشینە وەردەگرین دواتر بە نەوت بدرێتەوە، لەسەر مەسەلەی ئەوەی کە ریبا دروست نەبێ، یاخود ئەو سووە دروست نەبێ، مامۆستا باسی ئەوەی کرد گوتی ئەگەر پەرداخێك شەربەت دابنێی بڵێی ئەوە پەرداخێك ئاوە، بەڵام هەر شەربەتە، ئەوەش بە هەمان شێوە عەینی شت دەگرێتەوە، چونکە تۆ پێشینەی پارە وەردەگری لە کۆمپانیاکانی نەوت، دواتر بە نەوت پێیان دەدەیتەوە، ئەو پێشینەیە داشکاندن کراوە، یەعنی هەموو ئەو شەریکاتانە (Discount) یان بۆ کراوە، ئەو (Disccount)ەش هەمان ئەو فایدەیە کە لەولاوە ئەگەر بەرز وەری بگرین دەگرێتەوە، هەر عەینەن شت دەگرێتەوە، ئەگەر بیخەیتە ئەو قاڵبەوە، دێینە سەر مەسەلەی ئەوەی کە ئەو زەمانەتانە چین، یەعنی یەکێك لە هەرە مەسەلە گرنگەکان ئێمە وەکو حکومەت و وەزارەتی دارایی کە تەئکیدی لێ دەکەینەوە ئەوەیە ئێمە جاری باسی ئەوە ناکەین لەگەڵ کێ تەعامول دەکەین، لەگەڵ کێ قەرزەکە دەکەین، ئێمە باسی ئەوە دەکەین پێویستە هەموو حکومەتێك، هەموو دەوڵەتێك یاسای قەرزی هەبێت، ئێستا ئێمە هاتووینەتە بەردەم ئەم پەرلەمانە بەڕێزە و ئەو پڕۆژە یاسایەی کە حکومەت ناردویەتی بۆ پەرلەمان باسی یاسای قەرز دەکەین، ئێمە جاری نەهاتووینەتە سەر وردەکاری ئەوەی کە ئایا ئەو قەرزە لە کوێ دەکەین و چۆن دەیکەین، هەروەها لەم یاسایە بە وردی ئەگەر ئەم بەڕێزانە بیخوێننەوە کە تێدایە مەسەلەی سپی کردنەوە بە هیچ شێوەیەك قەبول نییە، چونکە لە ماددەی یەکدا بە وازحی تێدایە کە دەڵێ سەرچاوەیەکی قانونی و سەرچاوەیەکی خاوێن، خۆ تۆ ئەمە دوای ئەوە لە پەرلەمانی کوردستان پەسەند دەکرێت، خۆ ئەمە یەکسەر ئەوە نییە تۆ ئەم یاسایە کە ئەگەر ئەمڕۆ یاخود هەر رۆژێکی تر پەسەند کردێت یەکسەر حکومەت بتوانێت، ئەوە کۆمەڵێك زەمانات هەیە، یەکەمیان: ئەوەیە کە پەرلەمان پەسەندی ئەو پڕۆژەیە دەکات کە حکومەت بۆی هەیە پارەکەی بۆ سەرف بکات، ئەوە بە وازحی لە ماددەی (٩)دا تێدایە، هەروەها ئەنجومەنی وەزیران کە

نوێنەری هەموو لایەنە سیاسییەکانی تێدایە لە ماددەی (٥، ٦، ٧) ئەوەی تێدا روونکراوەتەوە کە ئەوان دەسەڵات دەدەن بە بە سەرۆك وەزیران، بە جێگری سەرۆك وەزیران، بە وەزیری دارایی، ئەو دەسەڵاتە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەدرێ و ئەنجومەنیش نوێنەری هەموو لایەکی تێدایە، هەروەها ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی و ئابووری کە ئەوە یەکێکە لە هەرە واجیبە سەرەکیەکانمان چۆن تۆ قەرز دەکەی، مەفروزە شێوازی دانەوەکەشی رێکبخرێ، بۆیە ئێمە بە زووترین کات یاسای ژمارە (٥)ی ساڵی (٢٠١٠)ی وەزارەتی دارایی دەنێرینە ئەم پەرلەمانە بەڕێزە بە پڕۆژەیەك بۆ تەعدیل کردنەوەی، هەروەها بۆ زیاد کردنی بڕگەیەکیش کە ئەویش دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی ئیدارە کردنی قەرزە گشتییەکانە، هەروەها یەکێك لە خاڵە سەرەکەیەکانیشمان لەوێ جێ بەجێ دەکەین خەڵکانی پسپۆڕ لە دەرەوەی ئەم بەڕیوەبەرایەتیە بیات بەڕێوە، بۆ ئەوەی بتوانین هەرێمی کوردستان ئەو قەرزانەی کە ئێستاش لەسەر شانیەتی و ئەوانەی لە داهاتووشدا ئەگەر بیکات لەوێ رێکبخرێت، هەروەها وەکو باسیشم کرد یەکێك لە زەمانەتەکانی تر ماددەی یەکە کە گوایە پارە سپی کەیتەوە، ئەوە نییە، هەروەها ماددەی (٦)یش یەکێکە لەهەرە ماددە گرنگەکان لەم یاسایە کە مەسڵەحەتی عامەی تێدایە، بۆیە باس دەکرێت، بە نیسبەت شتێکەوە کە باس کرا مەسەلەی تەشغیلی کە (%٨٠) پارە بۆ تەشغیلی سەرف کراوە، بەڕێزان، یەکێك لەهەرە کێشە گەورەکانی هەرێمی کوردستان ئەو هەڵاوسانە گەورەیە کە لە مووچە هەیە، ئەو لە (%٨٠)یەی کە بەڕێز کاك سۆران عمر باسی کرد بۆ تەشغیلیە، لە (%٧٠)ی ئەو (%٨٠)ە بۆ مووچەیە کە بۆ تەشغیلی دەڕوات، بۆیە پێویستە هەرێمی کوردستان لە پێش هەموو شتێکدا ئەم مەسەلەیە لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان هەوڵێکی زۆر جدی بدات بۆ چارەسەر کردن و دۆزینەوەی باشترین رێگا چارە بۆ کێشەی مووچە خۆران، چونکە بێجگەلە مووچە ئێمە بەردەوام کۆمەڵێك پارەی کە هەیە دەڕوات بە زایەع لە مەسەلەی دەرماڵە و کاری سەرەڕایی، هەروەها ئەو هەموو ئیفاد و هەموو ئەو کێشە گەورانەی کە لە ناو میلاکاتدا هەیە، مەسەلەیەکی تریش بە نیسبەت ئەم یاسایەوە کە هاتۆتە پەرلەمان ئەمە پێموایە گرنگیەکی حەتمیە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئێمە بە دۆخێکی زۆر نا هەمواردا دەڕۆین، بەڕێزان، ئێمە هیچ سەرچاوەیەکی ناخۆییمان نییە ئێستا لە جێی ئەوە نییە کە بتوانین ئەم حکومەتە پێ ببەین بەڕێوە، ئێمە لە مانگی یەکی ئەم ساڵ (١٠٩) ملیار دینار داهاتمان هەبووە، مانگی دوو (١٤٥) ملیار دینارمان هەبووە، مانگی سێ (١٥٠) ملیار دینارمان هەبووە، ئەوە هەرە ئاستە بەرزەکەی بووە لە هەموو ئەو گومرگ و زەریبە و رسوماتانەی کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان وەردەگیرێ، مەسەلەیە نەوتیش ئەوە ئێمە تەسلیمی سۆمۆمان کردووە، ئەوەش حکومەتی عێراقی بەو شێوەیە تەعامولی لەگەڵ کردووە، کاك قادر رەزگەیی باسی ئەوەی کرد کە پێویستە بەغدا قەرزەکە بکات و ئەوان بەشمان بدەنی، ئینجا ئەوان پارەکەی ئێستامان بۆ نانێرن، جا وەرە پارەی قەرزمان بۆ بنێرن، لەبەر ئەوە، ئەوە یەکێکە لە کێشە و گرفتە گەورەکانمان، ئەوان سەرەڕای ئەوەی پارەی حەقی خۆمانیان نەنارد و لە (%١٠)شیان بڕیوە و چاویان لێیە ئەم مانگەش بە هەمان شێوە لەو پارەی کە دەینێرن، من حەز دەکەم لێرە روونکردنەوەیەکیش بدەم لەسەر مەسەلەیەك کە چەند رۆژێکە باسێك هەیە کە عەبادی لەسەر تەلەفزیۆن قسەی کردووە گوتویەتی لە مانگی (١١)ەوە ئێمە مووچەی فەرمانبەرانمان ناردووە،

حکومەتی هەرێم نەیداوە، ئەوان کە باسی مووچە خۆران دەکەن تەنها باسی فەرمانبەران دەکەن، حیسابی خۆیان کردووە (٥٤٠) ملیارە، لەوە زیاتریان حیساب نەکردووە، بەڵام ئێمە (٨٦٠) ملیار دینار دەدەین بە مووچەی هەرێمی کوردستان، ئەوە یەکێکە لە خاڵەکان کە بەراستی ئەوە هیچ وانییە هەموو ئەو قسانەی کە کردوویەتی ئەم ڕۆژە، ئێمە وەکو حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕەتی دەکەینەوە و بە بەڵگەوە، ئێمە زیاتر لە (٦) هەزار پڕۆژەمان هەیە کە ساڵێکە وەستاوە و هیچ پارەیەکی بۆ سەرف نەکراوە، لە هەرێمی کوردستان دائیمەن کە باسی کێشەکان دەکرێت تەنها باسی مووچە خۆران دەکرێت، بەڵام زۆر بەڵێندەر لەم وڵاتە هەیە خۆی ئینتیحار کردووە، هەیە هەرێمی کوردستانی بەجێ هێشتووە، هەیە خۆی شاردۆتەوە لەبەر ئەوەی تووشی قەرزێکی زۆر گەورە بۆتەوە لەسەر ئەم پڕۆژانەی کە وەستاوە، ئێمە وەکو حکومەت مولزەمین ئەم پڕۆژانە بخەینەوە گەڕ و بتوانین ئەم خاوەن پڕۆژانەش نەجات بدەین لەو وەزعەی کە تێدانە، هەروەها بە هەزارەها کرێکار و کارمەند لەم پڕۆژانە کار دەکەن کە هەموویان ئەوانیش بە هەمان شێوە بێ مووچە بوون و بێ دەرامەت بوون، بۆیە ئەم پڕۆژانەش بەشێکی لەلایەن پەرلەمانی بەڕێزەوە پەسەندکراوە و لە داهاتووشدا هەرچی پارەیەك لەم قەرزە سەرف بکرێت بۆ ئەم پڕۆژانە دەبێت پەرلەمانی کوردستان پەسەندی بکات، بۆیە زۆر وازح ئەم یاسایە هەموو بابەکانی کە تێدایە و هەمووی لە لیژنە بەڕێزەکاندا موناقەشە کراوە و ئەم یاسایەی کە ئەمڕۆ لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێز دایە ئەوە ئەو یاسایە نییە کە بلزەبت کە لە حکومەتەوە چۆن هاتووە، زۆر تەعدیلاتی تێدا کراوە لەسەر قسەی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، بزانین کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە وتو وێژ لەسەر پڕۆژە یاساکە بکرێت؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٥٣) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٢٥) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، وتو وێژی لەسەر دەکرێت، ئێستا لیژنە پەیوەندیدارەکان فەرموون ماددە بە ماددە بیخوێننەوە، هەر لە ناونیشانەکەوە بۆ ئەوەی وتو وێژی لەسەر بکەن.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژەکە هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژەکە:

ڕاکێشانی مایە لە ڕێگای قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ناونیشانی پڕۆژەکە؟ بەڕێزان، پێش ئەوەی وتو وێژ لەسەر ناونیشان بکەین جارێ دەنگدان لەسەر ئەوە دەکەین کە ڕاپۆرت بکرێتە بنەمای گفتوگۆکردن، کێ لەگەڵ

ئەوەدایە کە راپۆرتی لیژنە هاوبەشەکان بکرێتە بنەمای گفتوگۆکردن؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٤٦) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵدا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، ئەم بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسیوە (د.رێواز، کاك ئاری هەرسین، کاك عمر عینایەت، د.شێرکۆ جودت، کاك حاجی کاروان، کاك سالار محمود)، لەسەر ناونیشان قسە دەکەن، فەرموو د.رێواز.

بەڕێز د.رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من پرسیارێکم لە بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی هەیە، (أموال) جەمعی (مال)ە، (مال) لە قانونی عێراقدا چۆن تەعریف کراوە؟ ئایا بۆ ئێرە دەبێت؟ چونکە ئێمە سێ یاسامان هەیە کە تەنزیمی مەسائیلی مەساریف و پارە دەکات، یاسای بەڕێوەبردنی دارایی ژمارە (٩٤)ی ساڵی (٢٠٠٤)، یاسای بانکەکان ژمارە (٩٤)ی ساڵی (٢٠٠٤)، یاسای بانکی مەرکەزی عێراقی ژمارە (٥٦)ی ساڵی (٢٠٠٤)، لە هیچ شوێنێك بۆ مەسەلەی قەرز قەرزی (أموال) بەکار نەهاتووە، ئەم (أموال)ە مەبەست چییە لێی لە رووی قانونیەوە؟ یەعنی هەر یەکسەر بگوترێت قەرزکردن، مادام قسە لەسەر ئەوە کرا کە ئەوە موخالیف نییە بە ماددەی (١١٠)ی دەستووری عێراقی، چی تێدایە ئەگەر بگوترێت یاسای قەرز، یەعنی بۆ ناو نراوە (استقطاب الاموال)؟ چونکە (مال) بە خۆیان بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی دەزانن تەعریفەکەی چییە، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من هەست دەکەم زیادەیەکی تێدایە کە ئەویش ئەو مەسەلەی (استقطاب الاموال)یە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەگەڕێینەوە سەر نیزامی (٣) دەقەکەمان، بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من پرسیارە، بەم شێوەیەی کە ناونیشانەکە (Formula) کراوە مەجالی بلێین تەلاعوبی مەنتیقی لە رووی زمانەوانیەوە تێدایە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی لە پێش هەموو شتێکەوە باس لەوە دەکرێ یاسای راکێشانی مایە لە رێگەی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان، ئەمە مەجالی ئەوەی تێدایە بلێی کەواتە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان قەرز ناکرێت ئەمە یەك، دووەم: باسی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستانە، ئەوەی کە قەرز دەکات و ئەوەی پرۆژەکەی ناردووە حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بۆیە بە بۆچوونی من حەقە حکومەتی هەرێمی کوردستانی تێدابێ، چونکە ئەو لایەنەی کە قەرزەکە دەکات حکومەتە، خۆ خەڵکی کوردستان یان بلێین کۆمپانیایەکی ئەهلی ئەو قەرزە ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، من تەنها قسەم لەسەر ماددەی (١١٠)یە، کە دەڵێ (اختصاصات السلطات الاتحادية)، کە دەڵێ (رسم السياسة الخارجية والتمثيل الدبلوماسي والتفاوض بشأن

المعاهـدات و الاتفاقـات الدوليـة والسياسـات الاقتـراض و توقيعها وابرامها والرسـم السياسـة الاقتصـادية والتجاريـة والخارجيـة السـيادية)، مـن له ليـژنەی یاسـایی بەرێـز دەپرسـم، ئایـا ئەم راکێشانی مال و قەرزکردنە دژ بە ماددەی (١١٠)ی دەستووری عێراقیە یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێز د.شێرکۆ فەرموو.

بەرێز د.شێرکۆ جودت مصطفى:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەر لە ناونیشانەکەدا کە دەڵێ راکێشانی مایە لە رێگەی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستانی عێـراق، یەعنـی ئایـا قەرزەکە لە هەرێمـی کوردسـتان دەکرێـت؟ واتە جیهەتـی (دائـن) هەرێمـی کوردســـتانە، بـــۆیە پێمـــوایە هەڵەیەك لە (Title)ەکەدا هەیە، لەوانەیە بگوترێـــت کە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە گونجاو تربێت، زۆر سوپاس.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێز کاك سالار فەرموو.

بەرێز سالار محمود مراد:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێزان، ئەندامانی پەرلەمان، لە راستیدا هەر لە ناونیشـانەکەوە ئیشـکالێك هەیە کە روون نیـیە ئەم (مـایە)، چـونکە دراو بەشـێکە لە مـایە، ئایـا مەبەسـت لە قەرزکردنـی دراوە؟ یـان شـمەکە؟ چونکە سەنداتیش دەگرێتەوە، یەعنی ئەمە ئەلف و بێی مەسەلەی دارایی و ئـابووریە، دەکرێـت ئێمە لە عینوانەکەوە بەرچاو روونی بدرێتە حکومەت، ئەگەر لەم پرسەدا پەرلەمـانی کوردسـتان دەیەوێ واجیهبێـت و بەرچـاو روونـی بـداتە حـکومەت و چاودێربێـت لەم پرسـەدا لەسـەر حـکومەت بە جیـاواز لەو رێ و شـوێنانەی لە کابینەکـانی پێشـوو و لە ماوەکـانی رابردووشـدا لەلایەن حکومەتەوە لەسەر پرسی دارایی و ئابووری و سیاسەتی مـالی لە هەرێمـی کوردسـتاندا گێـراوەتەوە بەر، دەبـێ لەم پرسەشـدا شـەفاف بـین، ئایا پرسـەکە بـۆ قەرزکردنـی دراوە؟ یـان خۆلادانە لەوەی کە رێگری دەستووری هەیە؟ لیژنەی مەعنی وەڵامان بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێز کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەرێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبـعەن ئەو عینـوانە نـاوەڕۆکی هەمـوو ماددەکـان سـەرتاپای نـاوەڕۆکەکە پـێچەوانەی ئەم عینوانەیە، لەسەر قسەی بەرێـز وەزیـری دارایـی کە باسـی ئەوە دەکـات کە ئـێمە پێویسـتمان بە یاسـایەکە لە پەرلەمـانەوە دەرچێـت یاسـای راکێشـانی قەرز، ئەم یاسـایە کە هەمـووی سـەیری دەکەی هەمووی ئیستیناد کراوەتە کراوەتە سەر راکێشـانی (٥) ملیـار دۆلار، یەعنـی کەواتە ئەوە یاسـایە یاسـایەکی گشـتیی نیـیە تـاوەکو پێویسـتیمان بە یاسـای تـر نەبێـت، بـۆیە دەبـێ یـان عینوانەکە بە کاملی بگۆڕدرێ، یان دەبێ ئەو ناوەڕۆکان بە کـاملی بگـۆڕدرێ، یەك تێبینـی تـر کە ئێمە ماوینەتەوە وەکو فراکسیۆنی یەکگرتـوو لێـرە بـۆ ئەوەیە تەئیـدی قەرزێکـی بـێ ریبـا و بـێ

فائیز بکەین و رەتدانەوەی ئەو حاڵەتانە بکەین کە پێچەوانەی شەرع و زەرەری خەڵکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د.ڕێباز قسەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەك ڕوون كردنەوەم هەبوو لەسەر ئەوە، ئەو مەسەلەیەی كە دوو، سێ ئەندام پەرلەمانی بەڕێز باسیان كرد، مەسەلەی (G.T.P) ئەوە وەكو كاك (د.شێركۆ)ش باسی كرد بەراستی حەقیقەتێكی تەواوە كە لە كوردستان و لە عێراقیش هێشتا موئەسەسەیەك نییە (G.T.P) هەبێ كوردستان تەحدید بكات، هەر بۆیە لەم قانونە (G.T.P) تێدانییە، ئێستا پارەكە سەقفی مەحدود دانراوە بۆ مەسەلەی پارەكە كە (٥) ملیارە، یەعنی لەوە زیاتر نییە، لەبەر ئەوە سەقفێكی بۆ دانراوە، ئەگەر (G.T.P)ەكە هەبوایە تۆ ڕەقەمەكەت تەحدید نەدەكرد، ئەو كاتە لە (٣٠%) (G.T.P)ەكەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەكان، بەڕێز د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەست بوو بە ناونیشانی یاساكە (ڕاكێشانی مایە لە ڕێگای قەرزكردن لە هەرێمی كوردستان_عێراق)، بەو شێوەیە دێت كە باس لە هەرێمی كوردستان_عێراق بكات، چونكە یاسای وڵاتانیش هەر وایە، ئەگەر سەیری قانونی (ادارة المالیة والدین العام في العراق) بكەین، ناڵێت لەلایەن حكومەتی عێراقەوە، چونكە قەرزكردن و موفاوەزات كردن لەسەر قەرزكردن خۆی لە سولبی ئیختیساسی حكومەت دایە، پەرلەمان یاسا دەردەكات و ڕێگا دەدات بە حكومەت، حكومەتیش مەسەلەی تەفاوز و مەسەلەی (ابرام) و مەسەلەی تەوقیع ئەوە لە سولبی ئیختیساسی حكومەت دایە، بۆیە ناونیشانی یاساكان لە یاسای هەموو وڵاتان ئەگەر سەیری بكەین ناوی هەرێم و ناوی وڵات دێتن، نەك ناوی حكومەت، لەبەر ئەوە ئیختیساسی حكومەتە و پێویست بە دیاری كردنی ناكات، ئەوەی كە پەیوەندیدار بوو بە پرسیارەكەی بەڕێز (عمر عینایەت) ئایا ئەوەیان پێچەوانەی دەستووری عێراقە یاخود نا، دەڵێین نەخێر، پێچوانەی دەستووری عێراقی نییە و لە موبەریرە یاسایەكەشماندا ئیسناد دەكەینە سەر ماددەی (٨) فەقەرەی (٦) لە یاسای ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (٣)ی ساڵی (١٩٩٢) كە باس لە دەسەڵاتەكانی ئەنجومەنی وەزیران دەكات و تێیدا دەڵێ: (عقد القروض ومنحها بموافقة المجلس الوطني لكوردستان العراق)، هەروەها بە پێی ماددەی (١٤١) لە دەستووری عێراقیدا گشت یاساكان كە لە هەرێم دەرچوون پێش ساڵی (٢٠٠٥) كاریان پێ دەكرێت هەتا ئەگەر لەگەڵ دەستووریش ناكۆك بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە وشەی (مال) لە ماددەی (٦٥) لە قانونی مەدەنی تەعریف كراوە دەڵێ (كل حق بقيمة ماليه)، ئینجا لێرە كە كەلیمەی (مایە) بەكار هێنراوە واتە (استقطاب الاموال) هیچ رێگریەك نییە كە ئەم كەلیمە بەكار نەهێنرێ، چونكە كەلیمە (مال) نەقدیش دەگرێتەوە و غەیری نەقدیش دەگرێتەوە، (كل حق بقيمة مالية)، بۆیە زۆر گونجاوە هیچ نا یاساییەكی تێدانییە كە لێرەدا بەكار هێنراوە، وەكو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت پەرلەمانتاری بەڕێز (كاك حاجی كاروان) كە ئیشارەتی دا ئەمە بەس بۆ (٥) ملیار دۆلارە، راستیەكەی ئەمەیە هەرێمی كوردستان لە ئێستاوە تا ئەم یاسایە كاری پێ دەكرێت نابێت قەرزەكەی لە (٥) ملیار دۆلار تێ بپەڕێت، حكومەتی هەرێم بە یەكجار ئەم قەرزە ناكات، كە كردی، هیچ موئەسەسەیەك نییە بەیەكەوە (٥) ملیار دۆلاری بداتێ، لەوانەیە لەم ساڵدا (١) ملیارێك وەربگرێ، لە ساڵی داهاتوو (٣) ملیار قەرزی هەبێ، لە ساڵی دوای ئەوە و تاوەكو كۆتایی، كەواتە لە (٥) ملیار دۆلار تێ ناپەڕێت، بۆیە ئەو (٥) ملیارە دیاری كراوە، بەڕێزان لە حكومەتی هەرێم وەڵامی ئەوەی داوەوە كە ئەگەر (G.T.P)مان مەزبوت بێ باشە بە رێژە دیاری بكەی، بڵێی رێژەی قەرز وەكو هەموو وڵاتانی جیهان وا دەكەن، رێژەی قەرزی هەرێمی كوردستان نابێ لە سەدا ئەوەندەی كۆی داهاتی ناوخۆی وڵاتەكەی لە هەموو كاتێكدا تێپەڕ بكات، كە (G.T.P)ەكەت مەزبوت نییە، بۆیە مەبلەغ دیاری كراوە، بە نیسبەت (كاك سالار محمود) وەكو (د.بەهار)یش بەشێكی روون كردەوە، من ئەگەر لە رووی ئابووریەوە شیكارەكەی بكەم (مایە) ناقسە، شتی تر هەڵدەگرێت، بەڵام جانبی قانونیەكەی، چونكە ئەمە یاسایە دەردەچێت، ئەگەر بڵێی سەرمایە مەوجوداتی غەیرە نەقدیش دەگرێتەوە، سلعەش دەگرێتەوە، ئەوە خراپە، ئەگەر بڵێین نقد ئەشباهی نقود ناگرێتەوە، سەندات ناگرێتەوە، بۆیە (اموال) یان (مایە) كە هین كراوە جەمعە، بەڵام لە هینی ئیقتیسادیدا دەقیق نییە بەرامبەر بەو نەشاتەی كە ئەم یاسایە بۆی دەردەچێت، ئەگەر لە جانبی قانونیەوە وەكو (د.بەهار)یش ئیشارەتی پێ كرد، مادام هیچ ئیشكالێكی نییە، بۆیە وەكو خۆی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەكان پێشنیاری ئەوە دەكەن كە وەكو خۆی بمێنێتەوە، بۆیە دەقی ناونیشانەكە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناونیشانی پرۆژەکە:

راكێشانی مایە لە ڕێگای قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نیساب تەواو نییە، كاك ئاری نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نیساب بە پێی ئەو کاتەی دەست پێکراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا نیساب تەواوە، بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٤٥) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، كەس نییە لەگەلدا نەبێت، كەواتە پەسەندكرا، دەچینە سەر ماددەی یەكەم، تكایە بیخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم: مەبەستی ئەم یاسایە لەم وشەو دەستەواژانەی دادێن ماناکانی بەرامبەریانە:

١- هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

٢- ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

٣- پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی یەکەم لە ڕاپۆرتی هاوبەش هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە، بەڵێ، کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی یەکەم؟ خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببوورە، من وامزانی ئەوەیە ماددەی یەك ئەوەی پەڕەی ئەو دیو، داوای لێبووردن دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر پێناسەکان قسەم نییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو لینا فەرموو.

بەڕێز لینا عزریا بهرام:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی تەعاریف، بەس سێ کەلیمات و تەعابیر هاتیە تەعریف کرن، بەس لە مەشروعدا موستەڵاحاتێت هەن موحتاج بە تەعریفن، وەکو (ضمان دیون) و (مصطلح الاستقطاب)، یەعنی زەروری بوو کە تەعریف بکەن لە تەعاریفەکاندا، تەعریفی ئەو کەلیمات و تعابیرانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکان وەڵامتان چییە؟ فەرموو د.بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو وشانەی کە بەڕێز (لینا خان) باسی کرد ئەوە لە فقهدا هەیە و دەتوانرێت، لە تەعلیماتیشدا کە تەعلیمات دەردەکرێت، لە تەعلیماتدا روون کردنەوە لەسەر ئەو کەلیمانە بدرێت، ئێمە زۆرتر مەبەستمان لە ماددەی تەعاریف ئەوەیە کە دووبارە بوونەوەی کەلیمەیەك هەیە روونی بکەینەوە، مەبەستمان لەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کەواتە ناتانەوێ گۆڕانکاری تێدا بکرێ، بیخوێننەوە دەقەکەی بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم: مەبەستی ئەم یاسایە لەم وشەو دەستەواژانەی دادێن ماناکانی بەرامبەریانە:

١- هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

٢- ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

٣- پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٤١) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٢) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، ماددەی دووەم، تکایە بیخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەکرێت بە راکێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی و دارایی پاك لە رێگەی قەرزکردن و قەرز وەرگرتن و، یان گەرەنتیکردنی قەرز، یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠) پێنج ملیار دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێت.

دووەم: مەرجە سەرجەم قەرز وەرگرتنەکان، یان گەرەنتیەکان، یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو برە نەکەن، کە لە برگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا باسکراوە و، دانەوەیان گەرەنتیکردنی دانەوەی رسومات و سوودو خەرجییەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێیەوە بەستراونەتەوە لەنێو دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لەم یاسایەدا روون کراوەتەوەو، ئەم برانەش لە نێو بەرزە ئاستی باسکراو لە برگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هەژمار ناکرێن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوەکانیان بنووسن؟

بەڕێز فخرالدين قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەکە دەکەن (علی حەمە صالح، کاك دلێر ماوەتی، خاتوو تەلار، گەشە دارا، گۆران ئازاد، رێواز فائق، ڤەمان فیصل، بڕزۆ مجید، انور قادر، عبدالرحمن علی رضا، شێرکۆ جودت، قادر ئۆتمان، مریم صمد، د.سروود سلیم، لینا عزریا).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانەی لە لیژنە پەیوەندارەکان و ئێستا لە سەر مەنسەن دواتر دەتوانن قسە بکەن، با ئەندامانی پەرلەمان قسە بکەن، ئەو کات ئێوە قسە بکەن، بەڕێز کاك دلێر ماوەتی فەموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن (دلێر ماوەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەفدی یاوەرەکەی دەکەم، بە رای من لەم خاڵەدا سەرچاوەی یاسایی پاك، (پاك) زیادە ئەو وشەیە، ئەو سەرچاوەی یاسایەش دەکرێ بکرێتە دەزگایەکی رەسمی موعتەبەر، چونکە ئەمە مەتاتیەت دەداتە پرۆسەکە، بەڵام یاسا دەبێ روون و ئاشکرا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڤەمان فیصل فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم هەمی دزانین کو یاسا سیستەمێکێ مەنتقی موغلەقە چەند یاسای ڕوون و وازیح بێت دێ پتر خزمەتا وێ ئارمانجێ کەتن ئەوا کو لە پێناو دێتن دەیناندنێ، ژبەر هەندێ ئەز دبینم من پێم باشە برگا ژیا حەتا حەدەکی بێتە موتابەقەکرن لەگەڵ برگا یەکێ کو ئەو ژی لە ئەخیرا فەقەرا ئێکێش برگا دوو وێ دبێژێتن هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوەی تێپەڕی ئەو برە نەکەن ئەوەش ببێتن سەرجەم، یەعنی ئەڤ مەجموعی ئیجمالی ئەوێ دێتە دەین کرن (٥) ملیار دۆلار بن و بتنێ بۆ جارەکێ بێتن ئەڤ (٥) ملیار دۆلارە نەك دەستێ حکومەتێ ڤەکری بێتن هەر گاڤەکا ڤیا (٥) ملیار دۆلارا دەین بکەتن بیمەعنا ئەڤ برگا دوویێ ژی نەیتن ئەو (برە) تێپەڕی وی سەرجەمە نەکن ئەوێ کو ل برگا ئێکێ هاتییە دەستنیشان کرن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك برزو فەرمووە.

بەڕێز برزۆ مجید عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی یەکەمی ماددەی دووەم لە کۆتایی بڕگەدا ئەگەر ئەمە زیاد بکرێت لەگەڵ دووبارە بوونەوەی هەرجارێك وەرگرتنی ڕەزامەندی پەرلەمانی لەسەر وەربگیرێت، یەعنی دووبارە بوونەوەی ئەو قەرزە لە هەر جارێکدا دیسان پێویستی بە ڕەزامەندی پەرلەمان بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سروود سلیم فەرمووە.

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چوار مولاحەزەی گچکەم هەیە کە دەڵی: (مصادر قانونیة نظیفة)، (سەرچاوەی یاسایی پاك) یەعنی تەفسیری دەوێ، یەعنی نازانین کێهان پاکە و کێهان پاك نییە، ئەوە لە لیژنەی پەیوەندیدار دەبی تەفسیرمان بداتێ، خاڵی دووەم کە دەڵێت: (پرۆسەی تری هاوشێوە) یان ئەو (غارية من العمليات المماثلة) ئێمە لێرە نووسیمان یەعنی (عمليات الاقتراض والاستدانة او ضمان الديون) یەعنی ئەگەر عەمەلییەکی تر هەیە بابنووسین ئەگەر نییە ئەو (غيره من العمليات المماثلة المجال اجتهادات) زۆردەدا با ڕێگا نەدەین حکومەت ئیجتهاداتی خۆی بکا لەم بابەتە، خاڵی سێیەم کە دەڵێ تخویل بکرێ ئایا ئەو تەخویلە بۆ یەك جارە، بۆ پێنج ملیار دۆلارە یان لۆ زیاتر لە یەکجارە ئەوە ئەگەر تەحدید بکرێ لەم یاسایە باشترە لەبەر ئەوە سبەی، دووسبەی ئێستا پێویستیمان بە (٥) ملیار دۆلارە ئیحتمالە سبەی پێویستیمان پێنەبێ، بەس حکومەت هەر داوای قەرزی بکات بە پێنج ملیار دۆلار ئەگەر تەحدید بکرێ و ڕەزامەندی پەرلەمان لۆ هەرجارەك بی باشترە و قوەتی دەداتە ئەو قانونە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك انور قادر فەرمووە.

بەڕێز انور قادر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە باسی قەرز دەکات، بۆیە من قسەکانم لەسەر کۆی پرۆژەکە و لەو ماددەیەدایە، ئەم بابەتی قەرزکردنە کۆمەڵێك پرسیاری لای من دروست کردووە بۆیە منیش وەکو ئەندامێکی لیژنەی یاسایی ئیمزام لەسەر ئەم ڕاپۆرتە نەکردووە کە لە ٢٠١٥/٤/٢٢ ئامادەکراو ئێستاش لەم دانیشتنە گفتوگۆی لەسەر دەکرێ، دیارە ئەوەی هەرێمی بەم بارودۆخە خراپە گەیاند لە هەموو بارەکاندا حکومڕانیەکی میزاجی بێناو و ناجۆر و گەندەڵ بوو، ئەم عەقلیەتە شکست خواردووە تا ئێستا بەشێکی گەورەن لە حکومڕانیدا کە نەیانتوانی لە هەموو داهاتە جۆر بەجۆرەکانی هەرێم بە بودجە زەبەلاحەکەی بەغداشەوە بنمایەکی ئیقتسادی بەهێز بۆ هەرێم دروست بکەن، پرسیارەکەم لێرەدا ئەوەیە من پێموایە باشووری کوردستان زۆر دەوڵەمەندە بە سامانە جۆربەجۆرەکانی سەر زەوی و ژێر زەوی و داهاتی تر......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك انور لەسەر ماددەی دوو قسە ئەكەین...

بەڕێز انور قادر مصطفى:

لەسەر ماددەی دووە، ئەگەر سیستەمێكی باش هەبێ، ئەگەر یاسا سەروەر بێت و داهاتەكان شەفاف بن و لە دەستی خەڵكی شیاو و ئەمین دابن و دادپەروەرانە بۆ خەڵك دابین بكرێت پێویست ناكا هەرێم قەرز بكا، پێشمواییە سەرەرای ئەو هەموو بارودۆخە خراپەی كە لە سایەی سەری ئەم دەسەڵاتە خراپە دروستبووە جا ماوەتەوە نەوەیەك كە تا ئێستا لە دایك نەبووە ئەویش قەرزدار بكرێت، بۆیە من رەتم كردۆتەوە، دەنگیشم پێنەداوە و لەگەڵی نیمە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو تەلار لطیف فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری قسەكانی كاك قەمان و كاك برزۆ ئەكەم ئەوان قسەكانی منیان كرد سەبارەت بەوەی كە ئەو پێنج ملیارە بۆ یەك جار بێت، لە كاتی دووبارە بوونەوەیا موافەقەتی پەرلەمانی بوێت، لە رووی سیاغەشەوە كە ئەڵێ (ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەكرێ بە راكێشانی مایە) ئەو وشەی تەخویلكردنە ئەگەر سیاغەكی تر بكرێتەوە هەتا لە رووی یاساییەوە چوارچێوەیەكی وا بێت یاسایی تر بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك عبدالرحمن علی رضا فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا پێمخۆشە ئەو هەموو وشەیە كە بەكارهێنرا لەم هۆڵە لە پرۆتۆكۆل بسڕێتەوە، چونكە ئەمە بۆ مێژوو دەمێنێتەوە وا نیشان نەدرێت هەندێك برادەر چووبێتەدەرەوە ئەوەی كە لە ژوورەوە موناقەشەكراوە دژی قورئان و دژی ئایەتن ئەوانە كراوە، بۆیە داواكارم ئەوانە لە پرۆتۆكۆل بسڕێنەوە، سەبارەت بە ماددەی (٢) لە برگەی یەكەمدا بەرای من بەم شێوازەی لێبكرێ زۆر باشە (ئەنجومەنی وەزیران تەخویل ئەكرێ بەراكێشانی مایە لە رێگای قەرزكردن یان قەرزوەرگرتن یاخود پارەداركردنی پرۆژە ستراتیژەكان بە بەهایەك كە سەرجەمیان لە (٥)ملیار دۆلار زیاتر نەبێت، تەنها بۆ جارێكیش بێت پشتیوانی ئەو رایەی كاك برزۆ و كاك قەمان دەكەم هەم بۆ جارێك بێت و هەم پەرلەمانیش لە هەموو حاڵەتەكاندا راستاندن و تەسدیقی ئەو قەرزە بكات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو لینا عزریا فەرموو.

بەڕێز لینا عزریا بهرام:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن من نەفسی مولاحەزەی دکتۆر سرودی هەی لەسەر (عبارة المقصود بالمصادر القانونية النظيفة) يەعنی (تحديد المصادر القانونية) (ما هی المصادر القانونية؟) يەعنی ئەگەر شەريكات بلۆك بێت يەعنی دياركەن (علی سبيل المثال) نەك (علی سبيل الحصر)، كليمەت (النظيفة) يەعنی (هل من المعقول الحكومة تتعامل مع المصادر القانونية الغير نظيفة؟)، ملاحەزە دویّ لەسەر فەقەرە (وغيرها من العمليات المماثلة) يەعنی ئەو خۆ دياركری (العمليات هی اقتراض استدانة او زمان الادی) ئەگەر عەمەلياتی دی هەبيت لازم بە نەصی قانوني وازيح و سەريح بێت نەك لازم (يتم ذكرها ولا يترك المجال للاجتهاد والتؤيل في النص القانوني ولا تترك على السلطة التقديرية الواسعة للسلطة التنفيذية في تفسير النصوص القانونية، يجب تكون الواضحة والصريحة).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز دکتۆر شێرکۆ جودت فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٢) ئەتوانین ئیشکالییەتی ئەو سەرچاوە یاساییە پاکە بکەین بە ڕابردووی پاك، ئەوە موستەلەحێکە لە بنوکی دەولیا، لە (سی . ڤی) بانقەکان و ئەو لایەنانەی کە قەرز ئەدەن بەکارئەهێنرێ و موتەداوەلە، ڕابردووی پاك یەکێکە لەو مەرجانەی کە سیقەو متمانەی بەو لایەنەی کە قەرز ئەدا زیاتر ئەکا، بۆیە کە ئەڵێ سەرچاوەی یاسایی ڕابردوو پاکی بۆ ئیزافەبکەین پێموایە گونجاو تر ئەبێ، سەبارەت بەوەی کە یان (پرۆسەی تری هاوشێوە) بۆ ئەوەی لەو مەتاتییە دەرچین ئەم دێرە لابەرین، چونکە پرۆسەی تری هاوشێوە پێشتر باسکراوە قەرزە یان ئیستیدانەیە یان شتی ترە، پرۆسەی تری هاوشێوە با مەجالێك نەهێڵێتەوە بۆ جوملەیەکی مەتاتی، سەبارەت بە (٥)ملیار دۆلارەکە وەکو عەرزم کرد پێشتر ئەمن لەسەر حیسابی (g.d.p) هەرێمی کوردستان حیسابکراوە کە خوبەراکانی ئەو دوو بانقەو حکومەتیش کە هاتن بۆلامان بۆمان سەلماندن کە ئەو (g.d.p) بە هەڵە حیسابکراوە، موئەسەساتی حیسابی(g.d.p) لە عیراق و لە هەرێمی کوردستاندا نییە، بۆیە ئەگەر ئێمە (٢٠)ملیار دۆلار سەرمایەمانە (g.d.p) مانە، لە ٢٠% حیساب ئەکەین واتە (٥)ملیار دۆلار، ئەگەر (٢٠)ملیار دۆلارمان هەیە ئەی بۆ مووچەمان پێنادرێ؟ ئەمە (g.d.p) (2015) نییە، (٢٠١٤) نییە، لەبەر ئەوە بە تەئکید هەڵەیە، ڕەقەم ڕەقەم لێرەدا هەڵەیەکی گەورەیە، ئەبێ لایبەین، من پشتیوانی لەو ڕایە دەکەم کە ئەبێ بە ڕەزامەندی پەرلەمان بێ، ئەوەشی بۆ زیاد ئەکەم بۆ پرۆژەی وەبەرهێنانی ستراتیژی دیار بێ کە پەرلەمان پەسەندی بکا، بڕەکەشی هەر پەرلەمان پەسەندی بکا پێموایە ئاوا ڕوونتر ئەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، خاتوو گەشە درارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مـن لەگەڵ ئەوەدام کە ئەمە پێنـووس نـامەیەك بـێ واتە بە عەقـدێك بـێ کە بخـرێتە بەردەم پەرلەمان ن چونکە ئەمە ئەبێتە بەشێك لە بودجە، ئەبێ پەرلەمانتاران ئەو بڕە پارەیە، چۆنیەتی ئەو عەقـدە لەبەر چاویـان روونبـێ، تـا بـزانن دوایـی لە بودجەیـا چـۆن بەسـەر پـڕۆژە ئیستسـمارییەکانەوە کە لێرەدا ئەڵێ مەرجە بـۆ پـڕۆژەی ئیستیسـماری جـارێکی دیکە دابەشـی کـاتەوە، بـۆیە پـێم باشـە بە پێنـووس نـامەیەك بـێ کە دەخـرێتە پەرلەمـان بـۆ پەسـندکردن، قەرزەکەش بۆ یەکجارییێت یەعنـی لێـرە تەحدیـدی بکەیـن لەم بـڕگەدا کە تەنها بـۆ یەکجـارە، لە بـڕگەی دووەم سـەرجەم قەرز وەرگرتنەکـان ئایـا مەبەسـت لەوەیە کە ئەم (٥)ملیـارە بە چەنـد جارێك قەرزەکە ئەکرێ یاخود چەنـدجارێك ئەو (٥)ملیـارە پڕدەکـرێتەوە جـارێکی تـر، بـۆیە مـن وەڵامم لە بەڕێزان نوێنەرانی حکـومەت کـاك قوبـاد و وەزیـری دارایـی ئەوەیە کە ئایا ئەو پێـنج ملیارە بەردەوام ئەبێت یاخود لە چوارچێـوەی ئەو (٥)ملیـارە قەرز وەرگرتنەکـان جەمع کـراوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك گۆران ئازاد فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کـرا، هەر ئەوەیە پێویسـت بە تەوزیحێکـی وردتـر هەیە کە سـەقفی ئەو (٥)ملیـارە ئێمە تێ ئەگەین لەوانەیە هەمووی بە جارێك نەکرێ، بەڵام گریمان (٢)ملیاری حکومەت وەرگرت یان (٥)ملیاری وەرگرت ئەگەر توانی (٣)ملیار بـداتەوە، دەتـوانێ جـارێکی تـر بچێـتەوە (٣)ملیـار دیکە خەرج بکاتەوە واتە بەردەوام سەقفی قەرزی حکومەت لەوەدا (٥)ملیـار بـێ یـاخود نەخێـر ئەمە تەنهـا بـۆ یەکجـارە ئەم (٥)ملیـارە کە زیـاتر مەبەسـتی قـانونەکە ئەوەیە، ئەوەی کە ئـێمە پرسـیومانە مەبەسـتی حکـومەتیش هەر ئەوەیە، بـۆیە ئەگەر وابـێ دەتـوانی بـۆ یەکجـار لەنـاو نەسەکە ئیزافە بکەین کە تەحسیل حاسلیش بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز فائق فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن چەنـد تێبینـیەکم هەیە لەسـەر ئەو مـادەیە، بۆخـۆتـان ئەزانـن جـۆری قەرز یـان کـاتییە یـان بەردەوامە، کاتییەکە بە زەمەن دیـاری کـراوە، بەڵام بەردەوامەکە ئەوەیە کە حکـومەت قەرزەکە ئەکـاو ئیتـر پشـتی لێئەکـاتەوە بە بەردەوامـی فائیـدەکەی ئەدا، لە بـڕگەی دووەمـی مـاددەکەش هاتووە کە فەوائید و رسـومات و گرێنتـی نـاچێتە نـاو ئەو سـەقفەوە کە ئـێمە دامـان نـاوە لەبەر ئەوە پێشنیار ئەکەم کە بوترێ جۆری قەرزەکە، جۆری کاتییە نەك جۆری بەردەوام یەعنـی دائـیم نییە، بۆ ئەوەی کە ئەمە حاڵەتێك هەیە زۆربەی حکومەتەکان ئەم ئەرکە ئەسـپێرن بە حکـومەتی دوای خۆیان، یەعنی ئەم کابینە ئەیسپێرێ بە کـابینەکەی تـر، هـیچ ئیلتزامێکـی لەسـەر دروسـت

نـابێ، چـونکە تەبیعەتـی قەرزەکە خـۆی لە ڕووی زەمەنیـیەوە وایە، پرسـیارێکم هەیە لە ڕووی سەرچاوەوە هیچ ئاماژە نەدراوە یەعنی جۆرەکـانی قەرز لە ڕووی سـەرچاوەوە نـاوەکی هەیە و دەرەکـیش هەیە، تەبـعەن مـوختەلەتیش هەیە لە هەردووکیـان بـێ لێـرە هـیچ ئامـاژەیەك بەوە نەدراوە ئایـا مەبەسـت لەم قەرزە تەنهـا قەرزی دەرەکـیە؟ یـان قەرزی نـاوەکیش دەگـرێتەوە؟ ئاماژە لەنـاو مـاددەکەدا بە گرێنتـی قەرزدراوە یەعنـی حکومەت زەمـانەتی ئەدا بـۆ قەرزکـردن، تەبعەن حکومەت ئەتـوانێ زەمـانی قەرزی موئەسەسـاتی گشـتی بکا و ئەتـوانێ زەمـانی قەرزی موئەسەساتی کەرتی تایبەتیش بکا، پرسـیارەکە لێـرەدا ئەوەیە ئەگەر بەتەنهـا حکـومەت قەرارە زەمانی قەرزی حکومی بکا پێشنیار ئەکەم ئەمە ئیزافە بکرێ کە بەتەنها زەمانی دیـونی حکـومی بێ یان بڵێین قەرزی حکومی بێ یان موئەسەساتی کەرتی گشتی بێ نەك کەرتـی تـایبەت، ئەگەر هەردوولاشە نیەتی حکومەتی بۆ هەردووکیانە ئەمە پێویستمان بە تەوزیحە، چونکە نازانین ئەو کەرتی تایبەتەی کە حکـومەت زەمـانی قەرزەکانیـان ئەکا هـی کـێن، پشـتگیری لە هەردوو بـرای بەڕێزم کاك ڤەمان و کاك برزۆ ئەکەم سەبارەت بەوەی کە تەوزیـح بکـرێ لەسـەر ئەوەی کە ئەمە تەنها بۆ یەکجارە، ئەوەش بەهەمان شێوە قسەکردن بـێ لەسـەر ئەوەش کە ئەم (٥)ملیـار دۆلارە ئەسـڵی قەرزەکەیە چـونکە هەر لە بـڕگەی دووەدا بـاس لەوە کـراوە کە زیادکردنەکـان فەوائیـد و رسومات بە هیچ شێوەیەك نـاچێتە زمنـی ئەم سـەقفەوە لەبەر ئەوە داوا ئەکەم، یەعنـی دەقیـق بین لەو مەسەلەیە بۆ ئەوەی کە دەستی حکومەت کراوەنەبێ، ئاخیر قسەم لەسـەر ئەوەیە کە لە زۆربەی وڵاتـانی دنیا تەجـروبەی قەرزیـان هەیە ئەم تەجـروبەیە یـان ئەم عەمەلـیەیە لە ڕێگـای بانکی مەرکەزییەوە ئەکرێ، داوا ئەکەم ئێمە بیر لە ئەوە بکەینەوە کە مـادام بەرەو سـەربەخۆیی ئابووری ئەڕۆین مەسەلەی بانکی مەرکەزی بخەینە ناو سیستەمی قانونی خۆمـانەوە، چـونکە لە دونیادا نییە وەزیری دارایی خۆی بیکا، تەنانەت لە قـانونی عێـراقیش، یەعنـی لە مـاددەی (١٠)ی یاسای ئیدارەی مالیشدا بە دەقیقی باس لەوە کراوە کە بانکی مەرکەزی عەمەلییەکە بەڕێوە ئەبا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك قادر ئۆتمان فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا لە وەزیری مالییە کاك ڕێباز دەکەم کە بۆمان ڕوونبکـاتەوە کە لەسـەر چ ئەساسـێك ئەمە چ خەملاندنێك کراوە بۆ (٥) ملیار دۆلار، بۆ (٢)ملیار نەبێ؟ بۆ (٣)ملیار نەبێ؟ ڕاسـتە حکـومەتی هەرێم دەتوانێ ملیارێك و تا پێش ملیارێکیش قەرزبکا بە پێـی پێویسـتی، بەڵام حەز دەکەم لەم بارەیەوە ڕوونکردنەوەمان پێدرێ من پێشنیار دەکەم کەمتر بێ ئەو بڕە لە (٥)ملیار بـۆ ئەوەی کە بەشـێوەیەکیش نەبـێ لەسـەر ئـابووری نیشـتمانی، ئـابووری نیشـتمانی ببێـتە بـارمتەی دانەوەی قەرزە دەرەکییەکان، چونکە وەکو پێشتر باسمان کرد قەرزی زۆر کراوە، سەبارەت بە بڕگەی (٢)م مـن پێمـوایە سـەرجەمی قەرز وەرگتنەوەکـان یـان گرێنتییەکـان تـاکو دەگاتە ئەوەی لە بـڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا باسکرا هەر تەئکیدکردنەوەیە لەوەی یەکەم، چـونکە لە بـڕگەی یەکەم بە ئاشکرا دەڵێ کە نابێ لە (٥)ملیار زیاتر بێ بۆ ئەوەیە من ئەو دێر و نیوەم پێ زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو مريم فەرموو.

بەڕێز مريم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ديارە من پشتگيری لەو هەمـوو ئەو هەڤـاڵانە دەكەم كە لەسـەر بـڕی قەرزەكە چەنـدە كە ديـاری بكرێت، بۆ (٥) مليارە؟ ئەوەی كە هەڤاڵان كاك قادر و گەشەخان و كاك گۆران باسيانكرد، من پـێم باشە وەك ئەوەی كە هەڤاڵان باسيان كرد تەنها بۆ يەكجار بـێ ئەو بـڕە پـارە ئەو (٥)مليـارە ئەگەر (٥)مليار بێ، ساڵانە بێتەوە پەرلەمان دەنگی لەسەر بدرێ، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو سهام عمر فەرموو.

بەڕێز سهام عمر قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە مـاددا (٢)وێ فەقەرا(١) لێـرەدا ئەز پێشـنيار دكەم ژ بلێـی كـو ئەڤ تێبينيـا هـاتيە گـۆتن كـو بۆماوەی يەكجار بێتن سەرچاوەی دياركريبيتن بۆنموونە بێژين (ئەنجـومەنی وەزيـران تەخويـل دەكرێ بەڕاكێشانی مايە لە سەرچاوەی دياری كراو) يەعنی هەتاكو پەرلەمانيش ديار بيـتن كـانێ ئەڤ دێ چ سـەرچاوە هەنـێ دێ كـی بێـتن هەتـا (وشـەی پـاك) ڕابـردووی پـاك بيـتن يەعنـی نە حكومەت بێژيتن ئەڤە سەرچاوەيەكی پاكە، بەڵكو بـۆ ڕای گشـتيش ديـاربيتن يـان بـۆ پەرلەمـان ديـاربيتن كـو ئەڤە ڕابردووەكـی پـاكی هەی ئەڤ سـەرچاوەيە كـو دێ قەرزی دێـتن، ئەوێ ژێ گومانێ ڕادبيتن كو سپی كرا پارە نەبێ، ژ بەر هەندێ ئەزيش پێشنيار دكەم وشـەی سـەرچاوەی دياری كراو يەعنی دياربيتن بۆ پەرلەمانی بۆ هەندێ شـتن چـاودێری بكەتـن بـۆ پەيـدابوونا هەر خەلەلێك، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك علی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن پێشـنياری زۆربەی بۆچوونەكـان دەكەم، بـۆ چـوونەكەی خۆشـم داڕشـتۆتەوە كە وتـم سەرچاوەی ياسايی ئەبێت پاك بێت ئەگەر سپی كردنەوە بێت ئەمە خۆی لە بنەڕەتـدا پـاك نيـيە، لە ڕابردوودا جا پيس بووبێت ياخود ئێسـتا پـيس بووبێـت يـاخود مەسـدەری دەسـتكەوتنەكەی پيس بووبێت ئەمە سەرچاوەی ياسايی نييە، دووەم" سـەرنجی مـن ئەوەيە كە ديسـان تەئكيـد دەكەمەوە ئەگەر (g.d.p) وەكو ئەسـاس وەرگيرابێـت ئەكرێ لە (g.d.p) كەمتـر بێـت مەرج نيـيە ڕێك ئەو لە ٢٠% بێت ياخود ٢٥% يەعنی شتێكمان بۆ كەم بكەنەوە بيكەنە چـوار يـا سـێ، بـۆيە پێشنيار دەكەم بەم شێوەيە دائەڕێژمەوە (ئەنجومەنی وەزيران ڕادەسپێرێ بە ڕاكێشانی مايە لە سـەرچاوەی ياسـايی لە ڕێـگەی قەرز وەرگـرتن يـان گەرێنتـی كردنـی قەرز) چـونكە سـەرچاوەی هاوشـێوەكە لابرێـت (بە بەهـايەك سـەرجەمی لە (٤)مليـار دۆلار زيـاتر نەبێـت بـۆ يەكجـار و

پەرلەمـان ئاگـاداری ڕێکەوتنـی وەرگرتنـی قەرزەکە بێـت)، پەرلەمـان ئاگاداری عەقـدەکە بێـت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، لیژنەکـان تێبینـی خۆیـان بـدەن، بەڕێـز کـاك قوبـاد جێگـری سـەرۆکی حکـومەتیش قسەیەکی هەیە فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تێبینیم هەیە لەسەر مەسەلەی (٥)ملیار دۆلارەکە، حەزدەکەم بەرچاو ڕوونیـیەك بـخەمە بەردەم جەنابتان و پەرلەمانتارانی بەڕێز، ئێمە بـۆ ئەم ڕەقەمەمـان دانـاوە؟ ڕاسـتە ئـێمە لەسـەر تەخمینەیەکـی (g.d.p) گەیشـتووینەتە ئەم ڕەقەمە، بەڵام بە باشـمان زانـی سـەقفێك بۆخۆمـان دانێـین، بە باشـی دیـزانین ئەم پەرلەمـانە بەڕێـزە سـەقفێك بـۆ حکـومەت دانـێ، یەعنـی ئەگەر ڕەقەمێکی تێدا نەبێ ئەوکاتە ئێمە دەستمان کراوە دەبێ بۆخۆمان بچین تا ئێـرە خۆمـان قەرزار بکەین، ئەوە زەرەر لە خۆمان ئەدەین و زەرەر لە حکومەتەکەمـان ئەدەیـن و لە ئاینـدە خۆشـمان ئەدەین، ئێمە وامانزانیوە شتێکی باش ئەکەین بـۆ ئەوەی کە ڕەقەمێـك تەحدیـد دەکەیـن ئینجـا ئەتوانی موناقەشەی ئەوە بکەین زیـادی کەی، کەمـی کەی، شـتێکی لێـبکەی، بەڵام ئـێمە ئەمە بە ڕەقەمێکی مەعقولی بزانین، ڕەقەمێکە ئەوە هینیش نییە ئێمە بچین هەموومان لە یەك وەخـتدا بچین قەرزێکی (٥)ملیار دۆلاری بێنین و یەکسەر پـڕی بکەیـنەوە و بگەیـنە سـەقفەکەی خۆمـان، ئەمە سەقفێکە کە بەپێی گفتوگۆمان لەگەڵ پسـپۆڕانی ئەم بـوارە، بەپێـی تەخمیـنەکەی (g.d.p) ئێمەی ئێسـتا ڕەقەمێکـی گونجـاوە، ڕەقەمـێکە کە بـارگرانییەکی زۆر ناخـاتە سـەر ئەسـتۆی ئەم کابینەیە یان هی داهاتووش، ڕەقەمێکە بۆ بیـدایەتی ئـێمە کە لە بیـدایەتی پڕۆسـەیەکین پێمـان وایە ئەتـوانین ئیـدارەی بـدەین، گومـانم نیـیە لە کەفـائەتی حکومەتەکەمـان بـۆ ئەوەی بتـوانین ئیـدارەی ئەم قەرزە بـدەین، بتـوانین بە پـڕۆژەی گونجـاو سـەرفی بکەیـن ئەوانەی کە لەلایەن پەرلەمانەوە پەسندکرا بێت لە نەسی قانونەکەدا نووسراوە و پێموابێت بەڕێـز وەزیـری دارایـش ڕوونکردنەوەی تریشی هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڕێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز حەملان/ وەزیری دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسـەر مەسـەلەی (٥)ملیـار دۆلارەکە بەڕێـز کـاك قوبـاد ڕوونکردنەوەیـدا، بەڵام مـن پێشـتریش ڕوونکردنەوەیەکمـدا وتـم لەبەر ئەوەی هـیچ موئەسەسـەیەك نیـیە لە هەرێمـی کوردسـتان و لە عیـراقیش بتوانێـت ئەو تەخمیـنە وەکـو خـۆی دەرخـات، بـۆیە ئەمە کـرا بە ڕەقەم بێـتە نـاو یاساکەوە، ئەو سەقفەشی بۆ دانراوە لەو (٥)ملیارە زیاتر نەبێت ئەوەش هەر وەکـو وەڵامێـك بـۆ بەڕێز قادر، بەنیسبەت خاتوو گەشە دارا باسی ئەوەی کرد پرسیارێکی هەبـوو لەسـەر پڕۆسـەکە، چۆنە؟ ئەوە لە ماددەی (٣) بڕگەی (٣)م ئەڵێ لە ڕێگەی یەك پڕۆسە یـان ئەڵـێ لە ڕێگـای زنجیـرە پڕۆسەیەکی بەیەك بەستراو یـان نێـوان نەبەسـتراو، لەو سنووری لە بـڕگەی (١) یەعنـی واتە تـۆ

ئەوەی بە یەکجـار بێـت یـاخود بەچەنـدجارێك بەیەکەوە بێـت یـان بەیەکەوە نەبێـت زمنـی (٥)ملیارەکە ئەبێت یەعنی لەوە زیاتر نابێت، بە نیسبەت ئەوەی بەڕێز دکتۆرە ڕێوازیش کە ئەڵێ حکومەت ئەتوانێ قەرزی ناوەوەش بکـا، نەخێـر وانییە، لەبەر ئەوەی لە مـاددەی(٣)م لە بـڕگەی (٢)م ئەڵێـت لە شـێوەی قەرزی دەرەکـی بە هـیچ شـێوەیەك باسـی قەرزی نـاوەوەی نەکـردووە، بەنیسبەت بانك، باسی بانکی مەرکەزیشی کرد، بانکی مەرکەزی مەسەلەیەکی فیدراڵییە بە پێـی ماددەی (١١٠)ی دەستوور، بۆیە حکومەتی هەرێم ناتوانێت بانکی مەرکەزی ئێستا دروست بکـات، بەڵام ئـێمە وەکـو وەزارەتـی دارایـی، لەگەڵ حکـومەتی هەرێمـیش، سـەرۆکایەتی ئەنجـومەنی وەزیران پرۆژەیەکمان هەیە و بە زووترین کات جێبەجێـی ئەکەیـن ئەو دوو بـانکەی لە هەرێمـی کوردستان هەیە تەتەورێکی باشی پێدەدەین، هەروەها یەکی دەخەین بـۆ ئەوەی بتـوانین وەکـو فەرعێکی ئەکتیڤ بێت لە هەرێمی کوردستان ن سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان بەڕێز دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینییەکان کۆدەکەمەوە، پەرلەمانتارێکی بەڕێز باسی لەوە کرد کە پاك بێـت یـان ڕابـردووی پـاك بێـت لەو ڕۆژانەدا یەکێـك لە بـانکە بەناوبانگەکـانی جیهـان لەو دوو سـاڵەی ڕابـردوو بـاجی بەتەواوەتی نەدابوو ناوی بانکەکە لە پاکەوە بوو بە پیس، یەعنی ڕابردووشی پاك بـێ، بەڵام ئەم پـارەی ئەورۆ تـۆ لێیـوەردەگری لەو بـانکە ئەگەر پـاك نەبـێ ئەوا خـراپە، کـێ دیـاری دەکەن سـەرچاوەی بەکارهێنـانی پـارە؟ ئەم پـارەیە شـەرعییە یـان ناشـەرعییە، پـاکە یـان پـاك نییە مۆئەسەساتی مالی دەولی بانکی دەولی ئەتوانێ تۆ لە هەر بانکێـك پـارە قەرز بـکەی وەکـو وڵات وەکـو ئیقلیمێـك پێـت بڵـێ پـارەی ئەو بـانکە پـاکە یـان پیسـە، بـانکی دەولـی سـندوقی دراوی نێـودەوڵەتی لەبەر ئەوە وشـەی پـاکیش لێـرە هـیچ کێشـەیەك دروسـت ناکـا، بەڵام ئەگەر بڵـێ ڕابـردووی پـاك و خـۆی ئەمـڕۆی بـاش نەبێـت ئەوا ئەوەش هەر خـراپە، بـاس لەوە کـرا هەمـوو جارێك ڕەزامەندی بکرێت ئەم یاسایە ئەوەی ئـێمە خوێنـدوومانەتەوە ڕاپۆرتمـان لەسـەر ئامـادە کـردووە تـا ئاسـتی (٥) ملیـار لە هەر کاتێکـدا دارایـی هەرێمـی کوردسـتان دیراسـە بکەیـن ئەبـێ (٥)ملیـار دۆلاری قەرز لابـێ نـابێ لەوە زیـاتر بـێ، لەبەر ئەوە ئەم یاسـایە وەکـو بـودجە نییە تـۆ تەحدیدی بکەی ئێستا یەك نموونە بۆ بەڕێزتان بـاس بـکەم لەو سـلایدی (١٦)تێیـدا دیـاری کـراوە عێـراق مـافی هەیە هەمـوو سـاڵێك (٤)ملیـار تـا ئاسـتی چـوار ملیـار و نیـو دۆلار قەرز لە بـانکی نێودەوڵەتی بکا، دیاری کراوە، بـۆی هەیە لە سـندوقی دراوی نێـودەوڵەتی دوو ملیـار دۆلار قەرز بکـا تـا ئەو ئاسـتە لە (٢٠٠٩)وە هـیچ سـاڵێك عێـراق نەگەشـتۆتە ئەوەی چـوار ملیـار و نیـو دۆلار قەرزبکا لە بانکی نێودەوڵەتی، یەکجار ڕێی پێدراوە ناکرێ تۆ هەموو ساڵێك یاسایەك دەرکەی بۆ ئەوەی دیسان پەسەندی بکەی بۆ ئەوەی جارێکی تر ڕەزامەندی بوویتەوە ن بە نیسـبەت (g.d.p) دیسان زۆر بەکورتی (g.d.p) بریتی نییە لە پارەی وڵات، کە ئەڵێین داهات کەسـێك زەویـیەك ٢٠٠ مەترە ئەمڕۆ ساڵێکی دیکە بێ بە خانوو لەماوەی ئەم ساڵەدا قیمەتی ئەو خانووە چەنـدە ئەبـێ بە داهـات بـۆ ئـابووری وڵاتەکە حیسـاب ئەکرێـت، لەبەر ئەوە من دڵنیـام قورسـە لە عێـراق و لە

کوردستان حیساب کردنی، بەڵام کە ئەڵێم قورسە مەعنای نییە موئەسەساتی دەولی کردوویانە ئەگەر رەقەمەکەشیان ڕاست نەبێ نزیکە لە ڕاستیەوە، لە هیچ باشترە ئەبێ ڕەقەمێك هەر هەبێ، بە نیسبەت موئەقەت و هەمیشەیی ئەگەر ئەم قەرزە بە دڵنیاییەوە لە ماوەی کەمتر لە ساڵێك نادرێتەوە کەواتە کورتخایەن نییە ، موئەقەت نییە ماوەتە سەر ئەوەی حکومەتی هەرێم مفاوەزەتەکانی کە لە داهاتوو ئەیکات ئایا لە (٥) ساڵ ئەیدەنەوە پێی ئەوترێت قەرزی مامناوەند، ئەگەر لە (٥)ساڵ تێپەڕی ئەبێ بە قەرزی هەمیشەیی، کەواتە ئەو مادده وەکو خۆی ئەمێنێتەوە ئێمە هیچ تێبینیەکمان نییە لە سەری و بۆ ئەوەی هیچ گۆڕانکارییەکی تێدابکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە قسەکانی بەڕێز دکتۆر عزت دەکەم ئەوەی کە پەیوەندیداربوو بەسەرچاوەیەکی یاسایی پاك، دەبێ بەو شێوەیەی کە بە موتڵەقی هاتووە لەناو یاساکەدا هەر بە موتڵەقی بمێنێتەوە نە باس لە ڕابردوو بکا، نە باس داهاتووش بکا، لەبەر ئەوەی ئەو سەرچاوەیە دەبێ لە ڕابردوو لەو کاتەی عەقدیشی لەگەڵ دەکرێ سەرچاوەیەکی یاسایی بێ وە پاکیش بێتن، ئەوەشی پەیوەندیدار بوو بە یەکێکیان کە داوای کرد قەرزەکە قەرزێکی کاتی بێتن لەبەر ئەوەی ئیلتیزامات نەخاتە سەر حکومەتێك کە لە دوای ئەودا دێتن ئەوا ئیلتیزاماتی حکومەت خۆتان دەزانن کە مەبدەئێکی یاسایی حکومی دەکاتن ئەویش ئەوەیە کە هەر حکومەتێکی تازە دێ میراتگری حکومەتی پێشووە، هەم لە مافەکان و هەم لە ئیلتیزاماتیش، واتە گۆڕینی حکومەت هیچ کارناکاتە سەر ئەو ئیلتیزاماتەی کە لە ئەستۆی حکومەتەکەی پێشوودابووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیزافەم نییە بۆ ئەوەی کە بەڕێزان وتیان، تەنها ئەوە نەبێت کە ئیقتیراحی ئەوەی لە کاتی دووبارە بوونەوەی ئەو قەرزە ڕەزامەندی پەرلەمان وەربگیرێت یان بوترێت بۆ یەکجاربێت ئەوە بەشێکی زۆر لە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان ئیقتیراحیان کرد بخرێتە دەنگدان باشە، سەبارەت بەو پێشنیازەی بەشێکی زۆر لە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کردیان سەبارەت بەوەی کە ئەم قەرزە بۆ یەکجاربێت و یان لە کاتی دووبارەبوونەوەیا ڕەزامەندی پەرلەمان وەربگیرێتەوە پێم باشە شاندی حکومەت ڕوونکردنەوەیەك بدەن بۆ زیاتر دڵنیا بوونی ئەندامانی پەرلەمان ئەگەر دڵنیاییان وەرگرت ئەتوانرێ ئیزافە نەکرێ، ئەگەر نا پێم باشە ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە، ئایا ئەو فەقەرەیە ئیزافە بکرێت یان نا؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، خۆی ئەو پێشنیارەی ئەندامانی پەرلەمان لەوەوە هات کە ئەنـدامانی پەرلەمـان گومانیـان لەوە هەیە (٥)ملیار دۆلار قەرز ئەکرێ جارێکی تر، جـارێکی تـریش (٥)ملیـار قەرز ئەکرێـت، بـۆیە تکایە ڕوونکردنەوە بدەن بەڕێز کاك قوباد تا ئەم یاسایە بەرکاربێت پێویست دەکات هەموو قەرز وەرگرتنەکان تا (٢٠)ساڵیش بێت لە (٥)ملیار دۆلار زیاتر نەبێ، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت زۆر لە من باشتر شەرحت کرد ئەوە بیزەبت ئەوەیە سەقفێکی پێنج ملیار دۆلارییە ئێمە کە گەیشتینە ئەو سەقفە ئیتر بۆمان نییە لەو سەقفە تێپەڕین جـا (١٠)سـاڵی تـر بێـت (١٠٠)سـاڵی تریش بێت ئێمە تاکو ئەوە هەموار نەکرێتەوە، ئەو سـەقفە زیـاد نەکـرێ ئـێمە بۆمـان نیـیە، ئەوە نییە تۆ بڵێـی قەرزێکـی (٥)ملیـاری وەردەگـری و دوایـی ئەتـوانی بـڕۆی قەرزێکـی (٥)ملیـاری تـر وەربگری، ئەوە سەقفێکە ئیتر ئێمە ناتوانین قەرزی دەرەکی وەربگرین لە (٥)ملیار تێپەڕێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئەبێت لە ڕووی یاساییەوە لە پـڕۆژەکەدا ئەمە تەسـبیت بکرێـت، بەڕێـز وەزیـری دارایـی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز حەمەلان/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم لەسەر ئەوەی بەڕێز دکتۆرە بەهار باسی کرد مەسەلەن کە ئەڵێت (٥)ملیار دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێـت، ئەگەر ئەوەی بـۆ زیـاد بکرێـت جـارێکی دیکە کرا ڕەزامەنـدی پەرلەمـان وەرگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر ئەوە ڕەنـگە پێویسـت نەکـات، بەس ئەوە ڕوونکـرێتەوە لە یاسـاکەدا سـەقفەکە ناتوانرێـت تەجاوز بکرێ، بەڕێز کاك علی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە یەك ڕستە ئەمە حەل دەبێت، نا بێت لە هیچ حاڵەتێك یا لە هیچ کاتێکدا قەرزی سەربار لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان (٥)ملیار دۆلار زیاتر بێ، چونکە لەوانەیە (٢٠)ساڵی تر نە کاك قوباد جێگری سەرۆکی حکومەتە و نە ئـێمە لە پەرلەمـانین، بـۆیە نـابێ بە ڕا بێـت دەبـێ دەقیـق بێـت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مەرج نییە بە یەکجار (٥)ملیار وەربگیرێ، دکتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو نەسە وەکو خۆی بمێنێت وادەکات حکومەت دەتوانێت (٥)ملیار وەربگرێت، جارێکی تریش دەتوانێت (٥)ملیار وەربگرێت لێرە وادەکات، ئەگەر تەنها ئەو نەسەی بۆ زیاد بکەیت کە بەڕێز وەزیری مالییە وتی ئەو نەسەی بخوێنییەوە دەتوانی جارێك (٥)ملیار وەربگرێت، دەتوانی پاش شەش مانگ (٥)ملیار دۆلاری تریش وەربگری نەسەکە موتڵەقە یەعنی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی بڕگەی دووەم ئەڵێ مەرجە سەرجەم قەرز وەرگرتنەکان یان گەرەنتییەکان یان هەر پڕۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن کە لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا باسکراوە، بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی نییەتی حکومەت بۆ ئێمە وازیحە، نییەتی ئێمەی پەرلەمانتاریش وازیحە بە فیعلی ئێمە دەزانین ئەم پڕۆسەیە بە یەکجار نییە لەوانەیە بە دوو، سێ جار بێ، سەقفەکەش دیارە (٥)ملیار دۆلارە، بەڵام پرسیارەکەی هاوڕێیانمان ئەوەیە لەماوە ئەم (٥)ساڵە یەعنی ئەو (٥)ملیارە کە وەرگیرا لە مودەیەکدا لەوانەیە بدرێتەوە، ئایا دیسان حکومەت لەبەر ئەوەی سەقفەکەی پێنجە بە بەردەوام پێنجی قەرز کرد بزەبیت بەم شێوەیە سێی داوە دووی ماوە دیسان دەچێ سێی دیکە قەرز دەکا لەبەر ئەوەی سەقفەکەی پێنجە؟ پرسیارەکە ئەوەیە، ئەگەر ئەوەیە ئەمە شتێکە ئەگەر نا هەر نا نەخێر بە جیا بوو بۆ سەد ساڵی دیکەش بێ هەر پێنج ملیارەو تەواو جارەکی دیکە دایەوە، نەیداوە هەر (٥)ملیارە، ئەمە پرسێکی ترە، فەرقی هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە من جارێکی دیکە دەچمەوە سەر ماددەی (٣) بڕگەی سێیەم لە ڕێگای یەك پڕۆسە یان لە ڕێگای زنجیرە پڕۆسەیەکی بەیەك بەستراو یان نێوان نەبەستراو وە لە سنووری بڕگەی یەکەم یەعنی بڕگەی یەکەمی ماددەی دووەم یەعنی تۆ ڕێك تەحدیدکراوە لە سنووری پێنج ملیارەکە ئەگەر جەنابت ئەوە تەرکیز بکەی هەر ئەوەیە....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، کاك قوباد فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخێر، تەواوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان تەنها یەك پەرەگراف، یەك جوملەی بۆ ئیزافە بكرێ بە مەرجێ قەرزە كەڵەكە بووە دەرەكییەكانی حكومەتی هەرێم لە (٥)ملیار لە هیچ حاڵەتێكدا تێپەڕ نەكات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك برزۆ فەرمووو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدلله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر قەرزەكە موستەمر نەبوو سەقفە بەرزەكەی (٥)ملیارە ئەگەر بەم جۆرە دەبێ لەم ماددەیە لۆ ئێمە كە لە یاساكەوە زیاد كراوە تەقریبەن حەلی ئەمەی تێدایە كە دەڵێ (پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاكێشراوەكە بۆ پرۆژەكانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بكەن دوای ڕاسپاردنی لەلایەن پەرلەمانەوە یەعنی ئەم قەرزە موستەمیرە كە جورعە جورعە قەرزدەكرێ، بەڵام لە ژێر سەقفی (٥)ملیارەكە كە جورعەی نوێ قەرز دەكرێ دەفعەی نوێ بۆ پرۆژەی نوێ خەرج دەكرێ ئەم پرۆژە نوێیانەش دەبێ دیسان بێنەوە پەرلەمان تەسدیق بكرێنەوە، یەعنی ئەمە لەوێ تۆزێ چارەسەركراوە ن سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك ئاری هەرسین فەرمووو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەكانی بەڕێز كاك گۆران ئازاد دەكەم و یەك تەوزیحیش دەدەم، ئەگەر من باش حاڵی ببم مەبەستی لە سەقفی كریدیت بوو، ئەمە ئەگەر زۆر بچووكی بكەینەوە لە وڵاتانی ئەوروپا هەموو هاووڵاتییەك كە ئیشی سابیتی هەبێ حەقی ئەوەی هەیە داوا لە بانك بكا هەموو مانگێ (١٠٠٠) یۆرۆ بوەستێت، هەموو جارێك پڕیبكاتەوە جارێكی دیكە بۆی هەیە بچێتەوە سەر هەزارەكە، ئینجا بۆیە دیاری كردنی ئەوە بەڕەئی من زۆر زەرورەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو پەروا علی فەرمووو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام بەهەمان شێوە زۆرێك لە بەڕێزانی تریش ئیشارەتیان پێدا كە بەم شێوەیە بێت ئەنجومەنی وەزیران تەخویل بكرێت بەڕاكێشانی مایە لە ڕێگای قەرزكردن یان قەرز

وەرگرتن یاخود پارە دارکردنی پڕۆژە ستراتیژییەکان بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥)ملیار دۆلار زیاتر نەبێ و تەنها بۆ یەکجار بێ، کە سەرجەمەکەی تەحدید کرا، ئیتر ئەکرێ بۆ یەکجار بێ....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەڕێزتان، ئەندامانی تری بەڕێزی پەرلەمانیش کە ئیقتیراحتان هەبوو، پێشنیارتان هەبوو ئاڕاستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکەن بۆ ئەوەی پێی وەربگیرێ، کاك یراونت نیسان فەرموو.

بەڕێز یراونت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیری کاك گۆران دکەم ڕاستە خیلالی حەوت ساڵ ئیحتیمالە (٣)ملیار بدات (٢)ملیارێت ماین بچیت قەرزێکی دیکە خیلالی ئەو (٣)ملیاری بکات ....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو گەشە دارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش قسەکانم کرا ئەوەی کاك گۆران وتی پشتیوانی دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پێم باشە لیژنە پەیوەندیدارەکان ئیعادەی سیاغەی بکەنەوە، پشوویەك وەرئەگرین.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێ ئەکەینەوە، خولی چوارەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم دانیشتنی ژمارە سیانزدە کۆبوونەوەی ژمارە دوو ڕۆژی دانیشتن (٢/٦/ ٢٠١٥) بەردەوام ئەبین لە سەر گفتوگۆ کردن لە سەر پرۆژە یاسای راکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بە پێی ماددەکانی (٧٢) و (٧٤) و (٧٥) لە پەیڕەوەی ناوخۆی پەرلەمان ژمارەی یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، لە ماددەی دوو بووین تکایە ئەو دەقەی کە ئامادەتان کردووە بیخوینەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای وەرگرتنی را و پێشنیارەکان بەو شێوەیە سیاغە کراوەتەوە لە لایەن لیژنە پەیوەندیدارەکان، ماددەی دوو بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەکەم ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەکرێ بە ڕاکێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی و دارایی پاك لە ڕێگای قەرز کردن و قەرز وەرگرتن یان گەرەنتی کردنی قەرز یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك کە لە هیچ کاتێکدا سەرجەمی لە پێنج ملیارد دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێت، دووەم مەرجە سەرجەم قەرز

وەرگرتنەکانی یان گەرەنتیەکانیان یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن کە لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا باس کراوە و دانەوەیان گەرەنتی کردنی دانەوەیان و رسوم و رسومات و سوود و خەرجییەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێوە بەستراونەتەوە لە نێوان دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لەم یاسایەدا روون کراوەتەوە و ئەم بڕانەش لە ناو ئاستی بەرز کراو لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا هەژمار ناکرێن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵییەتی؟ ٤٠ کەس لە گەڵییەتی، کێ دژییەتی؟ سێ کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی سێ، فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێ بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، دەکرێت ئەم مایانەی رادەکێشرێن یان ئەو قەرزە گەرەنتەکراوانەی دەردەکرێن یەکەم، بە هەر دراوێکی بیانی بێت لە سنووری ئەو بڕەی بڕگەی لە بڕگەی یەکەمی ئەم یاسایەدا باس کراوە و لە سەر بنەمای نرخەکانی پارە گۆرینەوەی کارپێکراو لە رێکەوتی بەستنی قەرز کردنەکە یان گەرەنتی کردنی قەرزەکە بە گوێرەی حوکمەکانی ئەم یاسایە تەنها ئەگەر بە نووسینی لە سەر رێکەوتنێکی تر رێکەوتبن، دووەم، لە شێوەی قەرزی دەرەکی یان ئاسان کاری دڵنیابوونی تر یان کاغەز یان قەواڵەی دارایی دەرکراو لە بازارە دەرەکییەکانی رێکخراو یان رێك نەخراو، سێیەم لە رێگای یەك پرۆسە یان لە رێگەی زنجیرە پرۆسەیەکی بە یەك بەستراو یان نێوان نەبەستراو و لەو سنوورەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باس کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟ کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێك ژ وان گیر و گرفتێت کو مەشارعێت کورد خو تێدا دئێخیتێ دائیمەن ئەوە د مەسائیلێت مەتاتیدا خۆ دبینیتن، یەعنی خۆ پتر ئالۆدەی وان تشتان دکەتن ئەوێت پتر مەتاتیەت تێدا هەبیتن نابیتن ئەم یاسایەکێ بدەین ئەم بخۆ دگەل یاسا خۆ بچین بۆ خەڵکی و مەحکەما شەرح بکەین کو ڤی سیغەتی یە ئەوێ ئنیەتا مە یان ژ ڤێ یاسایێ ئەڤەیە کو تێبینی یا من سەر بڕگا ئێکێ ئەوە دبێژیتن بە هەر دراوێکی بیانی بێت لە سنوورەکەدا، سنوورەکە گەلەك گەلەك یا مەتاتیە و ل دوماهیکا وێ فەقەرێ دبێژیتن تەنها ئەگەر بە نووسین نەبێت لە سەر رێکەوتنەکە، کەواتە ئیبتاڵ کرنا ڤی نەصی هەمی یە و بتنێ حوجە دانە ب ئەڤێ فەقەرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە رێواز فەرموو.

بەڕێز د. ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن مـوڵاحەزەکەم شـکلیە هەسـت دەکەم جیـاوازییەکی زۆر زۆر هەیە لە نێـوان تەرجەمەی کوردیەکە و لە نێوان ئەو نەصەی کە حکومەت بە عەرەبی ناردوویەتی ئەوەی حکومەت زۆر زۆر باشە، تەبعەن ئەوە موجـامەلەی حکـومەت نیـیە، بەڵام لە ڕووی سـیاغەوە ئەوەی کە کـاك قەمـان باسـی ئەکـات لە ئەخیـرەکە کە نووسـراوە ئەگەر بە نووسـین لە سـەر ڕێکەوتنێکـی تـر ڕێکەوتبن، بەڵام لە عەرەبیەکەی کە حکومەت ناردوویەتی ئەڵێیت (ما لم يـتم اتفـاق علـى تـاريخ أخر تحريرا)، کەواتە ئەوەی حکومەت مەبەستیەتی ڕێکەوتن لە سەر تەئریخێکی جیـاواز بکـرێ، بەڵام ئەوەی کە لە ناو نەصە کوردیەکەدا هاتووە کە ئەنەما هەموو یەك دەگرێتەوە یـان غەڵەتـی ئیملائیە یان ئەگەر غەڵەتی تەرجەمەیە ان شا الله چاك ئەکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوە دیارە ئەبێ ڕێکەوت بێ، بەڵێ، باشە سوپاس، کاك بێستوون فائق فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەم کە ئەڵێـت لە ڕێـگەی یەك پرۆسـە یـان لە ڕێـگەی زنجیـرە پرۆسـەیەکەوە، یەعنـی ئەگەر ئەوە ڕوونتر بکرێت یان نازانم گومانم لەو مادەیە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە مادده سێیەم لە بڕگەی یەکەمدا ئەم بڕگەیە ڕێگە دەداتە حکومەتی هەرێم پـارەی قەرز بکـات بە هەر دراوێکی بیانی لە سنوور بڕی پێنج ملیار دۆلاردا باشتر وایە لەم مادەیەدا جـۆری دراوی دیاری بکرێت کە دراوی دەرەکییە یان دراوی ناوەکییە کە لێرەدا تەحدید بکرێـتن شـایەنی باسـە زۆربەی یاساکانی قەرزی حکومی وڵاتان دراوی بیانی دیار دەکەن، ئەگەر قەرزەکە دەرەکی بێـت و دراوی نشتیمانی دیاری دەکەن ئەگەر قەرزەکە ناوخۆی بێـت لێـرەدا و هەروەهـا لەم یاسـایەدا حاڵەتەکانی بە کار هێنانی دەسەڵاتی قەرز وەرگرتن دیاری نەکردووە بۆ حکومەت، بۆیە پێشـنیار دەکەین بڕگەیەکی زیات بکرێت لەو مادەیەدا کە بەم شـێوەی خـوارەوە بێـت وەرگرتنـی قەرز لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان سنووردار بەم بارودۆخانەی خوارەوە، یەکەم، دابین کردنی پـارە تەمویـل بـۆ کـورت هێنـانی حجـز لە بـودجەی گشـتی، دابـین کردنـی تەمویـل پـرۆژە ئیستراتیجیەکانی هاتوو لە بودجەی گشتی دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە ماددەکانی تردا باسی کرد کاك ئایدن بە تایبەتی بە ماددەی نۆ، سوپاس بۆ جەنابـت، کـاك قـادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئوتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەم من پێم باشە کە جۆری دراوەکە دیاری بکرێت و دراوێکی نێو دەوڵەتی بێت بە نموونە دۆلار، چونکە ئێمە بانکی مەرکەزیمان نییە بۆ ئالۆگۆری دراو خاص لەوانەیە ولاًمەکەی ئەوە بێت ئێمە قەرزی دەکەین و مەرجیشمان هەبێ، بەڵام بە رای من ئەگەر دراوەکە دیار کراو بوو دراوێکی نێو دەوڵەتی بوو دۆلار بۆ باشترە بۆ ئەوەی کە گرفت و کێشەمان بۆ دروست نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك سعید؟ بەڕێز خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بکرێت برگەی یەکەم ئەمەی بۆ زیاد بکرێت، ئەگەر قەرزەکە بە دراوی بیانی بوو ئەوە لە گۆڕینەوەی دراوەکەدا بۆ دیناری عێراق ڕەچاوی کێ بڕ کێ بکرێت لە نێوان بانکە ناوخۆیەکانی هەرێمی کوردستاندا، ئەمەی بۆ زیاد بکرێت، سوپاستان ئەکەم و، بەشی دووەمیش لا ببرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز کاك ڕێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم هەیە ئەگەر رازی بن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان با هەر ئەوە قسەی تەحدید بکرێت بە دۆلار و بۆ ئەوەی کێشە لە سەر نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، لیژنە پەیوەندیدارەکان؟ دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بانکی ئەمریکی پارە قەرز بکەی بە دۆلار ئەتدەنێ لە بانکی ئەوروپی پارە قەرز بکەی پارە بە یورو ئەتدەنێ ئەم یاسایە بۆ قەرزی نێودەڵەتییە بۆیە قەد بە دینار ناکرێ ئەم پارەیە ئەم دەسەڵاتە دەبێ بدرێتە ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئەوان بکەن بە پرۆسە، پرۆسەی گۆڕینەوەی پارەکە بۆ دراو یورویان وەرگرت، یورویان بگۆرنەوە بە دینار جارێ وا هەیە یوروکەشی یەکسەر ناتوانی بکەی بە دینار، چونکە عوملەی دووەم لە هەێمی کوردستاندا تا ئێستا ساغ نەبووتەوە کە دوایی دینار چی بە کار بهێنرێت، چونکە هەر دووکی وەکو یەك بە کار ئەهێنن، لە بەر ئەوەی بە بۆچوونی من ئێمە ناتوانین لەم یاسایەدا عومەلەکە دیاری بکەین هەر چۆن حکومەتی عێراقی ئیعلانی کردووە هەموو مامەڵەیەکی دارایی لە ناو عێراقدایە تەنها کڕینی کارتی موبایل، تەنها شەریکە دەبێ هەمووی بە پارەی ولاًتەکە بێت ئەو بانکانەش کە لەو ولاًتانە کار دەکەن ئەبێ دراوی یەکەمیان عوملە بێت سەبارەت بە پرۆسە بەڕێز کاك بێستون

باسی کرد لەم یاسایەدا ئیشارەت بەوە دراوە حکومەتی هەرێم مافی هەبێت لە یەك بانك لە ماوەی چوار ساڵدا هەموو جارێك نیو ملیار دینار وەربگرێت و جەدوەلەی بۆ بکرێت ساڵی یەکەم نیو میلیار ساڵی دووەم نیو ملیار ئەمە پرۆسەیەکی بەردەوامە چەند جارێکە گرێدراوە مافێکی تریش هەیە لە بانکێکی تریش بێ لەو بانکە ئەو پرۆسەیە ئەوە گرێدراوە نابێت بۆ پرۆسەی ترەوە ئەو تەوزیحە کە لەوێوە هاتووە بۆ روونکردنەوە بەو شێوەیە بوو، بەڕێزێکی تر باسی بانکی ناوخۆیی کرد ئەم یاسایە بۆ قەرزی نێودەڵەتیە بۆ قەرزی ناوخۆیی نییە لە راستیدا، زۆر سوپاس، لە بەر ئەوەی هیچ تێبینیەك نابینین لە سیاغەکاندا وەکو رای لیژنەی دارایی و خۆی بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك عەلی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر بو نووسینی سەرنجی خۆشم دەستمان هەلبڕی بووە، بەڵام دیار بوو نەیان بینی، بۆیە لێرەوە تەئکید دەکەم پشتیوانی سەرەنجەکەی دکتۆرە رێواز دەکەم، بەڵام یەکەم وشە پێم وایە یجوز لە عەرەبیەکە بە مانای دەکرێت نییە دەکرێت بە شێوەیەك لە شێوەکان لەفزێکی ئیختیاریە لە کوردیدا بە کار ئەهێنین ئەڵێین دەکرێت ئەم ئیشە بکەم؟ یەعنی دەشکرێت نەیکەم، بۆیە ئەو وشەی دەقیق کە من پێم وایە بڵێین دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یجوزیش هەر دەکرێتە.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەکرێت لە کوردیدا بە ئیختیاری بە کار دێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ، یجوزیش هەر ئیختیاریە ئەوا یجب کە جەنابت باس دەکات.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یجب، بۆیە پێشنیار دەکەم بڵێین دەبێت ئەو ئیختیاریتان نییە، چونکە ئەگەر ئەگەر ئیختیاری بێت ئەوا دواتر دەستکاری ئەکرێت نرخەکانی پارە گۆڕینەوە قسەی لە سەر کرا، ئەگەر بانگی مەرکەزی بێت ئەوا بانگی مەرکەزی خۆی تەعدیلی ئەکات نە بە موزایەدەیە نە بە موناقەسەیە تەعدیل ئەکات دۆلار بە صەد و بیست هەزار (١٢٠) بە صەد و هەژدە هەزار (١١٨)، واتە بە پێی بازاری رەش نابێت، ئەگەر بانکی مەرکەزیمان نەبێت ئەو کاتە ئەوا بابەتێکی ترە، یەعنی هەم تەوزیحات بدرێت من لە مەبەستەکەی دەزانم، بەڵام دەبێ حکومەت خۆی تەوزیحات بدات لە نێوان بانکی رێکخراو و رێك نەخراو نازانم مەبەستییان لە بانکی رێکخراو بانکی دەولی و سەندوقی دەولیە بانکی رێك نەخراویش مەبەستیان ئەو بانکانەی ترە وەکو بوچە بانك و

گولمەن ساكز و ئەوانە، بەڵام مەفروزە ئەم ڕوونكردنەوە بۆ خەڵك لە زمانی خۆیانەوە بێت بۆ ئەوەی وا تەفسیر نەكرێت بانكی كە ڕێك نەخراو مەبەستیان ئەو موئەسەسانەیە كە ناچنە ژێر باری ئەو موراقەبە دەولیە كە بۆ بانكەكان هەیە لە جیهاندا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز دكتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی كە ئەم مادەیە مەتاتی بێت كەلیمەی سنوور بیلعەكس تەحدیدی كردووە مەتاتیەتی لە سەر ئەم مادەیە لاداوە، چونكە ئەڵێ سنووری ئەو بڕگەیە لە بڕگەی یەكەمی ماددەی دوو دا لە سنووری پێنج ملیۆن دۆلارەكە سەبارەت بە ئەوەی كە ئێمە ئەگەر بڵێین لە دواییدا، ئەگەر نووسین لە سەر ڕێكەوتێكی تر ڕێكەوتبن ئەمە ئەوەی پێشوو بەتاڵ ئەكات نەخێر لە قاعیدەی قانوونیدا ئەصڵ هەیە و ئیستیسناً هەیە ئەصڵ ئەوەیە كە ڕێكەون لە سەری ئیستیسنائەكە ڕێگە دراوە بە ئەوە، ئینجا سەبارەت بەوەی كە دیباجەی مادەكە بكرێت دەكرێت بكەین بە دەبێت ئەوە لە بەر ئەوەی لە ناو مەتنی مادەكەدایە ئێمە یان مان هەیە كەلیمەی یان، بۆ نموونە لە فەقەرەی دووەم یان ئاسانكاری یان كاغەز یان ئەوە، بۆیە كەلیمەی دەكرێت بمێنێتەوە باشترە، چونكە یەكێك لەم یانانە هەڵئەبژێردرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر یەك ڕوونكردنەوەم هەبوو لە سەر قسەكانی كاك عەلی حەمە صالح لە سەر بانكی ڕێك نەخراو ڕاستە ناوەكەی بانكە، بەڵام بانك ئیشەكەی ئیشی بانك نییە وەكو سەندوقێكی ئیستیسمار وایە، یەعنی تەمویلی ئەكات، بەڵام ئەوا ئیشەكەی ئەوە نییە وەكو بانك بێت ناوەكەی وایە هەر بۆ ڕوونكردنەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كەواتە لیژنە پەیوەندیدارەكان ڕاتان وایە كە وەكو خۆی بخرێتە دەنگەوە؟ بەڵێ، دكتۆرە قاڵا فەرموو.

بەڕێز د. قاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەنها ئەو وشەیە كە بە ڕێكەوتنێك هاتیە ڕێكەوتە كە هەڵەی چاپە تەنها ئەوەمان چاك كردووتەوە پێمان باشە وەكو خۆی بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

جا بیخوێنەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێ بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە : دەكرێت ئەو مایانەی رادەكێشرێن یان ئەو قەرزە گرەنتی كراوانەی دەردەكرێن یەكەم بە هەر دراوێك بیانی بێت لە سنووری ئەو بڕەی لە بڕگەی یەكەمی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باس كراوە و لە سەر بنەمای نرخەكانی پارە گۆڕینەوەی كار پێكراو لە رێكەوتی بەستنی قەرز كردنەكەی یان گەرەنتی كردنی قەرزەكە بە گوێرەی حوكمەكانی ئەم یاسایە تەنها ئەگەر بە نووسین لە سەر رێكەوتێكی تر رێكەوتبن، دووەم، لە شێوەی قەرزی دەرەكی یان ئاسانكاری دڵنیابوونی تر یان كاغەز یان قەوالەی دارایی دەركراو لە بازارە دەرەكییەكانی رێكخراو یان رێك نەخراو، سێیەم لە رێگەی یەك پرۆسە یان لە رێگەی زنجیرە پرۆسەیەكی بە یەك بەستراو یان نێوان نەبەستراودا و لەو سنوورەی لە بڕگەی یەكەمی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باس كراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وشەی بڕ هاتووە وتم وشەی بڕەكە بكەن بە گوژمە، بڕ یەعنی كەمیە و گوژمەش یەعنی مەبلەغ تەنها ئەو وشەیەم سەرنج هەبوو لە سەری بڕ یعنی (الكمیة) كەمیەش بە پارە نابێ گوژمە یەعنی مەبلەغ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز دكتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە راستیدا هەندێك موستەلحی ئیقتیسادی هەیە كە ئەیكەی بە كوردی تەواو مەعناكەی پێچەوانە دەبێتەوە لە ئەخیری، ئەگەر نا تا ئێستاش لە كوردستاندا كە بە كار دێت بو مەبلەغ لە عەرەبی پێ ئەوترێت بە كوردی بڕی ئینگلیزیش پێ وترێت (amount)، بۆ ئەوەی موستەلحەكە هەستی پێ ئەكەین لە ماوەی هەشت ساڵی رابردوودا لە هینی حكومیەوە لە تەندەر و لەوانە بە كار دەهێنرێت گوژمە بە مانای پرۆژەكە بە كار دێت گوژمە یەعنی گوژمی پرۆژەكە پرۆژەكە تێ چوو كە بكەی بە عەرەبیەوە دەبێت بە كولفە و بە ئینگلیزیشەوە دەبێت بە (Cost)، بۆیە باشتر دانراوە بڕەكە، یەعنی ئەوا بە كار دێت لە كیتاباتی حكومی لە كوردەواریدا لە نووسراوەكاندا بەرامبەر بە وشەی كولفە گۆژمە دادەنرێت، بۆیە بڕەكە بە باشتر دەزانین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کێ لە گەڵیەتی؟ ٤٧ کەس لە گەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ دوو کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. قاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی چوار بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە : حکومەتی هەرێم پابەندە بە دانەوەی ئەو مایانەی راکێشراوان یان قەرزە گرەنتی کراوەکان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بە پێی مەرج و ماوەی دیاری کراو لە رێکەوتن و بەڵگەنامەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم مادەیە؟ کەس نییە، کەواتە ئەیخەینە دەنگەوە کێ لە گەڵییەتی؟ ٤٥ کەس لە گەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ یەك کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. قاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە : یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێك دێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە رابسپێرێت بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنێکی قەرز وەها دانوستاندن کردن بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانە و بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکی یان بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە و بەرپرسیارەتی ئەم لیژنەیەش لە بەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی و تەزامونی دەبێت، دووەم، بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر ڕاکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنێکی قەرز نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرزە تێکڕای سوود یان تێکڕای سوودی بنەرەت و بڕی بنەرەت و رێکەوتی شایستە بوون بەم شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم مادەیە؟ بەڵێ، بەڕێز کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنج، یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەك دروست بکات، واتە دەتوانێت نەشی کات، بۆیە دەبێ بڵێین ئەنجومەنی وەزیران دەبێ لیژنەیەکی تایبەت پێك بێنێت، دووەم سەرنجم ماددەکانی زۆر دوبارەی تێدایە، یەعنی دەتوانرێت کورت بکرێتەوە لە سەرجەم پرۆژە یاساکەدا بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات چوار جار چوار بارە بووتەوە بەرپرسیارەتی ئەم لیژنەیەش لە بەر دەم ئەنجومەنی وەزیران تەزامونی دەبێت دوو جار دوبارە بووتەوە بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکی دوو جار، یەعنی دەتوانرێت کورتتر و موڵەخەس بکرێتەوە کەمتری دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئوتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هاو ڕام لە گەڵ قسەكانی كاك دلێر ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە، واتە دەتوانێت نەش كات، بۆیە پێشنیار دەكەم بوترێ ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەكی تایبەت پێك بهێنێت جگە لەوانەی كە ناویان هاتووە سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەكەی وەزیری دارایی و پێشنیاری وەزیری پلان دانانیش دەكەم، سەبارەت بە بڕگەی دووەمیش ئەگەر بەرچاو روونیەكمان پێ بدرێت بۆ بەرزترین ئاستی سوود دیاری بكەین نەك هەر حكومەت بە تەواوی تەخویل بێ و موخەوەل بێت و ماوەی زەمەنی گرێبەستەكانیش دیاری بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڵێ پێم وا بێت ئەوەی كە لەوێدا هاتووە بۆی هەیە، یەعنی ئەنجومەنی وەزیران خۆی ئەتوانێ مومارەسەی هەموو ئەو سەلاحیەتە بكات یان خۆی بڕیار بدات كە لیژنەیەك پێك بێنێت، بەڕێز كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم باشە یەك بڕگەیەك زیاد بكرێت بەم شێوازە پێویستە سەرجەم ڕێكەوتن و بەڵگەنامەكان و هەر هەموار كردنەوەیەك لە لایەن پەرلەمانی كوردستانەوە پەسەند بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز برزو فەرموو.

بەڕێز برزو مجید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر سەبارەت بەو قسەی كە بەڕێز كاك عبدالرحمن كردی ئەگەر تەسدیق كردنی ڕێكەوتن و پرۆتۆكۆلەكان و هەموار كردنیان لە لایەن پەرلەمانەوە بێتە كێشە بۆ تەرەفی خارجی، چونكە تەرەفی خارجی لەوانەیە بە تیمی حكومەتی هەرێم بڵێیت ئەگەر من بزانم هەنگاوێكی تر ماوە پەسەند بكرێت لە كوردستان ئەوا دەبێتە كێشە بۆ من ئەمە لە وانەیە بێتە بەر باس، بەڵام دەكرێ لیژنەی یاسایی و لیژنە پەیوەندیدارەكان سیغەیەك بدوزنەوە كە لە وردەكارەكانی پرۆتۆكۆل و عەقد و بوندەكاندا پەرلەمانی كوردستان ئاگادار بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز كاك عەلی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەنجومەنی لە عەرەبیەكەی بیخوێنێتەوە ئەو بۆی هەیە ئەو مەعنا نادات بزەبت ئەڵێیت (لمجلس الوزراء لجنة خاصة المؤلفة من...)، ئەوا یەعنی لە كوردیەكە ئەڵێیت: بۆی هەیە ئێمە وا فێربووین لە كوردیدا بۆی هەیە یەعنی ئەلێی بیكات دەسەڵاتە و لە رووی مەنتقیشەوە بەڕێزت

وەڵامی دایەوە، بەڵام ئەنجومەنی وەزیران لە بیست و نۆ (٢٩) وەزیر پێك دێت خۆ هەموویان ناچن بۆ موفاوزات بڵێین ئەنجومەنی وەزیران دەبێت یان دەبێتەکەشی نەنووسێت ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دێت تەواو یەکسەر ئەوە بنووسێت و ئەو خاڵەش ئیزافە بکرێت کە پێویستە سەرجەم ڕێکەوتن و پەرلەمانی کوردستان ئاگاداری سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامەکان بێت، چونکە ڕەنگە ئەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامانە لێرە ناکرێت تا پەرلەمان تەسدیقی بکات ئەچنە وڵاتێکی تر لەوێ ئەکرێت هەم بگەڕێتەوە هەم تەسدیقی بکات و بێتەوە، بەڵام پەرلەمان لە وردە کاری ئاگادار بکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، خاتوو ڕۆژا فەرموو.

بەڕێز ڕۆژا محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە کە باسی حوکم و مەرجەکان ئەکات نازانم مەرجەکان چییە و من پێم باشە کۆتاییدا کە ئەڵێیت لە بەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەی تەزامونی بێت دوایی ئەوەی بە مەرجێك پەرلەمان ئاگاداری حوکم و مەرجەکان بێت. سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز کاك ڕێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سەر مەسەلەی ئەوەی کە ئەو بڕگەیە بۆ زیاد بکرێت یا خۆد پرسیار لە پەرلەمان بکرێت پەرلەمانی کوردستان دەسەڵاتێکی تەشریعی و چاودێری هەیە چ کاتێك بیەوێت لە ئەنجومەنی وەزیران ئەتوانێت تەلەب بکات بڵێیت ئەو عەقدە چۆن کراوە، چینەکراوە هەموویان بۆمان بنێرێن و دوای ئەوەش ئەم پارەیەش دیسانەوە جارێکی دیکە تۆڵێی وەرئەگرێ بە ئاماژە پێکراوە کە بە پەسەندی پەرلەمانی کوردستان بێت، یەعنی هیچ بڕگەیەکی تێدا نییە پەرلەمان نەتوانێت ئاگادار نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان بەڕێز دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دێنێت کە پێك دێت لە و هەتا دوایی، ئەگەر ئەوا حکومەت هیچ ئیعتیرازی نەبێت لە سەری پێشنیار ئەکەین بۆ ئەو دەقە عەرەبیەکە کە کراوە بە کوردی هینەکی نەبێت هیچ ئیشکالێکی لوغەویشمان بۆ نەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو هیچ ئیشکالێکی تەرجومەی تێدا نییە، بەڵام ئەگەر ئەوەتان پێ باشترە وایە ئەوا کە ئەڵێیت (لمجلس)، یەعنی بۆی هەیە.

بەڕێز د. عزت صابر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دەهێنێت کە پێك دێت لە، هیوادارام دکتۆرە ڤالا بۆمان سیاغەی بکات ئەگەر حکومەت ئیعتیرازی نەبوو بەو شێوەیە بۆ هەوینەی کاك عەلیش بە نەزەر ئیعتیبار وەربگرێت لە مەسەلەی تەفریە و ئەوەش چارەسەر ئەکات لە گەڵ خۆیدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەم شێوەیە مادەکەمان دارشتووتەوە : مادەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری کە بە یەکەوە رادەسپێدرێن بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنێکی قەرز هەروەها دانوستاند کردن بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە و بەرپرسیاریەتی ئەم لیژنەیەش بەر دەمی ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی تەزامونی دەبێت، دووەم، بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر ڕاکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرز تێکرایی سوودی یان تێکرایی سوودی بنەڕەت و بڕی بنەرەت و رێکەوتی شایستە بوون بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر بکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قوباد تالەبانی جێگری سەرۆکی حکومەت فەرموو.

بەڕێز قوباد تالەبانی / جێگری سەرۆکی حکومەت:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو حکومەت هیچ مەناعەتمان نییە کە فەرز بکرێت بە سەرمان کە لیژنەیەك پێك بهێنین ئەوا بەس رەنگە ئیختیار لای ئێمە بێت کە ئەندامی ئەو لیژنەیە بێت، ئینجا بۆیە وا نووسراوە بۆی هەیە لیژنەیەك پێك بهێنێت لەم سێ بەڕێزە وەکو نموونە هێناویەتییەوە، بۆیە رەنگە ئەنجومەنی وەزیران پێی باش بێت وەزیرێکی تری بۆ ئیزافە بکات یان لیژنەکە فراوانتر بکات یان پۆختری بکاتەوە، بۆیە بەر رای من ئەگەر پەرلەمانی بەڕێز لای پەسەند بێت ئیلزامەمان بکات کە لیژنەکە پێك بهێنین، بەڵام دەست نیشانی نەکات کێ ئەندامی ئەو لیژنەیە یان دەرگایەك بکرێتەوە بۆ حکومەت ئەگەر بیەوێ ئەندامێتی لیژنەکە زیاد بکات لامان پەسەندە وەکو حکومەت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك رێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك ئیزافە بۆ قسەکانی بەڕێز کاك قوباد ئەتوانن بنووسن ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك بێنن کە لە سێ کەس کەمتر نەبێت لە ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران تەحدید نەبێت کە سەرۆکی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەوزیحەکەی جەنابت کەمێك وازیح بوو، یەعنی ئەو نەصەی کە هەیە، یەعنی زیاتر بوارەکەی فراوانترە بەو نەصەی کە پێشنیاری دەکەین نەصەکە بچووکتر دەکەینەوە ئەگەر بمانەوێ حەتا شەفافتر بیت دەسەڵاتەکە بۆ هەموو ئەنجومەنی وەزیرانە جا ئەوان لیژنەیەکی سێ پێك بێنن پێنجی پێك بێنن چاری پێك بێنن، بەڵام ئێمە خۆمان لە ئەنجومەنی وەزیرانمان وەرگرتەوە دوایی دامان بە لیژنەیەك لیژنەکەشمان تەحدید کرد بە سێ کەس سێ کەسەکەش شەخصەکانمان دەست نیشان کرد کە لە کاتێکدا پێم وا بوو نییەتەکەی ئەندامانی پەرلەمان ئەوە بوو مەسئولیەتەکە فراوانتر بکەین، بەڵام بیلعەکس مەسئولیەتەکەمان مەحدودتر و کچکەتر کردەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك عەلی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەر ئەوەی حکومەت داوایی دەست کراوەیی دەکات دەکرێ بەم شێوەیە بێت ئەنجومەنی وەزیران دەبێت لیژنەیەکی تایبەتمەند پێك بێنێت بە مەرجێك سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان تێدا ئەندام بن، واتە ئەکرێ خەڵکی تریش تێدا بێت، بەڵام ئەم چوارە ئەساسین بە تایبەتی ئەگەر پلان دانان بیت ئەگەر مەشاریع بێت مورتەبتە ئەوەوە یان پلان دانانیش ئەگەر حکومەت خۆی بە زەروری نازانێت ئەو سێ کەسەی تر بە تەواوەتی سەد لە سەد (١٠٠%) ئەندام تێدا بێت و دەستکاری بێت بۆ ئەوانی تریش، واتە ئەو سێ کەسە و کەسێکی تریش پێ بات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پرسیارەی صەلاحیەتی پەرلەمان لە پێدانی زانیاری و بەڵگەنامەکان ئێستا با بڵێین عەقدی نەفت هەیە خۆ ئەویش عەقدی بکات و کرایە و بە ستاندەرێك پەرلەمانی کوردستان و هەموو ئەندامێکی پەرلەمان و هەموو لیژنەیەکی مەعنی دەسەڵاتی داوا کردنی نوسخەکانی

هەبوو، بۆیە داواش کراوە لە خولی پێشوو نوسخەکانیش هاتووە بەیانیش ئەو عەقدەی قەرزەکەی کرا لە گەڵ هەر کۆمپانیا و وڵات و شەریکەیەکە پەرلەمانی کوردستان صەلاحیەتی هەیە لە رێ لێژنەی مەعنی هەموو بیدات بە ئەندامانی پەرلەمان وێنەی وردەکاری کومێنتی قەرزەکاری هەمووی بیخاتە بەردەم پەرلەمانی کوردستان بە پێچەوانەوە ئەگەر حکومەت بەوە هەڵناستێ تووشی موساعەلە و مەترسی دەبێت، لە بەر ئەوە ئەمە شتێکە لە سەلاحیەتی پەرلەمان خۆیەتی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە پەیوەندیدارەکان پێشنیار دەکەن نەصەکە وەکو خۆی بدرێتە دەنگدان، دوایی ئەو روونکردنەوەی کە لە لایەن بەڕێز حکومەتەوە درا، ماددەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێك دێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە رابسپێدرێن بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنێکی قەرز هەروەها دانوستاند کردن بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم رێکەوتن و لەگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات و خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە بەرپرسیارێتی ئەم لیژنەیەش لە بەردەم ئەنجومەنی وەزیران پێکەوەی تەزامونی دەبێت، دووەم بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر راکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا دراوی متمانە پێکراو و تێکرایی سوود یان تێکڕایی سوودی بنەڕەت و بڕی بنەڕەت و رێکەوتنی شایستە بوون بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

قسەتان هەیە بەڕێز دکتۆر عزت؟ فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوایی ئەوەی گفتوگۆیەکان زیاتر بوو سیغەیەکی باشترمان هەیە ئەوەی کە دکتۆرە ڤاڵا خویندووتەوە لە سەدا با بڵێین نەوەد و هەشت (٩٨%) وەکو خۆیە تەنها یەك گۆرانکاری بچووك هەیە هیوادارم لێمان وەرگرن با کاك عەلی حەمەصالح ئێستا سیاغەکەی دەخوێنێتەوە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی پێمان باشە ئەم سیاغە بەم شێوەیە بێت : دەبێت ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەتمەند پێك بێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیری دارایی هەر وەزیرێکی تر کە خۆی پێ باش بوو، چونکە رەنگە ئەگەر ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی پێك هێنا خەڵکی وەزیری تێدا نەبوو چۆن موحاسەبەی

بکەین؟ واتە لە مودیر عام پێك هێناوە یان لەمە سەرۆکی حکومەت و جێگرەکەی ناچار ئەکەین هەر لەو لیژنەیەدا بێت لە گەڵ وەزیری دارایی بۆی بەرپرسیاریەتەکەی هەڵگرن.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەر ئەوەی نەفسی مانای هەیە، بۆیە وەری دەگرین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر پشتگیری کاك عەلی دەکەم وشەی بۆی هەیە جایز نییە لە ناو قانوندا هەبێت پێویستە فەرز بکرێ لە سەریاندا پێویستە یان دەبێت. سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، بەڕێز کاك تەحسین فەرموو.

بەڕێز تحسین اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەستنی سەرجەم رێکەوتن بەستن لێرە دەکرێ بە ئیغلاقیش بێتن رەنگە نەگونجێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، خۆی کاك تەحسین پێم وا بێت ئاساییە لە هەموو زمانێکی تریش لە هەموو زمانی بیانی جاری وا هەیە وشەیەك چەند مانایەکی هەیە ئێستا ئەوە بەستنی رێکەوتن شتێکی ئاساییە، یەعنی برە، دکتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەکەم ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دەهێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری هەر وەزیرێکی تر کە بە یەکەوە رادەسپێدرێن بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گرەنتی کردنێکی قەرز هەروەها دانوستاندن کردن بە سیفەتی ئەوەی کە نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات و خستنەوەی بواری جێبەجێ کردنەوەی بەرپرسیارەتی ئەم لیژنەیەش لە بەر دەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی تەزامونی دەبێت، دووەم، بە بریارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر راکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرزە تێکرایی سوودی یان تێکرایی سوودی بنەڕەت و بڕی بنەڕەت و رێکەوتی شایستە بوون بەم شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٤٥) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (١) کەس دژیەتی، دوای ئەوە ماددەی شەش، فەرموون.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێکارانە دادەنێت کەوا بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکەن و کە پەیوەستە بە بەڕێوەبردنی پرۆسەکانی ئاڵوگۆڕکردنی دراو و بەرهەمە داراییەکان، دووبارە پارەپێدان (تمویل)، درێژکردنەوە، دووبارە دارشتنەوەی قەرزەکە، یان کڕین، یان دووبارە کڕینی بەناوی هەرێم و بەنوێنەرایەتی ئەو، هەر قەرزێك لە قەرزەکان، یان پابەندیی گرێدراوی تر و، یان هەر یەك لەو گەرەنتیە دەرکراوانەی نێو ئەو بڕەی لە ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا بەپێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت پێك بهێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری بەیەکەوە ڕاسپێرن بە دەسەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکارانەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەو ماددەیەدا باسکراون و، بەستنی سەرجەم ڕێککەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموارکردنێکی تایبەت پێیانەوە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات و، خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە و، پێدانی دەسەڵاتی واژۆکردن بە وەزیری دارایی و ئابووری لەسەر ڕێککەوتن و بەڵگەنامەکان و بەرپرسیارێتی ئەم لیژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.

سێیەم: هێنانەکایەی بەڕێوەبەرایەتییەکی گشتی لە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە ناوی بەڕێوەبەرایەتی مایەی ڕاکێشراو، بۆ مەبەستی بەڕێوەبەردنی کاروباری مایەی ڕاکێشراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پەیوەندیدارە بەو لیژنەیەی کە پێك دێت و وەکو ئەو نەصەی سەرەوەی لێ دەکرێ، بەو شێوەیە صیاغە دەکرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەندامان ڕوونکردنەوە لەسەر ئەو بابەتە نەدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر چاکە، سوپاس، خاتوو شیلان جعفر، فەرموو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی شەشەم بڕگەی سێیەم من پرسیارێکم لەلا دروست بوو، پرسیارەکە ئەوەیە کە ئایا ئەم بەڕێوەبەرایەتی یە گشتی یە کە دروست دەکرێت، ئێمە پێویستمان بە چ جۆرە کەسانێك

هەیە؟ دەبێت ئابووریناس بێت یاخود دارایی ناس بێت؟ هەروەها چونکە ئەوە پەیوەستە بە ڕاکێشانی مایە بۆ وەبەرهێنان، بۆ بووژاندنەوەی ئابووری کوردستان، پێشخستنی بواری ئابووری یە، ئەوە ڕوونە کە ئێمە پێویستمان بە خەڵکانی پسپۆڕ و شارەزا لە بواری ئابووری هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەم کە لە بڕگەی سێیەم دا خەڵکی شارەزا و پسپۆڕی بواری ئابووری بۆ زیاد بکرێ، واتا بەم جۆرەی لێ بێت (هێنانە کایەی بەڕێوەبەرایەتیەکی گشتی لە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە ناوی بەڕێوەبەرایەتی مایەی ڕاکێشراو، کە لە کەسانی شارەزا و پسپۆڕ لە بواری ئابووری پێك بێت بۆ مەبەستی بەڕێوەبردنی کاروباری مایەی ڕاکێشراو)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك برزۆ مجید، فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی دووەمی ماددەی شەشەم لەو شوێنەی کە دەڵێ پێدانی دەسەڵاتی واژۆکردن بە وەزیری دارایی و ئابووری لەسەر ڕێککەوتن و بەڵگەنامەکان، لەبەر ئەوەی پێ دەچێ لە بڕگە و ماددەکانی تری با بڵێین ئەم یاسایەش دەسەڵاتەکان لە بەینی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی سیفەتێکی جەماعی وەرگرتووە، بۆیە من پێم باشە دەسەڵاتی واژۆکردن بە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی ببەخشێ، مەسئولیەتەکە بکرێتە مەسئولیەتێکی جەماعی، هەم لە بڕگەی سێیەمی ئەم ماددەیە بەڕێوەبەرایەتی گشتی یەعنی هەر لە موئەسەساتی حکومەت وا هاتووە جۆرێکە لە بارگرانی و کولفەی ئیداری و مالی، بۆیە با هەر بوترێ بەڕێوەبەرایەتیەك، یەعنی سیفەتە گشتییەکەی لێ بسەنینەوە هەیکەلە ئیداریەکەی وا گەورە نەبێ، ئیشاڵلا ئەگەر لە کوردستان تەتەوراتی ئیداری و مالی ڕوویدا، ئەو کاتە دەبێتە موئەسەسەی ئیدارەدانی قەرز، بۆیە هیچ نەبێ جارێ گشتییەکەی لێ بکرێتەوە، بەس بەڕێوەبەرایەتی بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو امنە زکری، فەرموو :

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ژی هەمان تێبینیێت هەین سەر برگا (٣)، وەزارەتا دارایی وەزارەتەکە کو تایبەتمەندە ب پرسێن دارایی، کۆمەلەك ڕێڤەبەرییێن گشتی بەشێن تایبەت، و کەسێن شارەزا ل بواری ئابووری دا یێن هەین، هەلبەت ئیحداس کرنا ڕێڤەبەریەکا یا گشتی کو تایبەت بیتن دەربارەی قەرز و ڕاکێشانا قەرزی، ئەز دبینم کو ئەڤە هەم دڤێتن دەستکاری یاسایێ وەزارەتا بێتە کرن، دوو، پێویستیا وەزارەتێ دێ ب هندێ چ بیت؟ کو وەزارەتەکا مەعنی یە گرێدای پارەی با، و دڤی وەختی دا ڤی زرووفی دا هیچ پارەیەك ژی بۆ وەزارەتی ناچی، ژبەرهەندێ ئەز دبینم فەقەرە، فەقەرەکا زێدەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کاك بێستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر لەسەر بڕگەی سێیەم (هێنانەکایەی بەڕێوەبەرییەکی گشتی) جاری هێنانەکایە نازانم ڕەنگە لای من بە دروستی نازانم، دروست کردنی یان پێکهێنان، لەگەڵ ئەوەم کە دەکرێ بەڕێوەبەرایەتییەکی تر لە ناو وەزارەتی دارایی ئەو ئەرکە لە ئەستۆ بگرێ، مەسەلەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی بودجە دەکرێ لە پلانی سالآنەدا سەرپەرشتی ئەو کاروبارەی مایەی ڕاکێشراو بکات، لەگەڵ ئەوەی پلانیش دابنێ بۆ چۆنیەتی دانەوەی ئەو قەرزە سالآنە لە بودجەدا و لە داهات دا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د. سرود، فەرموو.

بەڕێز سرود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی خاتوو امنە دەکەم، ئەو بەڕێوەبەرایەتی گشتییە زیادە و بارگرانیش لەسەر حکومەت دروست دەکات، بە تەصەورم لابدرێ باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك علی حەمە صالح، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من چەند مولاحەزەیەکم هەیە، یەکەمیان ئەوەیە ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێکارانە دادەنێت کەوا بەرژەوەندی گشتی دەستەبەری دەکەن و پەیوەستە بە بەڕێوەبردنی پرۆسەی ئالۆگۆڕ، من پێموایە ئەوە ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی تەرکیزی لەلام بێت، ئەگەر دەزانی ئەو فەرعەی بەنکی مەرکەزی زوو دروست دەبێت، ئەوە لە دنیا ئیشی بەنکی مەرکەزییە، ئیشی ئەنجومەنی وەزیران نییە، ئەو ڕێ و شوێن دانانە، ئەگەر ئەو فەرعەش زوو دروست دەبێ، ئەو فەرعە دەسەڵات و صەلاحییەتی هەیە بە پێی قانون، کە قانونییەکان باشتر دەزانن، ئیشی ئەوانە، چونکە ئەنجومەنی وەزیران و بەشێك لە وەزیرەکان هیچ مورتەبیت نین بەو بابەتەوە، یەعنی وەزیری ئەوقاف، وەزیری کشتوکاڵ، ئەوانە، بۆیە ئەگەر ئەوە دەزانی زوو تەواو دەبێت، ئەوە بابەتێك، تەئیدی ئەو سەرنجەی کاك بـرزۆ دەکەم، کە وەزیری دارایی و ئابووری و جێگری سەرۆکی حکومەت و سەرۆکی حکومەت بەیەکەوە ئیتیفاقییەکە بکەن، دیسانەوە تەئکید دەکەمەوە ئەگەر بانکی مەرکەزیمان هەبێت ئەوە سیاسەتەکە هین دەکات، پێویستی بە مودیریەتی عامە نییە، بەڵام تاوەکو بانکی مەرکەزی دروست دەبێت ئەگەر بەڕێوەبەرایەتییەك هەبێ هیچ ئیشکالی نییە، تەعدیلی قانونی ناوێ، هەر لە دەسەڵاتی چوارچێوەی وەزارەت خۆیدایە، زەرووره بەڕێوەبەرایەتییەك هەبێ بۆ ئیدارەدانی ئەم قەرزە، ئەو قەرزانەی دیکەش کە لە ئاستی ناوخۆدا لەسەرمانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاک قوباد تاڵەبانی، فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر مەسەلەی بەڕێوەبەرایەتی یان بەڕێوەبەرایەتییەکی گشتی، حەز دەکەم هەر کورتەیەك باس بکەم لەسەر مەبدەئەکە لە کوێوە هاتووە؟ ئەو وڵاتانەی کە ناجیح بوون یان سەرکەوتوو بوون لە ئیدارەدانی قەرز، نووسینگەیەکیان هەیە، دائیرەیەکیان هەیە بۆ ئیدارەی قەرز، زۆربەی ئەو وڵاتانەی کە ئێمە دیراسەمان کردووە، ئەم دائیرەیە سەر بە وەزارەتی دارایی یە، ئەوە زیاتر کارێکی ئیدارییە، لەوەی کە پێویستی بە ئابووریناسێك بێت، زیاتر بۆ ئەوەیە کە بتوانێ ئیدارەی هەموو جۆرە قەرزەکانی حکومەت بکات، چونکە ڕەنگ بێ وا بکات ئێمە ڕەنگ بێت ئەوساڵ قەرزێك وەربگرین، ساڵانی داهاتوو ڕەنگە قەرزەکان و جۆری قەرزەکان زیاد بکەن و جۆراوجۆر بن، ئەو کاتە بۆ ئەوەی فەوزا دروست نەبێ، بۆ ئەوەی لێمان تێك نەچێت، چەندمان قەرز کردووە؟ چەند دەبێ بدرێتەوە؟ کەی دەبێ بدرێتەوە؟ چۆن داخیلی بودجە دەکرێتەوە، پێویستمان بە هەیئەتێك هەیە، جا زۆر موهیم نییە ئاستی هەیئەتەکە چییە؟ بەڕێوەبەرایەتی گشتی یە، یان بەڕوەبەرە، یان فەرمانگەیە، یان نووسینگەیە، بەڵام موهیم ئەوەیە موئەسەسەیەك هەبێ، بۆ ئەوەی ئیدارەی قەرزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکات، جا ئەوە پێموایە ڕاستە جانبێکی قانونی هەیە بۆ هەمواری هەیکەلەی وەزارەتی دارایی، بەڵام ئەوە مەبەدەئ و مەبەستەکەمان لێرەدا ئەوەبوو بەڕاستی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڕێبازیش قسەی هەیە، بەڵام لە ڕووی یاساییشەوە مادام لە یاسایەکی تر ئاماژە بەوە بکرێ بەڕێوبەرایەتییەکی تازە بۆ وەزارەتی دارایی ئیستیحداس بکرێ، پێموانییە کێشەیەك دروست ببێ، هەڵبەت پێموابێ پێشتریش جەنابی کاك ڕێباز باسی ئەوەی کرد کە یاسای وەزارەتەکەشیان دەنێرن بۆ هەموارکردنەوە، فەرموو، بەڕێز کاك ڕێباز.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیستیحداس کردنی هەر چ دائیرەیەك کە بەڕێوەبەرایەتی بێ لە دەسەڵاتی وەزیردایە، یەعنی وەزیر خۆی دەتوانێ ئیستیحداسی بکات، بەڵام کە بوو بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی، دەبێ یاساکە تەعدیل بکرێ و بێتە پەرلەمان، لە پەرلەمان قەراری لێ بدرێ، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر/ من پێشنیارێکم هەیە ئەگەر جەنابتان پێتان باش بێ، یەك تێبینی تریشم هەبوو، یاخود ڕوونکردنەوەیەك، عادەتەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی بریتی یە لەوەی کە فەرعی بەڕێوەبەرایەتی هەیە لە شارەکانی تریش، یەعنی ئیشەکەی فراوانترە، بەڵام ئەوە تۆ تەحدیدی یەك دائیرە دەکەی، ئیشەکەی بەس ئیدارەکردنی ئەو قەرزەیە کە تۆ وەری دەگری، لەبەر ئەوە پێشنیارێکم هەیە هێنانەکایی فەرمانگەیەك لە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە ناوی فەرمانگەی بەڕێوەبردنی قەرزی گشتی، کە فەرمانبەرێك بەڕێوەی دەبات، پلەکەی لە بەڕێوەبەری گشتی زیاتر نەبێت،

یەعنی تۆ لەو کاتەش دا بۆت هەیە ئیعتیادی ئەگەر بەڕێوەبەر بێ، بەڕێوەبەری گشتیش نەبێ، موهیم ئەوەیە لەو پلەیە زیاتر نەبێ، ئەگەر پێتان باش بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، سوپاس، کاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنجومەنی وەزیران بۆیە هەیە ، ئەو (بۆی هەیە) لە قانون دا جائیز نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە لادەبرێ.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

لادەبرێ؟ جا بمبوورە، دەستکاری لیژنەکەمان کردووە لەسەر ئەوە، لە بەندی پێنج دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باسیان کرد گوتیان وەکو ئەوەی لێ دەکرێ.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

وەکو ئەوەی لێ بکرێ، پشتگیری قسەکانی کاك ڕێبازیش دەکەم، فەرمانگەیەك بکرێتەوە، (هێنانەکایەی) بکرێ بە (پێکهێنانی فەرمانگەیەك)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، سوپاس، بەڕێز د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەم لەسەر پێشنیاری نوێنەری حکومەت خۆی زیاد کراوە لە کاتی گفتوگۆکردن لە لیژنەکان، لەسەر پێشنیاری ئەوانیش هەمواری دەکەینەوە، کە بەڕێز وەزیری دارایی پێشنیاری کرد، بەڵام ئەوەی کە زۆر تەئکیدی لەسەر کراوە مەسەلەی تەوقیع کردن و مەسەلەی مەسئولیەت بوو لێرانە، عادەتەن تەواقیع لەلایەن یەك کەسەوە دەکرێ، بەڵام مانای ئەوە نییە ئەو کەسەی کە تەوقیع دەکات تەنها ئەو مەسئولە، چونکە ئێمە گوتوومانە بەرپرسیارێتییەکە بەرپرسیارێتییەکی تەزامونییە، ئەو لیژنەیە هەر هەمووی بەرپرس دەبێ، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان تەوقیع و لە نێوان مەسئولیەت دا نییە، تەوقیع دەکات بەڵام مەعنای ئەوە نییە تەنها ئەو مەسئولیەتەکە هەڵدەگرێ، بۆیە ئەوە هیچ مەترسییەکی نییە، بەڵام ڕەواش نییە یەعنی عەقدێك لەلایەن سێ، چوار کەسەوە تەوقیع بکرێ، دائیمەن یەك کەس تەخویل دەکرێ کە تەوقیعی عەقدەکان بکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، زۆر سوپاس، بەڕێز د.عزت صابر، فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر إسماعيل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنکی ناوەندی عیراقی صەلاحییەتی داوە بە وەزارەتی دارایی بۆ وەرگرتنی پرۆسەی قەرز لە موئەسەساتی عالەمی، یەك مولاحەزەیەکی گشتی بۆ پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، دڵنیابن لەوەی کە هەموو ماددەیەك لەو ماددانە لیژنە پەیوەندیدارەکان کاتێکی زۆر زۆریان بەسەر بردووە، یەعنی ئەگەر قانونەکەی حکومەت لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەی کە لە دەستی بەڕێزتانە، ئەنواع گۆڕانکاری تیاکراوە، لەبەر ئەوە هیچ ماددەیەك هەر ئاوا وەك ئەوەی کە حکومەت ناردویەتی، مولاحەزات و تێبینی لیژنەکانی پێوە دیارە، ئەم بەڕێوەبەرایەتی یە گشتییە مەرج نییە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بێ، لەوانەیە فەرمانگەیەك بێ، بۆ نموونە ئەگەر دوایی بەڕێز وەزیری دارایی پێی باش بوو، فەرمانگەیەك بێ سەر بە بەڕیوەبەرایەتی گشتی بودجە بێ لە حکومەتی هەرێم، لە زۆر وڵاتی دونیادا ئەو فەرمانگەیە لە کۆتایی پێش ئامادەکردنی بودجە تەقریری خۆی دەدات بە مودیر عامی بودجە، بە وەزارەتی دارایی، دەڵێ ئەوە وەزعی مالییە، ئەوەندە قەرزمان هەیە، ئەوەندە پێویستە بدەینەوە، جەدوەلێك دەکات و لە ناو بودجەدا جێگەی دەکرێتەوە، لەبەر ئەوە ئیلحاح ناکەین کە ئەوە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بێ، فەرمانگەیەك بێ وەکو بەڕێز وەزیری دارایی وتی، لە ناو وەزارەتی دارایی دا بێ، سەرپەرشتی پرۆسەی یاخود ئیدارەدانی ئەو قەرزە بکات، ئەوەی بەڕێز شیلان خان وتی، ئاساییە، هەر ئەوەی بۆ ئیزافە بکەین کە کەسانی شارەزا بن لەو بوارەدا، بواری کارگێریش بێ بە هەمان شێوە ئەوە کاریگەری خۆی دەبێ لە ڕاستی دا، چونکە ئەو بەڕێوەبەرایەتی یە بڕیار لە هیچ شتێك نادات تەنیا ئیدارەدانی ئەو قەرزە بڕیار دەدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تەوزیحم هەبوو لەسەر قسەکانی بەڕێز کاك علی حەمە صالح، لەسەر بانقی مەرکەزی، بانقی مەرکەزی حەقی ئەوەی نییە کە ئیدارەی ئەم (دین)ە بکات، یاخود ئەگەر زوو دروست بێ، یان درەنگ دروست بێ، چونکە ئەوە بە پێی قانونی قەرزی حکومەتی عیراقیش هەر عەینەن شتە، ئەو دەسەڵاتە هی وەزارەتی دارایی یە، هەتا ئیدارەکردنەکەشی، لەبەر ئەوە پەیوەندی بە بانقەوە نییە، بەڵام لە ناو بانقەکانی کە ئێستا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دا هەیە، کاتێ کە بانق خۆی قەرزی دابێت، یان قەرز نەکات، ئەوە خۆی بە پێی عەمەلییەیەکی بانقی ڕەبتی بە بانقی مەرکەزییەوە نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، صیاغەی بکەنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، بەڵێ، کاك علی، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕێ وشوێنەکەم نەوت بەڕێز وەزیری دارایی، من بەڕێوەبردنی پرۆسـەی ئـاڵوگۆڕی دراوەکەم وت، ئەوە عایدی بانقە، یەعنی من وام وت، ئەوە لە دێڕ و دۆڵ خەتم هێناوە بە ژێری دا، چـونکە ئەوەم خستۆتە عایدی ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

قسەکانم لە پرۆتۆکۆل بسڕنەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێکارانە دادەنێت کەوا بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکەن و کە پەیوەستە بە بەڕێوەبردنی پرۆسەکانی ئـاڵوگۆڕکردنی دراو و بەرهەمە داراییەکـان، دووبـارە پارەپێـدان (تمویـل)، درێژکـردنەوە، دووبـارە داڕشـتنەوەی قەرزەکە، یـان کـڕین، یـان دووبارە کڕینی بەناوی هەرێـم و بەنـوێنەرایەتی ئەو، هەر قەرزێـك لە قەرزەکـان، یـان پابەنـدیی گرێدراوی تر و، یان هەر یەك لەو گەرەنتییە دەرکراوانەی نێـو ئەو بـڕەی لە مـاددە دووەمـی ئەم یاسایە و بەپێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دەهێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئـابووری و هەر وەزیرێکـی تـر کە بەیەکەوە ڕادەسـپێردرێن بە دەسەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکـارانەی لە بـڕگەی (یەکەم)ی ئەو مـاددەیەدا باسـکراون و، بەسـتنی سـەرجەم ڕێککەوتـن و بەڵگەنامەکـان و هەر هەمـوارکردنێکی تـایبەت پێیـانەوە بەو شـێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات و، خستنە بواری جێبەجـێ کـردنەوە و، پێـدانی دەسـەڵاتی واژۆکردن بە وەزیری دارایی و ئابووری لەسەر ڕێککەوتـن و بەڵگەنامەکـان و بەرپرسـیارێتی ئەم لیژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.

سـێیەم: هێنانەکـایەی فەرمـانگەیەك لە وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری بە نـاوی فەرمـانگەی بەڕێوەبردنی مایەی ڕاکێشراو، کە فەرمانبەرێك بەڕێوەی دەبات، کە پلەی لە بەڕێـوەبەری گشـتی زیاتر نابێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو (هێنانەکایە) ڕەنگە پێکهێنان بێ باشـترە، (پێکهێنـانی فەرمـانگەیەك)، هێنانەکـایەوە؟ باشـە، کێ لەگەڵیەتی بەو شـێوەی کە خوێنـدرایەوە؟ (٤٤) کەس لەگەڵیەتـی، کـێ دژیەتـی؟ کەس نییـە دژی بێ؟ کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی (٧): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێت بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای سوود، یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و رسومات و عمولەکان یان هەر سوودێك، یان دەسکەوتێك، یان داهاتێکی تر کەوا شایستە دەبێت، یان کەڵەکەبووە لەسەر هەر مایەیەك کە ڕادەکێشرێت، یان هەر قەرزێکی گەرەنتیکراو بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، ئەم دەسەڵاتەش ملکەچ نابێت بۆ هیچ بەرزە تێکڕایەك، یان هەر کۆتێکی تری هاتوو لە هەر یاسایەك، یان پەیڕەوێك، یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێمدا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەڕێز د.ڕیواز، فەرموو.
بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
وەڵلاهی من دیسان بەراوردێکم کرد لە بەینی دەقە عەرەبییەکە و دەقە کوردییەکەدا، حوکمی ماددەکە بە تەواوی دەگۆڕێ ئەو بەراوردە، لە دەقە عەرەبییەکەدا باس لەوە دەکات کە تەحدیدی صەلاحییەتی سعری فائیدە لەسەر بنەمای تەفاووز دەبێ، بە دوو مەرج، یەکەمیان موراعاتی مەصڵەحەتی عاممە، دووەم/ (شرط ألا تتجاوز هذه الصلاحية أی معدل أقصى أو أی قيود قد تكون واردة في أی من القوانين أو الأنظمة أو التعليمات الأخرى السارية المفعول أو التي ستصبح نافذة في الإقليم)، کەواتە مەرجە ئەو موعەدەلی فائیدەی لەسەری ڕێك دەکەون تەنها تەجاوز نەکات، بەڵام لە دەقە کوردییەکە عەکسەکەی نووسراوە، دەڵێ (ئەم دەسەڵاتە ملکەچ نابێ بۆ هیچ بەرزە تێکڕایەك یان هەر کۆتێکی تری هاتوو لە هەر یاسایەك، یان پەیڕەوێك، یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم یان کە لە داهاتوودا بەرکار دەبێ)، یەعنی دەقە عەرەبییەکە و دەقە کوردییەکە حوکمی ماددەکەیان گۆڕیوە، لە دەقە عەرەبییەکە دەڵێ پابەند دەبێ بەو قەوانینانە، لە دەقە کوردییەکەی کە لیژنە تایبەتمەندەکان صیاغەیان کردووە، دەڵێن ملکەچ نابێ بۆ قەوانین، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، خاتوو مریم صمد، فەرموو.
بەڕێز مریم صمد عبدی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لە ماددەی حەوت بەڕای من پێویستە بەرزترین ئاستی سوود، فایز لە یاساکە دیاری بکرێ، بۆ نموونە بڵێن ڕێژەی لە (٣%) زیاتر نەبێت، ماوەی گرێبەستی قەرزیش دیاری بکرێت لە یاساکەدا، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، بەڕێز کاك ڤەمان، فەرموو.

بەڕێز قەمان فیصل سلیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بتنێ ئێك پێشنیار مە یا هەی سەر ماددا پێنجێ لیژنەکا تایبەتمەند یا هاتی پێك ئینان کو ئەگەر ئەم بتنێ ڤێ عیبارەی یەعنی وەربگرین، بێژیتن ب ڤی شێوەی بیتن کو بەرژەوەندییا گشتی دەستەبەر بکەت، مەعقول نینە کو ئەو لیژنەیە کو هاتیە تەخویل کرن بۆ ڤان موفاوزاتا و ڕاکێشانا مایەی بەرژەوەندیا گشتی دەستەبەر نەکاتن، دەستنیشان کرنا ئەقەلترین، یەعنی فائیدە بۆ لایەنی بەرامبەر، وەکو پێشنیار چییە؟ پێشنیار ئەوە کو تەحدید کرنا فائیدە ژی بێتن ڕاسپاردنا ب ڤێ لیژنێ ئەم شین تشتەکی بۆ ئیزافە بکەین کو بتنێ ئەنجومەنی وەزیران پەسەند بکەتن ئەو فائیدەی ئەو دەستنیشان دکەن، ئاخیر مولاحەزا من ئەوە کو هەروەکی د.ڕێوازی گۆتی دبێژیتن لە داهاتوودا بەرکار دەبێت، یەعنی کو بزانن ژەوا ژ لایێ قانونی ڤە چەند کەسن و چەند دروستە کو ژ لایێ پەرلەمانی کوردستانێ قانونەکی دەینێن تەوقیف یان تەعلیقا هەندەك قاعیدێت عام دەکات ئەو ژی ل دەمێ (الخاص یقید العام)، (اللاحق یقید السابق)، یان هەر قاعیدەکا دیتر بیتن، بمن وەرە ئەو بێتە لادان دێ پتر خزمەتا قانونی بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، بەڕێز کاك برزۆ مجید، فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدالله:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لە ماددەی حەوتەم لەسەر مەسەلەی سوود دەکرێ ئەوە ئیزافە بکرێ (ڕەچاوکردنی کێبڕکێی نێوان بانکەکان لەسەر کەمترین سوود)، ئەگەر بیانوویەکیش هەیە کە ئەگەر بانکێك قەرز بەسوودی کەم بدات، ئەوا کوالێتی یان جەدوای قەرزەکە دادەبەزێ، نازانم چەند ڕێی تێدەچێ بنووسرێ بە ڕەچاوکردنی کێبڕکێی نێوان بانکەکان لەسەر کەمترین سوود، بە مەرجی لە دەست نەدانی کوالێتی قەرزەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەڵێ، بەڕێز مامۆستا عبدالرحمن علی رضا، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پشتیوانی ئەو قسەیەی کاك برزۆ دەکەم، کە ئەنجامدانی کێبڕکێی نێوان بانکەکان لەسەر کەمترین سوود بۆ ئەو قەرزە، هەروەها پێشنیار دەکەم کە کۆتایی ماددەکە بڵێین (بە مەرجی ڕەچاوکردنی ستاندارده نێودەوڵەتییەکان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، بەڕێز کاك علی حەمە صالح، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من مولاحەزەیەکم هەیە، لەگەڵ د.عزتیش ناگەینە نەتیجە بۆ تێگەیشتنی کەسمان، دەڵێ (ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێ بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای سوود)، من پێمـوایە نزمترین تێکڕای سوودە، تۆ دەتەوێ سوود کەم بێت، موناقەصە و موزایەدە ئەوە نووسراوە، بەرزترین تێکڕای سوود، بۆ کێ؟ بۆ حکومەت؟ یان بۆ کۆمپانیاکە؟ چونکە ئەوە بابەتێکی دوو سەرەیە، یاخود ئەگەر ئەوە نەکەین، بۆ ئەوەی لەسەر ئەساسی کێبڕکێ حکومەت بە کەمترین فائیدە، بە کەمترین سوود ئەم قەرزە وەرگرێ، من لەگەڵ دیاریکردنی نزم دا نیم، چونکە زۆر خراپە، بەڵام ئەو بەرزترین تێکڕای سوودە، یان نزمترین تێکڕای سوود، تەصەور دەکەم خیلاف دروست بکات، بەڵام عەرەبییەکە زۆر دەقیقە، زۆر دەقیق دەڵێ (معدل الفائدة الأقصى).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی من لەلایەن بەڕێزان کاك برزۆ و کاك علی حەمە صالح کرا، منیش لەگەڵ ئەوەم، تەحەفوزم نووسیوە لەسەر ئەو ماددەیە، (بەرەچاوکردنی کێبڕکێ لە نێوان سەرچاوەکانی مایە کە بە هەمان مەرج قەرز دەدەن)، ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، حکومەت ڕاتان هەیە؟ د.ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەو ڕوونکردنەوەی کە درا لە نێوان نەصی عەرەبی و نەصی کوردییەکە، پێموایە ئەوەی لای د.ڕێواز ئەو نەصە عەرەبییە نییە کە لەلایەن حکومەتەوە نێردراوە، لەبەر ئەوەی نەصی عەرەبی و کوردی لەلای من کە لەلای حکومەتەوە نێردراوە، موستەڵەحی کە دەبێ (ملکەچ نابێ) دەڵێ (لن تخضع)، لەلای ئێمە نەفسی ئەو موستەڵەحەیە، نەفسی شتە، هیچ تەناقوزێك نییە لە هینەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

(و لن تخضع هذه الصلاحية لأي معدل أقصى أو أي قيود قد تكون واردة في أي من القوانين والأنظمة)، بەڵێ، بەڕێز کاك ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان / وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر مەسەلەی سوودەکە حەز دەکەم یەك ڕوونکردنەوە هەیە با باسی بکەین، ئەگەر ئێمە تەحدیدی سەقفەکەی بکەین چەندە، ئەو کاتە هەر چ کەسێك دێت لەگەڵ هەرێمی کوردستان قەرزی بداتێ ئەو یەکسەر خۆی دەزانێ سەقفەکە چەندە، بە پێی ئەوە قسە دەکات، بەڵام کە دیاری نەبوو لە قانونەکە، مەجالی موفاوەزاتی تێدایە بۆ ئەوەی کە دایبەزێنین، ئەوە یەك، دووەم/ هەر ڕوونکردنەوەیەك بۆ ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان، ئەو سوودە کە دیاری دەکرێت هەموو شتێك بۆی هەیە لەسەر مەسەلەی سوودەکە، یەکەم/ سیقەی ئەو وڵاتەی کە ئایا ئەو قەرزە دەداتەوە؟ یان ناداتەوە؟ ئەوە پێموایە باشترین عونصوری ئەساسی لە هەرێمی کوردستان ئەوەیە، هەرێمی کوردستان ساحێبی نەوتی خۆیەتی، ئەوە جێی سیقەیەکی گەورەیە کە هەر چ وڵاتێك یاخود هەر چ شەریکەیەك بێت قەرز بدات بە هەرێمی کوردستان، دووەم/ لەسەر مەسەلەی وەزعی ئەمنی، وەزعی ئیقتیصادی، ئەوانە هەمووی دەوری هەیە لەسەر بەرزی و نزمی ڕێژەی فائیدەکە، پێموایە ئەگەر ئێمە لە (٢٠١٣) هەرێمی کوردستان قەرزی بکردایە، فەرقی هەبوو لەوەی کە ئێستا قەرز دەکات، لەبەر ئەوە ئەو فائیدەیە لەسەر ئەو ئەساسەیە، هەر وەکو ڕوونکردنەوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پەیوەستە بێ بە دێڕی ئەخیر کە دەڵێ (لە هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێ، ئەوە لە لیژنەی یاسایی موناقەشەی ئەو بابەتە کرا و درکی پێ کرا، لە کاتی ئامادەبوونی حکومەت ئەو پرسیارەشمان کرد، کە لێرە دەبێ تەنها بگوترێ هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا، لەبەر ئەوەی نابێ باس لە داهاتوودا بکرێ کە بەرکار دەبێ، بەڵام ئەوەیان ڕوونکردنەوەمان دەوێ لە حکومەت، ئایا دانانی ئەو مەرجە شەرتی ئەو کۆمپانیانە یان شەرتی ئەو بانقانەبووە کە ئیستیعدادیان دەربڕیوە قەرز بدەن، یان لە هەموو یاسایەك دا هەیە کە تایبەتە بە قەرزی وڵاتان؟ بۆ ئەو بڕگەیە کە لە حکومەت دا هاتووە ئیزافە کراوە، دەڵێ لە هەرێم دا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێ، هەر پەیڕەوێك، هەر یاسایەك، ئێستا ئەوەی موتەبەعە لە ناو یاساکان دا دەڵێین (لە هەر یاسایەك، یان پەیڕەوێك، یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا.)، باس لە داهاتوودا ناکرێ، بۆ لێرە باس لەوە کراوە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بۆ زیاتر پشتگیری کردنی قسەکانی د.ڤالآ، ئەگەر ئێمە لە داهاتوودا (بەرکار دەبێت) دابنێین لێرە، پێچەوانەی مەبدەئێکی قانونییە (اللاحق ینسخ السابق)، یەعنی نابێ لێرە ئەو داهاتووە بمێنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، هیچ ڕوونکردنەوەیەکتان هەیە؟ بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت و وەزیری دارایی، بەڕێز کاك قوباد تاڵەبانی، فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تاکو بەڕێز سکرتێری ئەنجومەن وەڵامێکی گونجاو و یاسایی ئامادە دەکات، حەز دەکەم ڕەئی حکومەت دەربڕم، مەسەلەی کێبڕکێکە شتێکی ئاسایی یە لای ئێمە، ئەگەر داخیلی ماددەکە بکرێت شتێکی ئاسایی یە و پێمان باشە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، زۆر چاکە.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قانونی مەدەنی و لە قانونی بنوکیش، لە ٧% تەحدید کراوە، لەبەر ئەوە لەم بڕگەیە ئێمە وەکو حکومەت داوامان کردووە کە ئەوە ئیستیسنا بکرێت، سەقفی حەددی ئەعلاکە کە دانراوە بۆ سوودی قەرز ئەوە وەکو پێشتریش باسم کرد مەجالی موفاوەزەی تێدا نامێنێ لەگەڵ ئەو شەریکاتانە، یاخود لەگەڵ ئەو بانکانەی کە دەکرێت، لەبەر ئەوە داوای ئەو ئیستیسنایە کراوە، لە قانونی عیراقیش بۆ قەرز بە هەمان شێوە هەر ئەو ئیستیسنائە کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە کێشە نییە، ئیستیسنائەکە کێشە نییە، ئەوەی پرسیاری ئەندامانی پەرلەمان بوو، بەتایبەتی لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەوەیە کە دەڵێ (هەر ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێ)، لە داهاتوودا بەکار دەبێت ناکرێ، یەعنی دەبێت ئەو یاسا و پەیڕەو و ڕێنماییانەی کە بەرکارن، ئیتر پێویست ناکات، لە عەرەبییەکەی (أو أي قیود قد تکون واردة في أي من القوانین أو الأنظمة أو التعلیمات الآخري الساریة المفعول أو التي ستصبح نافذة في الإقلیم)، بەڵێ، فەرموو کاك قوباد.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لەبەر ئەوە داخیل کراوە تاکو ئێستا ئەگەر ئێمە ڕێککەوتنی لەگەڵ با هەر لە ناو ئەنجومەنی وەزیران، پشت بە یاسا ڕێککەوتین لەسەر فائیدەیەك و گرێبەستێکمان واژوو کرد، دوایی

یاسایەکی تر دەرنەکرێ کە فائیدەکە کەم بکاتەوە، چونکە ئێمە خۆمان ئیلزامین بە عەقدێك کە پێشتر واژوومان کردووە، زەمەنێکی هەیە، بۆ ئەوەی یاسایەکی تر کە دەرنەچێت لە موستەقبەل دا، کاریگەری نەبێ لەسەر ئەم کارەی کە کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە تەحصیل حاصلە، تۆ ئەو کاتەی عەقدێك دەکەی مولتەزیمی بەو یاسا و ڕێنمایی و پەیڕەوانەی لە کاتی عەقدەکەدا کە جەنابت عەقدەکە دەکەی، بەڵام دوای ئەوە هەر عەقدێکی تر دەکەی مولتەزیمی بە یاساکەی کە لەو کاتەدا بەرکارە، پێموانییە هیچ ئیشکالێك هەبێ، کاك ڤەمان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتا نیزامییە، تەنێ خالەکی بۆ بیر هینان، کو سولەمی قانونی دا دەستوورە و یاسا و، تەعلیماتە، قەرارە نازانم چیيە، یەعنی تەحصیل حاصلە، نابێت پەیڕەو ڕێنماییە و قەرارات موخالیفی یاسا بن، ئەگەر تۆ ل ڤێرە نڤیسی ژی هیچ ئەسەرەك نابیتن یەعنی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموایێ نارِوونیەك لای بەڕێزت هەیە، حکومەت دەیەوێ پابەند نەبێ بە هەر کۆتێك کە هەبێ لەسەر بەرزترین ئاستی سوود لە یاسا و پەیڕەو ورێنمایی، ئەوان داوای ئەوە دەکەن کە ببرژرێن وئیستسنا بکرێن لە هەر حەدێکی ئەعلای سوود، دەست کراوە بن لەوەی کە مفاوەزە دەکەن لەگەڵ کۆمپانیاکان، ئەوە پەیوەندی بەوەوە هەیە، کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەك بەرچاڤێت من ڕوون نەبن، بیل عەکس بەرچاڤێت من گەلەك گەلەك ڕوونە، نە بەرسڤەکی بۆ جەنابێ تە، بەس ئەوە نابیتن یەعنی ب ڕێنماییەکی موخالفی یاسایی تەقیبێ دەسەڵاتێت حکومەتێ بێتە کرنێ، چونکە یاسا ئەعلا بڵندترێیە ژ ڕێنمایی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە بزانین د.ڤالا چی دەڵێ؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مولاحەزەکە وەرگیراوە و بەو شێوەیە سیاغە کراوەتەوە، ماددەی حەوت بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە.

ماددەی (٧): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێت بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای سوود، یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و رسومات و عمولەکان بە ڕەچاو کردنی کێبڕکێ لەنێوان سەرچاوەکانی ڕاکێشانی مایە، یان هەر سوودێك، یان دەسکەوتێك، یان داهاتێکی تر کەوا شایستە دەبێت، یان کەڵەکەبووە

لەسەر هەر مایەیەك كە رادەكێشرێت، یـان هەر قەرزێكـی گەرەنتیكـراو بەپێـی حوكمەكـانی ئەم یاسایە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەكات، ئەم دەسـەڵاتەش ملـكەچ نابێـت بـۆ هـیچ بەرزە تێكـڕایەك، یـان هەر كـۆتێكی تـری هـاتوو لە هەر یاسـایەك، یـان پێڕەوێـك، یـان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێمدا لەكاتی بەستنی ڕێككەوتننامەكە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كـێ لەگەڵیەتـی بەو شـێوەیەی كە خـوێنرایەوە؟ (٤٠) كەس لەگەڵیەتـی، كـێ دژیەتـی؟ (٢) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، د.ڤاڵا ماددەی دواتر ماددەی (٨) فەرمووە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨):بڕی بنەڕەت ئەسڵی و سوود و بڕە شایستەكانی تری سەر هەر مـایەیەك لەو مایـانەی لەوانەیە رابكێشرێن و سەرجەم ئەو بڕانەی بەپێی هەر گەرەنتی كردنیكـی بەسـتراو بەپێـی ئەم یاسایە شایستە دەبن و گشت ڕێككەوتن و بەڵگەنامەكانی كە لەم بـوارەدا هەرێـم گرێیـان دەدات ملكەچ نابن بۆ رسوماتی پولی دارایی، یان لێ بڕینی هەر بڕێك، یـان بـاجێكی تـری هـاتوو لە هەر یاسایەك، یان پێڕەوێك، یان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێمدا، یان لە هەر كاتێك بەركاردەبێت، ئەو عیبارەی ئەخیر هەڵدەگیرێ وەكو ئەوەی لەسەرەوە ئیشارەتمان پێیدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، كێ قسەی هەیە لەسـەر ئەم مـاددەیە؟ كەس نیـیە، كەواتە ئەو عیبـارەتە هەڵـدەگیرێ، بەو شێوەیە سیاغەی بكەنەوە كە لە ماددەی پێشوو، بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.ڤاڵا فەرمووە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨): بڕی بنەڕەت ئەسڵی و سوود و بڕە شایستەكانی تری سەر هەر مایەیەك لەو مایانەی لەوانەیە رابكێشرێن و سەرجەم ئەو بڕانەی بەپێی هەر گەرەنتی كردنیكـی بەسـتراو بەپێـی ئەم یاسایە شایستە دەبن و گشت ڕێككەوتن و بەڵگەنامەكانی كە لەم بـوارەدا هەرێـم گرێیـان دەدات ملكەچ نابن بۆ رسوماتی پولی دارایی، یان لێ بڕینی هەر بڕێك، یـان بـاجێكی تـری هـاتوو لە هەر یاسایەك، یان پێڕەوێك، یان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێمدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی؟ (٤١) كەس لەگەڵیەتی؟ كێ دژیەتی؟ (١)كەس دژیەتی، ماددەی نۆ د.ڤاڵا فەرمووە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٩) بۆ پرۆژەكە زیاد دەكرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکەن, دوای ڕاستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شعبان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم نەدەکرد، بەڵام لەسەرەتاوە لە لیژنەش هەندەك تەحەفوزم لەسەر ئەو ماددەیە هەبوو، لەبەرئەوە قسە دەکەم، لەڕووی عیلمیەوە بەڕەوای نازانم کە ئێمە حکومەت ناچار بکەین کە تەنیا لە بابێك دا ئەم پارەیە خەرج بکات، بودجە لەداهات پێك دێت و لە خەرجیات پێك دێت، قەرز سەرچاوەی داهاتە، دەفعاتی ئەم قەرزە لەگەڵ سوودەکانی دەچێتە خاڵی کولفەو نەفەقات لەناو بودجەدا، جا لەبەرئەوە من پێشنیار دەکەم دەقەکە بەم شێوەیە بخوێنرێتەوە، (پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە وەکو سەرچاوەیەکی داهات بۆ دابین کردنی بودجە بەکاربهێنێ)، ئەگەر پێتان باش بێ فەقەرەیەکی تریش داتوانین ئیزافە بکەین، ڕێژەیەك لەم قەرزە لەڕێگەی موئەسەساتی مالی کەرتی تایبەتەوە بۆ پێدانی قەرزی زیراعی و صیناعی و ئیستسماری، بەڵام بەمەرجێك بەدەر لە بودجە بەکاربهێندرێت، یەعنی من بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ ئەوەدانیم قەزری زیراعی و صیناعی و پێشینەکان لەناو بودجەدا لەلایەن حکومەتەوە بدرێن، دەبێت ئەمە لەلایەن موئەسەساتی کەرتی تایبەتەوە تەنزیم بکرێن، ئەگەر ڕێژەیەك دیاری بکرێ، ئەوە گرەنتیەکیشە بۆ ئەوەی کە ڕێژەیەك لەو قەرزە وەکو خۆی بۆ حکومەت بگەڕێتەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

شرین خان فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن من پێم باشە بۆ ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بێت، چونکە ئەگەر لەبواری وەبەرهێنان بەکارهێنرا قازانجی دێتەسەری، پێم باشە ڕستەیەکی تری بۆ زیاد بکرێ لەسەر ئەم ماددەیە، ئەویش بەشێوەیەکی دادپەروەرانە ئەم پرۆژانە لەسەر هەموو پارێزگاکانی هەرێم بەکاربهێنرێ، ئەمە زیاد بکرێ لەناو ماددەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێم باشە دەربارەی ئەو ماددەیە وای لێ بکرێ کە پێویستە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری ستراتیجی بێت، چونکە لەماوەی چەند ساڵی ڕابردوو زۆر پێویستمان بەو پرۆژانە

هەبوو، کە لەوانەیە وەکو پێویست نەتوانرێ جێ بەجێ بکرێ، پێویستە ئەو پرۆژانە لەڕێگای خودی ئەنجومەنی وەزیرانەوە جێ بەجێ بکرێ، سێیەم/ ئەگەر لەڕێگای کۆمپانیای موختەلیف یەعنی تۆکمە و کەرتی تایبەت بێت، چوارەم/ پێویستە پێش واژوو کردن لەسەر پرۆژەکان کۆی پرۆژەکە بدرێتە پەرلەمان بۆ پەسەند کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود حاجی عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم فەقەرەیە فەقەرەیەکی باشە، بەڵام بەڕای من ئەمەی بۆ زیادبکرێ، پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکرێ، بەکارنەهێنرێ بۆ سپی کردنەوەی پارەی بەهەدەردراو و تێچووەکانی ڕابردوو و ئێستا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، وشەی وەبەرهێنان من لێرە مەبەستمە شی بکرێتەوە و وەبەرهێنان لەموازەنەی عامە، بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی لێرەیە و بەێز د.عزت موختەسە لە وەبەرهێناندا لە موازەنەی عامە و وەبەرهێنان یەعنی مەشاریعی ئیستسماری بۆ نموونە جادە و ئاوو ئاوەڕۆ و باخچە و پارك و ئەمانە هەمووی وەربەهێنانن، لەکاتێك دا وەبەرهێنان بریتیە لە بەکارهێنانی سەرمایە بۆ ئەوەی سوود وەربگری، ئەم پرۆژانەی کە لە دێر زەمانەوە ئەم موناقەشەیەمان لەگەڵ حکومەتی بەغداش هەیە ئەم وشەی وەبەرهێنانە و لە پرۆژەی وەبەرهێنان خەدەمین، وەبەرهێنان ئەوەیە سەرمایەدارێك بڕێ پارە دێنێ دەیخاتەگەڕو لە ئەخیردا قازانجی لێ دەکات، سەرمایەکەشی دەست دەکەێتەوە و قازانجیشی لێ دەکات، بەڵام پرۆژەکانی جادەوبان، بۆ نموونە ئاوو ئاوەڕۆ کە باسمان کرد، ئەوانە پرۆژەی خەدەمین، ئایا چۆن لێرە تەعریفی وەبەرهێنان دەکەی؟ من هەتا لە موازەنەش دا لەگەڵ برادەرانی ئەوانەی کە میزانیە ڕێك دەخەن وشەی وەبەرهێنان تا ئێستا لەخودی عیراقیشدا بەم شێوە سەقەتە هاتووە، جادە دروست دەکرێ لە بەینی دوو شاردا، دەیان ملیار دیناری تێ ئەچێ، بەڵام حکومەت یەك فلس قازانج ناکات، لە ئاوەڕۆ حکومەت یەك فلس قازانج ناکات، جادە دروست دەکەی لەشاردا و پارك دروست دەکەی حکومەت قازانج ناکات، کەواتە ئەمە مەشاریعی خەدەمین و پارەیەك دێت

و ئەڕوات، لەبەرئەوە دەبی َوشـەی وەبەرهێنـان لێـرە بەتەواوی ڕوونبکـرێتەوە، مەبەسـت لە وەبەرهێنان چییە و؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بێستوون فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکەی کاك عمر و کاك شوان دەکەم، ئەوەی کەبیستوومانە مایە ئیقتساد دەیڵێن زیاتر قەرز بۆ مەسەلەی ژێرخانی ئابووری و پرۆژەی گرنگی ستراتیجیە نەك بابەتی تر، بـۆیە مـن تەرکیز لەسەر ئەوە دەکەمەوە کە لێرە وشەیەکی بـۆ زیـاد بکرێ، پێویسـتە لەسـەر ئەنجـومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئـابووری و وەزارەتـی پلانـدانان ڕێنمـایی ڕاکێشـراوەکە تەنها بـۆ پرۆژەی ژێرخانی ئابووری و (تەنها)یەکی بۆ زیاد بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەهەمان شێوە پشتگیری قسەکانی کاك عمر و کاك شوان دەکەم، لەهەمان کاتدا دەکرێ لە دوای ئەوەی کەدەڵێن بۆ پرۆژەکان ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنـان ئەگەر ئەمەی بۆزیـاد بکـرێ، بۆ هەموو شارەکانی کوردستان بە پێی ژمارەی دانیشتوان خەرج بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕەئی من وشـەی وەبەرهێنـان لێـرە تێـت هەر تشـتەك حـیکمەت و خەڵـك ئیسـتفادە بکـات، نەك وەکی ئەمن موستەسمرم عیمارەیەك چێ کەم، من مدیری مەبانی بووم، قوتابخانێ وەختێ ئاقا دکەن وبودجەی وەبەرهێنان بوو کێ ئیستفادەی ژێ کر؟، خەڵکەکێ ئیستفادە ژێ کر، چ تاجرە، چ هاووڵاتیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لە ڕاپـۆرتەکەش دا تەحەفـوزم لەسـەر ئەو مـاددەیە نووسـیوە، تەبیعـی ئەم مـاددەیە زۆر ماددەیەکی باشە بەمن، ئەوەی زیـاتر وای کـرد ئەم مـاددەیە هانمـان بـدات بـۆ ئەوەی دەنـگ بە مەسەلەی قەرزەکە بـدەین، چـونکە ئێسـتا لە کوردسـتان دەیەهـا پـرۆژەی ئەساسـی ڕاوەسـتاوە، بەنموونە ئەگەر من یەك نموونە بـاس بـکەم، بـۆ نمـوونە ڕێـگەی کـۆیە هەولێـر بـابڵێین ئەو دوو

سایده نیزکەی ئەگەر سەد ملیاری تێ چووبێ ئێستا وەستاوە، ئەگەر حکومەت دەست بەئیش نەکاتەوە تا چوار پێنج ساڵی دیکە کۆی ئەو پارەیەی لێی سەرف کراوە سفر دەبێتەوە، لەبەرئەوە پێموایە خۆی لەخۆیدا ئەمە وەك بنەما قازانجێکی باشە، بەڵام نەسەکە لای من یەك، دوو تێبینیم لەسەری هەیە، یەکەمیان ئێمە ئەگەر بڵێین لە حسابێکی تایبەت ئەو پارەیە دادەندرێ بۆ ئەوەی لەبواری پرۆژەکاندا سەرف بکرێ، یەعنی وەڵامم دەوێ لە حکومەت تا چەند پێویست دەکات ئێمە ئەمەیان بۆ دانێین ئەولەویەت بدرێ بەو پرۆژانەی کە ئێستا تەندەرین کراون و ڕاوەستاون و ئیش کردنیان تێدا ڕاوەستاوە لەبەرئەوەی پارە نییە یاخود خۆیان بە فیعلی لەو دەستەی کە ئامادەی دەکەین ئەولەویەت دەدەین بەو پرۆژانەی کە بە تایبەتی ستراتجین و هەروەها لەسەر نەبوونی پارە ڕاوەستاون، سێیەم/ کە من مولاحەزەم هەیە تەبیعی ئەو پارەیە کە ڕایان کێشا ئەوان سەرفی ناکەن بە پێی ئەو نەسە، هەتاوەکو لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە موسادەقە نەکرێ، واتە بۆ ئەو پرۆژانە جا ستراتیجیە، وەبەرهێنانە، یان هەر ناوێکی تیایە، سەرفی ناکات هەتاوەکو پەرلەمان موافەقەی لەسەر نەکات، بەڵام لەدوای چەند یەعنی ئەم ژمارەیە کە ئەوان ڕایان کێشا و لیستێکی تایبەت ئەم پارەیە بۆ پەرلەمانی دەنێرن؟ ئەترسم پارەکە ڕاکێشن و ساڵێکیش تەداولی پێ بکرێ و لیستی پرۆژەکان نەیەت بۆ پەرلەمانی کوردستان، لەبەرئەوە تاچەند زەرورە ئێمە مودەیەك دانێین کە لە مودەی ئەوەندەی دوای ڕاکێشانی پارەکە لیستی ئەم پرۆژانە بگاتە پەرلەمانی کوردستان بۆ موسادەقە کردن و تەحویل کردن و سەرف کردنی پارەکە و سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قوباد فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی (جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم کەس عاجز نەبێ بەم قسەیەی کە ئێستا دەیکەم، بەدڵسۆزیەوە دەیڵێم، بەڕاستی ئەمە جێی نیگەرانیە کە ئەو گومانە هەبێ، کە ئێمە هەنگاوێك بنێین یان کارێك بکەین، بەشدار بین لە پرۆسەیەکی نا قانونی و نا یاسایی بۆ ئەوەی کە پێی دەگوترێ سپی کردنەوەی پارە، من پێشنیارێك دەکەم بۆ پەرلەمانی بەڕێز کە مادام ئەم گومانە هەیە کە ڕەنگ بێ نیەتێك هەبێ، دووربێ، دووربێ نیەتێك هەبێ بۆ سپی کردنەوەی پارە، لە عیراق یاسای ژمارە (٩٣) ی (٢٠٠٤) کە قانونی نەهێشتنی سپی کردنەوەی پارەیە، ئەو یاسایە یاسایەکی زەمانی بریمەرە، مادام ئەم گومانە هەیە هەر با لێرە ئینفازی بکەین لە کوردستان ئەو کاتە ئەبێ بە فەرمی لێرە و دەبێ بە شتێکی ناقانونی، وانشا لله ئەو گومانەش لێرە نەهێلرێت و نەمێنێتەوە، من پێموایە دەتوانین ئەمە تێپەڕێنین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو شتم هەبوو، یەکەمیان بۆ ماددەی (٩) ئەوەی ئەخیر کە دەڵێ دوای ڕاستاندنی، ئەوە ئەگەر کەلیمەی پرۆژەکانی بۆ زیاد بکەن، دوای ڕاستاندنی پرۆژەکان لەلایەن پەرلەمانەوە، ئەوە یەك، دووەم/ وەکو وەڵامێك بۆ قسەکانی کاك گۆران ئازاد، بەنیسبەت پرۆژەکان ئەوەی ئێمە هەمانە لە حکومەتی هەرێم و بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی پلاندانان تا ساڵی (٢٠١٧) شەش هەزار پرۆژەمان هەیە کە پەرلەمانی کوردستان پەسەندی کردووە، هەروەها بایی حەوت ترلیۆن دینارە، لەبەرئەوە ئەوە مەسەلەیەکە کە ئەو پرۆژانەی زۆر گرنگ و ستراتیجین بە دڵنیاییەوە ئێمە ئەولەویەت بۆ ئەوانە دادەنێین، هەر پرۆژەیەکی تازەش هەبێ بە تەئکید دێتە پەرلەمانی کوردستان و بە پێی ئەم ماددەیە پرۆژەکە لێرە پەسەند دەکرێ و دواتر ئەو پارەیەی بۆ تەرخان دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو موستەڵەح یاخود موستەڵەحێك کاك عمر ئیشارەتی پێیدا گرنگە پێناسەی بکەین بە کورت و پوخت، بۆئەوە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بەرچاو ڕوون بن زیاتر، بۆ ناوەکەی، هەر پارەیەك حکومەت خەرجی بکات، بۆ هەر پرۆژەیەك پێی دەوترێ (استثمار الحکومي)، پێی دەوترێ(public investment)، (وەبەرهێنانی حکومی)، هەر خەرجییەك کە حکومەت بۆ مووژچە و بۆ نەفەقاتی تەشغیلی جیایە لەوە بەدەر بێ، هەر پارەیەکی تر حکومەت خەرجی بکات وەبەرهێنانە، وەبەرهێنان لە کەرتی گشتی، فەلسەفەی دەوڵەتداری حکومەت پارە خەرج دەکات بۆ ئەوەی لێی قازانج بکات، خۆشگوزەرانی بۆ دانیشتوان دابین بکات، پێی دەوترێ مەلەفی عامە، نەك فوائید، نەك ڕبح، حکومەت جسر دروست دەکات، هەر خەرجیەك کە حکومەت بۆ مووچە و بۆ نەفەقاتی تەشغیلی جیایە، لەوە بەدەر بێ، هەر پارەیەکی حکومەت خەرجی بکات وەبەرهێنانە، وەبەرهێنان لە کەرتی گشتی، فەلسەفەی دەوڵەتداری حکومەت پارە خەرج دەکات، بۆ ئەوەی لێی قازانج بکات، بۆ ئەوەیە بۆ ئەوەی خۆشگوزەرانی بۆ دانیشتوان دابین بکات، پێی دەوترێ (منافع عامة) نەك فەوائید، نەك ڕبح، حکومەت جسر دروست دەکات، سایلۆ دروست دەکات، خەستەخانە دروست دەکات و... هتد، هەموو ئەمانە وەربەرهێنانە، هەمووی وەربەهێنانە، دروست کردنی سایلۆ، مەکتەب، ڕێگا، جسر، پرد، مەتار، هەمووی وەبەرهێنانە، بەڵام پێی دەوترێ ئیستسماری حکومی، وەبەرهێنانی حکومەتی، وەبەرهێنانی حکومەتی بە دڵنیاییەوە مەبەست لێی بەدەسهێنانی قازانج نییە، ئەوەندە و دەست کەوێ کە زیاتر لە سوودەکەی، ئەوەی کە هەر کۆمپانییایەکی کەرتی تایبەت دەیکات، پێی دەوترێ (استثمار قطاع المنافع الخاصة)(privet investment) (وەبەرهێنانی کەرتی تایبەت)، دروست کردنی خانوویەك و شوقە و ڤێلایەك لەلایەن وەبەرهێنێکەوەو فرۆشتنەوەی بە دەستهێنانی قازانج لێی دەبێت دروست کردنی مەکتەب و خەستەخانە و جادە وپرد و ڕێگاوبان و

وەبەرهێنانی کەرتی حکومەتە، بەڵام تەئیدەن بەوەی کە پرۆژەیەك بێ، بەڵام کە دەڵێین حکومەت مەبەستی قازانج نییە، مەبەست لەوە نییە پارەی لێ دەست نەکەوێ، فەلسەفەکەی قازانج نییە، ئەگەر نا لە زۆربەی وڵاتانی دنیا جسرێك دروست کراوە، بەپێنج یۆرۆ دەبێ بە کاش بیدەی بەرۆژ پانزە یۆرۆ دەدەی بەشەو پێنج یۆرۆ ئەدەی ئەو جسرە قازانج دەکات بە نەتیجە، مەبەستی حکومەت قازانج نییە لەڕاستی دا، بۆ نەفعی عامە، بە نیسبەت ئەم ماددەیەشەوە لەڕاستی دا لەگەڵ لیژنەی یاسایی بەڕێز موناقەشەمان کرد یەك وشە زیاد بکەین، وەبەرهێنان خەرج بکەن دوای ڕاستاندنی ئەو پرۆژانە لەلایەن پەرلەمانەوە ئەگەر ئەوە دوایی لیژنەی داراییش پێی باش بێ، خاڵێکی تر ماوە باسی بکەم ئەویش ئەمەیە تەئیدەن بۆ کاك گۆران، پرۆژە زۆر زۆر وەستاوە بەڕێزان، ئەم پرۆژانە کە وەستاون، هیچ مانعێك نییە بەشێك لەم پارەیە سبەی قەرز دەکرێ بۆ بەگەڕخستنەوەی ئەو پرۆژانە بن، هەموو ئەو پرۆژانەی کە بۆ حکومەت دروست دەکرێن ناوەکەی ناوی وەبەرهێنانە و ئەو یاسایەش دەیگرێتەوە، شارێی جادەی ڕانیە ئەگەر پێویستی بە پارە بێ حومەت لەم دەقەیەدا چۆن دەتوانێ پارە تەرخان بکات بۆ ئەم پرۆژەیە با لەمە پارەی بۆ تەرخان بکرێ، هەڵبەجە ئەمڕۆ داوایان کردووە حکومەت پارەیان بداتێ وەبەرهێنان بکات لە ژێرخانە ئابووریەکەیان با بۆهەڵبەجە برێك لەم پارەیە تەرخان بکرێ، با بۆ کفری و کەلار برێك لەم پارەیە تەرخان بکرێ، مادام وەبەرهێنانە بۆ زاخۆ تەرخان بکرێ، جسرێك دروست دەکرێ هەولێر و بادینان هەولێر و رۆڤیا بەیەکەوە دەبەستێتەوە سەدا نەوەدی تەواو بووە با لەمە پارەی بۆ تەرخان بکرێ، بۆیە هیوادارین بە پەسەند کردنی ئەم پرۆژە یاسایە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە نزیکترین کاتدا بەرهەمی پەسەند کردنی ئەم پرۆژە یاسایەمان نیشان بدات، هەر پرۆژەیەکیان ئیفتتاح کرد بڵێین بەو قەرزە کردمان بۆ ئەوەی دڵنیابن پەرلەمانتارەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سەرنجیش بدەن لەسەر ئەوەی کە چەند ئەندام پەرلەمانێك پێشنیاری ئەوەیان کرد پرۆژەکان بەپێی پارێزگاکان یان بە پێی ژمارەی دانیشتوان دابەش بکرێ بەسەر شارە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان، ئەگەر وەڵامێکیشتان هەبوو بۆ ئەمە بیڵێن، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند موستەلەحێك ناوی هێنرا لەلایەن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانەوە کە زیاد بکرێت، بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەپێی ژمارەی دانیشتوان بەکارنەهێنرێت بۆ سپیکردنەوەی پارە، لەڕاستیدا خۆی ئەوانە دەبێ وابێ، یەعنی ئەگەر لە قانونیشدا نەیڵێی دەبێ وابێت، ئەگەر وانەبێت یەعنی پێچەوانەی یاسایە، بۆیە سەبارەت بە موستەڵەحی یەکەم و دووەم بەشێوەیەکی دادپەروەرانە و بەپێی ژمارەی دانیشوان یەکەمین ئەو پرۆژانە بەپێی ئەم ماددانە دێتە پەرلەمان بۆ ڕاستاندنیان، لەکاتی ڕاستاندا دەتوانرێت موناقەشەی ئەوە بکرێت جگە لەوە پەرلەمان جگە لە دەوری تەشریعی، دەوری رەقابی هەیە، دەتوانێت لە دەوری رەقابیەکەدا ئەندامانی پەرلەمان موتابەعەی ئەوە بکەن، بەکارنەهێندرێت بۆ سپیکردنەوەی پارە، ئەو یاسایەی کە هەیە لە بەغدا بۆ سپیکردنەوەی پارە، ئێمە هەوڵدەدەین کە ئینفازی بکەین یان

یاسایەکی ترمان هەبێ بۆ مەنع کردنی سپیکردنەوەی پارە، لێرە ناوی نەهێنین باشە، چونکە ئەوە هەر خۆی نابێ وابێ شتێکی نایاساییە ئەگەر وابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خیلافێ هەبوو لەسەر ئەوەی کە ئەم پارانە بۆ کام جۆرە پرۆژانە بێت؟، کە من خۆم کۆکم لەسەرئەوەی دەکرێت بۆ پرۆژە دواکەوتوو بەردەوامانە بێ، کە زۆر زۆرن ژمارەیان، بۆ ئەو شوێنانە بێ کە دکتۆر عزت باسی کرد نامەوێ منیش هەندێ ناوی شوێنی تر ئیزافە بکەم، بەڵام خیلافەکە لەسەر ئەمەیە ئایا تۆ تەسدیقی پارەکە دەکەی یان تەسدیقی مەشاریعەکە دەکەی؟، تۆ ناتوانی تەسدیقی مەشاریعەکە بکەی، لەبەرئەوەی پێشووتر تەسدیق کراوە، پەرلەمان پەسەندی کردووە، بەڵام پەرلەمان بۆ نموونە (١٠٠) ملیۆن دۆلاری تەرخان کردووە بۆ ڕێگای سلێمانی و گەرمیان، (٥٠) ملیۆن دۆلاری سەرف کراوە، (٥٠)ی تری ماوە، کەواتە تۆ دەبێ لە پەرلەماندا تەسدیقی پارەکە بکەی، ئەگەر تەسدیقی مەشاریعەکە بکەی، کەواتە نایەتەوە پەرلەمان، بۆیە من پێشنیار دەکەم جارێ ڕستەی ئاخیر ببرێتە یەکەم، بۆیە ڕاستاندن لەلایەن پەرلەمانەوە چونکە ئێستا تەفسیرەکەی وا دەکرێت، یەعنی دەکرێت وا بکەین حکومەت هەمووی تەواو کرد دوایی ناردوویەتی بۆ پەرلەمان، نا، دوای ڕاستاندنی لەلایەن پەرلەمانەوە پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی دارایی و ئابووری، وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان لە کەرتی گشتیدا، وەبەرهێنانمان هەیە لە کەرتی تایبەت، وەبەرهێنانمان هەیە لە کەرتی حکومی، لە کەرتی گشتیدا چ بکەن؟ واتە کۆی خەرجیەکە دێت، (٣) ملیار دۆلار ئێمە خەرجی دەکەین، بەشێکی بۆ پرۆژەی کۆنە، بەشێکیشی بۆ پرۆژەی نوێیە، پەرلەمان تەسدیقی دەکات، حکومەت دواجار خەرجی دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێم وایە ئەوە باش نییە بەمشێوەیە، ئەگەر ڕای من وەکو ڕای ئەندامێکی پەرلەمان لێرە باسی بکەین، بەڵێ وایە، کەواتە ئیتر هیچ پرۆژەیەك لە ڕێگای ئەم مایەوە پەسەند دەکرێت پێویست ناکات بێتە پەرلەمان، چونکە لە رابردوودا پەسەند کراوە، با کاك قوباد قسە بکات، فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی حکومەت لەسەر ئەم بابەتە ئەوەیە، تەبعەن ئەمە یەکێك لەو ماددانە بوو، کە داخل کرا لە یەکەم ڕەشنووس نەبوو، لەبەرئەوەی کە پرسیارێکی زۆر هەبوو لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی ئەم قەرزانە، دوای کفتوگۆیەکی زۆر ئەم ماددەیە داخل کرا بۆ دوو مەبەست، یەکێك بۆ ئەوە بوو کە پەرلەمانی بەڕێز دڵنیا بکەینەوە، کە ئەو پارەیە بەفیڕۆ ناچێت، بە عەکسەوە بۆ مەشروع بەکاریدەهێنین، ئێستا دوو جۆرە پرۆژە هەیە، پرۆژە هەیە کە پەسەند کراوە لەلایەن پەرلەمانەوە، بەڵام بەهۆی قەیرانی دارایی و چەند هۆیەکی تر پرۆژەکان وەستاون، کە بەڕێز

وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا و، ئەو برە پارەیەشی پەسەند کراوە لەلایەن پەرلەمانەوە، کە تاکو (٢٠١٧) دەوروبەری (٦) هەزار پرۆژ هەیە کە کولفەی ئەو پرۆژانە خۆیان دەدەن لە (٧) تریلیۆن دینار دەدەن، بۆیە ئێمە لەو باوەڕە داینەو داوا دەکەین پەرلەمان داوای لێ نەکاتەوە بێینەوە دووبارە چۆنیەتی بەکارهێنانی قەرزەکە بۆ پرۆژەی پەسەند کراو، بێینەوە دووبارە موافەقەتی بۆ وەرگرینەوە، چونکە پێشتر موافەقەتی بۆ وەرگیراوە، وەکو بەڕێزێکی تر ئاماژەی پێدا ئەم قەرزە بەشێکە لە داهاتی کوردستان، دەبێ بە بەشێك لە داهاتی کوردستان، ئەو داهاتەش بەکاردەهێندرێت بۆ تەمویل کردنی پرۆژە، ئەگەر پرۆژەیەك پەسەند نەکرا بۆ بێ لەلایەن پەرلەمانەوە و حکومەت بە گرینگی زانی، پارەی قەرزەکەی بۆ تەرخان بکات، یان بۆی سەرف بکات ئەوکاتە زۆر ئاساییە بێینەوە پەرلەمان، داوا لە پەرلەمانی بەڕێز بکەینەوە لەبەر ئەم تایبەتمەندیانە ڕەزامەندیەکی تر بدەن لەسەرئەوەندە برە پارەیە بۆ ئەم پرۆژەیە، بە ڕەئی من ئەگەر ئەو دووشتە جیا بکرێتەوە لەیەکتری، ئەو مەشروعانەی کە پەرلەمانی بەڕێز پێشتر پەسەندی کردووە ئێمە دەستکراوە بین لە بەکارهێنانی هەر قەرزێك کە لە موستەقبەلدا وەریبگرین، جیابکرێتەوە لە پرۆژەی نوێ، کە پەسەند نەکراوەلەلایەن پەرلەمانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕێباز ئێستا دەرفەت دەدەم، بەڵام پێم وابێ ڕوونکردنەوەیەك لێرە پێویستە، ئەوکاتەی پەرلەمان ئەو پرۆژانەی پەسەند کردووە دۆخێکی ئاسایی هەبووە، بودجە لە عیراقەوە هاتووە بۆ هەرێمی کوردستان، بەڵام ئێستا تۆ قەرز دەکەی، پێویست دەکات ئەم قەرزە بدەیتەوە، پێم وابێ زەمانەتێکی باشترە کە ئەو پرۆژانەی بەپێی ئەم قەرزە ئیشی تێدا دەکرێت، کاری تێدا دەکرێت، پارەی بۆ تەرخان دەکرێت جارێکی تر لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەند بکرێتەوە، چونکە ڕەنگە ئەندامانی پەرلەمان هەندێکیان پێیان وابێ کە هەندێك پرۆژە ڕەنگە پێویستی بە پارە بۆ تەرخان کردن نەبێ، کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزم بۆ قسەکەی جەنابیشت و وەکو ئیزافەیەکیش بۆ قسەکانی کاك قوباد ئێمە تەحسیل حاسڵ ئەو پرۆژانەی کە پەرلەمانی بەڕێز پەسەندی کردووە عەقدیان لەگەڵ کراوە، هەندێکیشیان پرۆژەی بەردەوامن ئێستا خۆ تازە ئەگەر بەوشتە بێ، دەبێ تۆ ئەو پرۆژە بوەستێنێ، ئەو عەقدە بوەستێنێ جارێکی تر دەچین لە پەرلەمان قسەی لەسەر دەکەین، بەعزێکی زۆریش لەو پرۆژانە لە (%٩٠)، لە (%٨٠)، لە (%٧٠)ی تەواو بووە، ئێستا ئەگەر ئێمە خۆ تۆ ناتوانی بیوەستێنی، هەندێکیشی چاوەڕێی پارەی حکومەتی نەکردووە هەر بەردەوامە، لەبەرئەوە ڕوونکردنەوەکەم لەسەر ئەوانەیە، رابردوو دیسان بگەڕێتەوە، پێم وایە هەندێك کێشەمان بۆ دروست دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو تێبینیەی دەیڵێم تێبینیەكی شكلیە لەوانەیە هەر بچێتە چوارچێوەی خاڵی پەیڕەویش، تەبعەن ئەگەر سەیری بكەی هەتا لە ماددەكەی پێشوو، پێشووتریش ئەوە دووبارە بووە، ئێستاش بۆ نموونە هاتووە دەڵێت پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و پلاندانان، تەبعەن ئەو مەسەلەیە مادام ڕاستاندنی لە پەرلەمان بۆ دەكرێت، لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دێت، لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسەند دەكرێت، ئیتر ڕیزكردنی وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی ئابووری ئەوە زیادەیە، هەتا مەسەلەن ئەگەر سەیری ئەوەی پێشتریش بكەی كە ڕۆیشت بە تەسەوری من ئەویش دەكرێت لەچوارچێوەی داڕشتنەوە بكرێت، بۆ نموونە دەڵێت هەر باجێكی تر لە یاسایەك یان پەیڕەوێك، باج لە یاسایەك دەكرێت، باج لە پەیڕەو ڕێنمایی ناكرێت، یەعنی تەحسیل حاسڵە كە وتت یاسا تەواوە، لێرەش كە وتت ئەنجومەنی وەزیران یەعنی پێویست ناكات وەزارەتەكان بژمێرین، چونكە تەخسیس كردنی پارە بەو زەخامەتەی لە ئەنجومەی وەزیران دەكرێت، دێت لە پەرلەمان ڕاستاندنی بۆ دەكرێت، بۆیە ئەو مولاحەزە شكلیانە وەكو باسم كرد لە ماددەكانی پێشووتریش هەندێكجار دەبینین ئێمە لە حرس لە پەرلەمان، لە حرسی خۆمان چووینە ناوهەندێك تەفاسیل بۆ نموونە ئەوەی تازە دكتۆرە بەهاریش باسی كرد (غسیل الاموال)، كە بەشێكی گەورەی لەناو قانونی عقوبات هەیە، یەعنی ئەتو لێرە بینووسی یان نەینووسی هەروەكو یەك وایە، لەبەرئەوەی زۆر یەعنی قانونەكانمان زۆرجار بە شتی دووبارە لەوانەیە لە جوانی قانونەكە، لە سەلامەتی قانونەكە ئیشكالمان بۆ دروست بكات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەوزیحێك هەر پرۆژەیەك تەوقیعی بیت دچیتە مەشاریعێت موستەمرادا ئەو ئەگەر موقاوەلە چێ بوو تۆ تەعویزا نادەیێ، بەس دێ تەسبیت د وەزعێ واندا چێكەی یان دێ پارەی دانێ، ئەگەر تو ئستیمرار ژی بكەی دێ هەر تەعویزاتا دەیێ، چونكە تەوەقوف لە (٩٠) ڕۆژ زیاتر هاتووە، یەعنی هەمی پرۆژە، هەر شەش پرۆژە دێ پارە بۆ ئەوانە سەرف بكەن، لازم ئەو بابەتە بێتە بەرچاڤ وەرگرتن یان ژی هێە پەرلەمانیدا یان نە؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من تەنها ڕوونکردنەوەیەکم دەوێت، لە بەڕێزانی جێگری سەرۆکی حکومەت و بەڕێز وەزیری دارایی، ئەوەی بەڕێزیان ئیشارەتی پێدا ئەوەیە کە بۆ زۆرێك لەو پرۆژانەی کە پێشتر پەسەند کراوە، ئەگەر هی ئەم دوو ساڵە بێ مانای وایە پرۆژەی موستەمیرِ بێ ئەم دوو ساڵە قەیران هەبووە، بەڵام بۆ پرۆژەکانی پێشتر بێ، خۆی بودجەی بۆ داندراوە، ئەی ئەو بودجەیە چی لێهاتووە؟ کەواتە زۆرترین بڕی ئەو قەرزەی کە ئێمە قەرزی دەکەین بۆ ڕابردووە نەك بۆ داهاتوو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەتێ ژ ئاماژەی پێکر، ئەو پارەیەی تەرخان کری بۆ ئەو پرۆژەیەی کو بەرنە پەرلەمانێ کوردستانێ بڕیار لەسەردای، پرسیار ئەوەیە ئایا چێ د بیتن پەرلەمان قەرار و پەسەندکرنێ سەر پرۆژەیەکی دووجار بداتن، وەختەکیدا پەسەند کرنا پرۆژەی پەرلەمانێ کوردستانێ هاتە کرن، لێ بودجە نەهاتە کرن و بۆ ئیستمراریەتی وان پرۆژە، ل نها ئەڤ پارەیە دێتە وەرگرتن بۆ دوو بەشە، بەشێك دەچێتن بۆ ئیستمرارە یا پرۆژەیەت وەبەرهێنانێ، بەشێکی تر دەچێتن بۆ پرۆژەیەت دانانی ئیستراتیژی، ئەم شی بێژینە حکومەتە هەرێمی کوردستانێ، ئەو پرۆژەیەن ئیستراتیژیە نووکە دەکەوێتە کاری بەرنامەی وان دێە پەرلەمانێ بۆ پەسەند کرنێ، هەلوەسا مەسوەدەیەك پرۆژەیەن کو بەردەوامی داتێ بۆ بەردەوامی پەرلەمانێ مولحەق بکات، بەس نەك بۆ پەسەند کرنێ، چونکە ئەوە خەلەلی یاسایی دەچێت پەرلەمان دووجار لەسەر پرۆژەیەکی دووجارا دەنگی نادات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە دوای شەرح کردنی حکومەت، تێگەیشتین کەوا لەلای حکومەت ئەو پرۆژانە کە ئێستا ناوی پرۆژەی بەردەوامە، ئەوانەی ئیلتیزامێکە یەعنی حکومەت پێم وانییە بتوانێت دەست لە بۆ پرۆژەی وی بباتن، هەتاوەکو ئەو ئیلتیزامەی جێبەجێ نەکات، یەعنی بۆ نموونە شاری ڕانیە، ناو شارەکەی با بڵێین پرۆژەی نییە وەستاوە لەسەر پارە، تۆ چ پێویستت بەوەیە بچی جارێ قوتابخانەیەکی لێ بکەی؟ ناو بازاڕەکەی پێویستی بەوەیە، مادام ئەو پرۆژانە لە ڕابردوو پەسەند کراوە لە پەرلەمانی کوردستان، حکومەتیش خۆی دەڵێت ئەفزەلیەت لای ئێمە ئەم پرۆژە کۆنانەیە، ئێمە پشتیوانی لێ دەکەین لەخۆبوونەتەوە، بۆیە باسی وەزارەتی دارایی و

ئابووری، وەزارەتی پلاندانان کرایە، ئەو مولاحەزەیەی دکتۆر فرست مەنتیقیەتی تێدایە، بەڵام ئێمە دائیمەن کە باسی پرۆژەی نوێ دەکەین هاوشێوەی موناقەشەی میزانیە، وەزیری مالیە، وەزیری پلاندانان لە هۆڵی پەرلەمان ئامادە دەبن، جا دوای پرۆژەکان، ئابووری پرۆژەکان ڕوون دەکەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی من ئیزاحێك بدەم لەسەر قسەکانی بەڕێز جەنابی جێگری سەرۆکی حکومەت ئینجا قسەکانی کاك ڕێبازیش، ئەگەر بکرێت یان وشەی پرۆژە بەردەوامەکان ئیزافە بکرێت یان فەقەرەیەك بەڕێژەیەك لەم قەرزە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بە فەقەرەیەکی جیاواز، مەسەلەن لە (٢٠%)ی ئەم قەرزە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بێ، لە (١٠)ی ئەوە تەبعەن ڕەقەمێکە دەبێ حکومەت پێمان بڵێ، وەزیری دارایی و ئەنجومەی وەزیران بە ئێمەی بڵێ، ئایا چەندتان پێویستە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان؟، بەنیازن چەندی بەکاربێنن بۆ پرۆژەی تازە؟ بەنیازن چەندیشی بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بێ؟، یان بە وشەی پرۆژە بەردەوامەکان ئابووری و ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان و پرۆژە بەردەوامەکان ئیزافە بکرێت، یان بە فەقەرەیەك بڵێ ڕێژەی ئەوەندەی ئەو قەرزە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بەکاردێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا موناقەشەی ئەوە کرا، ئەگەر بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بێ ئەوە ناتوانرێت وەك پرۆژەی تازە تەسەروف بکرێت، ئەوە کێشەکە لەوەدایە، دوا سیاغەی بخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بری مایە راکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە خەرج بکەن, دوای راستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارا هندێ کو ب شێوەکێ کو ل گۆر پارێزگەها ل گۆر ئاکنجیێن پارێزگەها ئەز دێ روونکرنەکێ دەم ئیحتیماله هەولێر و سلێمانی ئەو کێشە نەبیت ئەم وەك پارێزگەها دهۆکێ ژی مە پێ خۆشە، یەعنی بووژاندنەوە و گەشەسەندێن هەمی پارێزگەهێن هەرێما کوردستانێ ب هەمی ئاستەکێ بهێتە ئەنجامدان سەبارەت پارێزگەها دهۆکێ ئەو ترس مە یا هەی، ژبەر هندێ داخاز دکەین کو ل گۆر ئاکنجی و هەژاریا مەنتەقێ ئەوپرۆژە بهێنە دابەش کرن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شعبان عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئەم دەقە وەكو خۆی بمێنێتەوە حكومەت ناتوانێت ئەو پرۆژانەی كە هەبووە وەكو خۆی جێبەجێ بكات، ئەو پێشنیارەی كە من كردم ئەگەر بیخوێنن هەموو كێشەكانی پێ چارەسەر دەكرێت وەكو تریش بڕیار لەلای ئێوەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس، خاتوو شرین فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پێشنارەش لای من هاتە كرن، حەز دكەم بێتە دەنگدانێ و پشتگیریا ئاخافتنێ ئامینە خان دكەم هەمان فیكرمان هەی لە بارەی پارێزگای دهۆك، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دكتۆرە ڤالا.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بڕی مایە راكێشراوەكە بۆ پرۆژەكانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بەشێوەیەكی دادپەروەرانە خەرج بكەن, دوای راستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئامینە خان لە خولی پێشوو لێرە بووە لە موناقەشەدا، یەعنی ئەندامی پەرلەمانی كوردستان هەیە دەڵێ لەسەر رێژەی دانیشتوان كە بزانێت ڤازانجیەتی، ئەندامی پەرلەمانی كوردستان لە هەندێك مەنتیقە دەڵێ لەسەر ئەساسی زیان لێكەوتن و كاولكاری، هەندێكیان لەسەر ئەساسی راگواستن و كیمیاباران، هەندێكیان دەڵێن لەسەر ئەوە، وشەی دادپەروەری دەكرێت تۆ مەنتیقەیەك زیانی لێكەوتووە، مەنتیقەیەك هەژارە، مەنتیقەیەك ئیستیسماری تێدا نییە، یەعنی دوورە دەستە لە پەنایەك كەوتووە، یەعنی شاری وا هەیە بەس بە ئیستیسمار ژیانی گوزەرانی تێدایە، شاری وا هەیە ئەگەر حكومەت پرۆژەی لێ نەكات وێران دەبێ، لەبەر ئەوە ئەم وردەكارییە، هەژاری و كاولكاری دادپەروەری و ئەوانە وشەی دادپەروەری پێموایە پڕ پێستیەتی، دوایی لە نەتیجەی ئەم پرۆژانە پەرلەمانی كوردستان و وەزیرەكان، یەعنی من پێموا نییە حكومەت تەعبیر بێت لە شارو گەڕەكێك، هەر وەزیرێك تەعبیر لە هەموو كوردستان دەكات و

تەعبیـر لە هەمـوو دێـیەك دەكـات و مەسـئوولە لە بەرامـبەر هەمـوو نـاوچەیەك، ئەگەر ئەو وەزیرانەی ئێمە هەر كەسە دیفاع لە شارو دێیەكەی خۆی بكات، بەڕاستی حكومەتداریەكی عەیبەمان هەیە و، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا من دڵنیام بێگەرد خانیش دەڵێت لەو شوێنەی كە راپەڕین دەستی پێكردووە، فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من باسی ئەوە ناكەم لەكوێوە راپەڕین دەستی پێكردووە، بەڵام ئێمە باسی حكومەتی هەرێمی كوردستان و پارێزگاكانی سنووری هەرێمی كوردستان دەكەین، بەس من پێمـوایە ئێستا كەركووك زۆرترین زەغتی هەم لە عێراقەوە لەسەرە، هەم ئێمەش وەكو حكومەتی هەرێمی كوردستان ئەگەر بڕیار وایە ئەو ناوچانە بەشێكین لە هەرێمی كوردستان و دەگەڕێنەوە سەر هەرێمی كوردستان بۆ موزایدە نییە بەڕاستی دەیڵێم حەقی خۆیەتی لە ئێستادا پارێزگای كەركووك وەكو پارێزگاكانی تری هەرێمی كوردستان لەناو ئەم پرۆژەیە جێگای بكرێتەوەو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك صالح رەئی جەنابیشت وایە، وانییە؟ فەرموو.

بەڕێز صالح فقێ محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ویستم ئەم قسەیە بكەم بێگەرد خان كردی، من دڵنیام كە ئێمە ئابووری كەركووك بەكار دێنین بۆیە پێویستیشە لەو قەرزە، لەو پرۆژانە دابنرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك فرسەت فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی من خاڵی پەیڕەوییە، یەعنی بە تەسەوری من كێشەكە لێرە دروست دەبێت، هەمیشە وا بووەو ئێمەش كە پەیڕەومان دارشتۆتەوە وامانكردووەو لە رابردووش وا بووە، كاتێك كە رەئیەكان تەرح دەكرێن، ئەگەر بە عورفی سێ كەستان وەرگرتووە، وەریبگرن، ئەگەر یەك كەستان وەرگرتووە، وەریبگرن، دەڵێن لەسەر ئەو ماددەیە ئەوەندە رەئیە هەبووە، نەك برادەران لەوێ صیاغەیەك دەكەن و بۆمان دەخوێننەوە، ئەو دەڵێ منی تێدا بێت، ئێستا منیش پرسیار دەكەم هەموو ئەو یاسایانەی لە پەرلەمان دەرچوونە چۆن پەرلەمان موخاتەبەی وەزارەتەكان دەكات؟ پەرلەمان موخاتەبەی ئەنجومەنی وەزیران دەكات، من پێشنیارم كرد پێویست ناكات وەزارەتی ئابووری و وەزارەتی پلاندانان، پێشنیارەكە هەر حیسابی بۆ نەكرا، باشە ئەگەر وایە بە كەیفی خۆتان دایڕێژن و دەنگ دەدەین، كاتێك ئێمە قسە دەكەین پێویستە چەند رەئی هەیە بیخەنە دەنگدانەوە، كامە دەنگی هێنا؟ كامە دەنگی نەهێنا؟ نەك یەك لەولایە هەڵبستێت ئەوەش

زیاد بکرێت، یا ئەو شارەشی لەگەڵ بێت، ئێمەش خەڵکی شوێنێکین، ئێمەش ناوی شارێك دەبەین ئەگەر وا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر محەمەد عەلی فەرموو.

بەڕێز د.محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موزایەدەیەکم هەیە ئەگەر روخسەت بێت، چونکە کاتی ئەوەیە، ئەگەر کاتی خۆی پارێزگای دهۆك بچووکترین پارێزگای هەرێمی کوردستان بوو لە رووی دانیشتوانەوە، ئێستا گەورەترین پارێزگای هەرێمی کوردستانە لە رووی دانیشتوانەوە، ئەو هەموو ئاوارەو ئەو هەموو کەسە نزیکەی زیاتر لە (وەن پۆینت پری) ملیۆن کەس بەپێی ئەوەی سەتی سیکسی نێودەوڵەتی لە پارێزگای دهۆك لەدوای ئەو قەیرانە نیشتەجێ بوونە، ئەگەر لەم یاسایە قەرار وایە موزایەدەی شارو شارۆچکە بکەن کە بەدڵی من نییە، ئێمەش با ئەو موزایەدەیە بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو زۆزان صادق فەرموو.

بەڕێز زۆزان صادق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقە سکرتێری پەرلەمانێ ناڤێ من بیر نەکات، ئەوە سێ جارە من دەستا خۆ را کرییە، بیر کریە ناڤێ من چییە؟ ئەز پشتیڤانیا ئاخافتنا ئامینە خان و دکتۆر محەمەد عەلی دکەم، بۆ جەماعەتێك ئەوە بێژن دادپەروەری مە دهۆکێ موشکیلە هەی گەل وشە دادپەروەری، هەر جار بەحسێ دادپەروەری دەکرێ بەس دهۆك یا بێژم پتر هەمیا یا زەرەرمەندو زیانمەندە کو ئەو پرۆژەو ئەو خزمەتگوزارییێن هەر پارێزگەهێن دێنە کرن هەولێرو سلێمانی دهۆکێ نایەتە کرن، بێژا ئەو دادپەروەری ئەگەر بە دروستایی بێتە جێ بەجێ کرن ئەم دگەلین، بەس ئەگەر بە دروستایی نەهێتە کرن هەروەکو پێشتر بەری نووکە هەبیتن ئەم حەز دکەین لەنێوان دوو قەوسدا دهۆکێ بکەنە ناڤ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئینشائەڵلا ئەمجارە بەرێکوپێکی جێ بەجێی دەکەین، تکایە ئەوە زۆر دەست بەرز کراوەتەوەو نوقتەی نیزامی، ئێوە دەزانن و خۆشتان دەزانن نوقتەی نیزامی نییە، من موخالەفەی پەیڕەوی ناوخۆ دەکەم، کە رێ بەوە دەدەم، تکایە ئەگەر دوا صیاغە بخوێننەوە، بەڵکو ئەندامان بەدڵیان دەبێت و دەیخەینە دەنگدانەوە، ئەگەرنا ئەو پێشنیارەی دکتۆر فرسەت دروستە یەك بە یەکی ئەو تێبینیانە بخەینە دەنگدانەوە، ئینجا دوایی، بەڕێز کاك قوباد تاڵەبانی فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەز دەکەین ئێمە هەموو پەرلەمانتارێکی بەڕێز دڵنیا بکەینەوە کە ئێمە حکومەتێکی دادپەروەرانەمان هەیە، کابینەکەمان نەك هەر بنکە فراوانە، بەڵکو نوێنەری هەموو دڵ فراوانێکین و ئیتر زۆر شتمان فراوانە، ئەمە سەر ئێشە بۆ هەموومان دروست دەکات، ئێمە کە

بڕیار دەدەین لەسەر پرۆژە دادپەروەرانە بڕیار دەدەین، ڕەچاوی ناوچە جیاجیاکانی کوردستان دەکەین، پارەیەکی زۆریش سەرف دەکەین لەو ناوچە کوردستانیانەی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان، پێموایە دڵنیاش دەبین لە داهاتووشدا هەر وا دەبین، بۆیە پێموایە سیقەتان هەبێت بە حکومەتەکەی خۆتان دادپەروەرانە مامەڵە بەم قەرزەش دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئینجا کاك عومەر ئەوە ئەمڕۆ جەنابت لە هەمووان زیاتر قسەت کردووە، بۆیە ئێستا دەرفەت بدەم بە جەنابت ئەوە ئەندامانی تری پەرلەمانیش قسەیان هەیە، تکایە دوا صیاغە بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بڕی مایە راکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە خەرج بکەن, دوای راستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە پێشنیارەکەی ئێوە چی بوو؟ ماممۆستا عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك دەکەم ڕەنگە چارەسەری ئەو بابەتە بکات، نووسراوە بەشێوەیەکی دادپەروەرانەو (پێویست بوونێکی) بۆ زیاد بکرێت، چونکە ڕەنگە شوێن هەبێت پێویستی بە پرۆژەی تر هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی ئێمە تێ دەگەین لەو دڵسۆزییەی ئێوە بۆ مەنتیقەی دهۆك، بەڵام قسەکە ئەمەیە چ پێوەرێك دادەنێیت هەژاری، پێوەری هەژاری لە کوردستان چییە؟ ڕێژەی دانیشتوان، کامەیە ڕێژەی دانیشتوان؟ یەعنی هەر جوملەیەك دەگری جوملەیەکی قیاسی ستانداردمان نییە لە کوردستان پشتی پێ ببەستین، یەعنی ئەوە بریتییە لە ئەرکی پەرلەمانتارەکان خۆمان لەسەر حکومەت کە ئەم پرۆژانە تەوزیع دەکات، یەعنی چی غەدر لە شارێکی وەکو دهۆك بکرێت، چۆن لێی قەبول بکرێت؟ ئەگەرنا تۆ هەر ستانداردێك دادەنێی، هەر شتێك دادەنێی داینێ، حەز دەکەن ئێستا دەنووسین بەشێوەیەکی دادپەروەرانە لەنێوان پارێزگاکاندا بە لەبەرچاوگرتنی هەژاری و کاولکاری وپێویستی دوو، سێ جوملەی تریش دەنووسین، ئەمە چ لە وەزع دەگۆڕێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا وابزانم من بووم ئەم پێشنیارەم کرد، من گوتم بەشێوەیەکی دادپەروەرانە لەسەر پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان، چونکە هیچ پێوەرێکی دروستمان نییە لە هەرێمی کوردستان، کام پێوەری هەژاریمان هەیە وەکو کاك گۆران ئازاد ئیشارەتی پێدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئێستا ئەوە زۆر باشە، بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەسەر پارێزگاکان، فەرموو خاتوو مریەم.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە جگە لە پارێزگاکان ئیدارەشمان هەیە، ئیدارەی سەربەخۆ، دوو ئیدارەی سەربەخۆیە، ئەگەر پارێزگاکان ئیزافە کران ئەوانەش ئیزافە بکرێن، چونکە بەڕاستی هەمیشە ئەوان پەراوێز خراون وەك کاك گۆران باسی کرد، دوو ساڵ زیاترە یەك پڕۆژەی ناو بازاڕ وەستاوە، دوو ساڵە ئیش و کارو کەسابەتی خەڵك وەستاوە، لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە ئەو جێیەی بۆ دابین نەکراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو مریەم ئیدارەکان، قەزاکان، بەشێکن لە پارێزگاکان، کە باسی پارێزگات کرد ئیدارە دەگرێتەوە، قەزا دەگرێتەوە، ناحیە دەگرێتەوە، هەمووی دەگرێتەوە، کاك مەردان فەرموو.

بەڕێز مردان خدر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو هەمووو گومان کردنە لە حکومەتە، ئێمە بۆ ئەو تەفاسیلە رادەکێشی، ئەگەر راستە ئەوەندە گومانە هەیە، والله لە قەزاکانیش گومانمان لە موحافەزە هەیە، بۆیە باش نییە ئەوەندە گومان کردنە، ئەوەندە تەفاسیلە، ئەو نەصەی کە خوێندرایەوە بە تەنیا دادپەروەری کافیەو سیقەمان بە حکومەت هەبێت، کە دادپەروەریانە تەعامول لەگەڵ ئەو قەرزە دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخوێننەوە، هیچتان بۆ ئیزافە کردووە؟ یان هەر ئەوەیە، خۆ با پێتان بڵێم هەر کە دەیخوێننەوە هەر ئەوەی ترە، لەبەر ئەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٤) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٩) کەس لەگەڵدا نییە، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەو تکایە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دەیەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

دەكرێت ئەو ناكۆكیانەی لە ئەنجامی پیادە كردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە ئەو رێككەوتن و گرێبەستانەی بەپێی ئەم یاسایە دەبەسترێن چارەسەر بكرێن لە رێگای ناوبژیوانی نێودەوڵەتی بەگوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویست دەكات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ كاك شوان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆر دەستم بەرز كردەوە، تازە دەنگی لەسەر درا، بۆیە هەر قسەیەك بكەم زیادەیە، بەڕاستی قسەی زۆری لەسەر كرا، كاك فرسەت قسەیەكی زۆر جوانی هێنا، بەڕاستی ئەو رەئیانەی ئێستا هەست پێ دەكەین هیچ ئیعتیباری بۆ دانانرێت، من لەگەڵ ئەوەدام دادپەروەریەكەش وەكو كاك قوباد ئیشارەتی پێدا...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تازە دەنگی لەسەر درا، كێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی دەیەم؟ كەس نییە، ئەوەی لیژنەی یاسایی دروستە هیچ پێشنیارێك نەبووە بگاتە سێ كەس، بەڵام بەشكێك لە پێشنیارەكان لە نەصەكە جێ كراوەتەوە، كەواتە كەس نییە قسەی هەبێت لەسەر ماددەی دە، بۆیە دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (٣٥) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (كەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، كەواتە ماددەكە پەسند كرا، ماددەی یازدە تكایە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

كار بە هیچ یاسایەك، یان بڕیارێك، یان هەر دەقێكی تری ناكۆك لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایەدا ناكرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ كەس نییە، كەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (٣٥) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (كەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، كەواتە ماددەكە پەسند كرا، ماددەی دواتر تكایە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دوازدەیەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بكەن و پەیڕەو و ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێ بەجێ كردنی دەربكەن.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ كەس نییە، كەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (٣٤) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (كەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، كەواتە ماددەكە پەسند كرا، ماددەی دواتر تكایە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێزدەیەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەم یاسایە لە ڕێكەوتی بڵاوكردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی كوردستان) جێ بەجێ دەكرێت.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ كەس نییە، كەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (٣٨) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (كەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، كەواتە ماددەكە پەسند كرا، هۆیەكانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هۆیەكانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

لەپێناو پاڵپشتی كردنی باری دارایی هەرێمی كوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشە پێدان و پێشخستن بەو شێوەیەی بەرژەوەندی باڵای گەلەكەی دەستەبەر بكات، ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەكانی دەرچوواندن؟ بەس كاك عباس غەزالی فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گەلەكەی وابزانم دەبێت بنووسین گەلەكەمان، ئێمە بۆ میللەتەكەمان بڕیار دەردەكەین، نەك بۆ میللەتێكی تر، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئەوە چاك بكرێت، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

لەپێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشە پێدان و پێشخستن بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گەلەکەمان دەستەبەر بکات، ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٦) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە پەسند کرا، کۆی یاساکە دەخەمە دەنگدانەوە بەو شێوەیەی کە ماددەکانی پەسند کرا، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٩) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٦) لەگەڵدا نییە، کەواتە یاساکە پەسند کرا، پیرۆزبایی لە خەڵکی کوردستان دەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایەوە، زۆر سوپاس، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بەم شێوەیە هاتینە کۆتایی دانیشتنی ئەمڕۆمان.

فخرالدين قادر	**جعفر ابراهيم ئێمینکی**	**د. یوسف محمد صادق**
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق

هێڤا حاجی مۆڵەت - شێرکۆ جودت مۆڵەت - شرین حسنی مۆڵەت - مدینه ایوب مۆڵەت - ڕۆزا محمود ئامادە نەبووە - سۆران عمر مۆڵەت

٢- لیژنەی کاروباری پەرلەمان لە (٦/١٠) کۆبوونەوەی کردووە:

سۆران عمر مۆڵەت - عمر مصطفی(شوان قەلادزەیی)- مۆڵەت - منیره عثمان مۆڵەت

٣- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە:

علی حەمە صالح ئامادە نەبووە - مدینه ایوب مۆڵەت - ڕۆزا محمود مۆڵەت - سۆران عمر مۆڵەت

٤- لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە:

جوان اسماعیل مۆڵەت بووە

٥- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە:

ڕۆزا محمود مۆڵەت - علی حەمە صالح ئامادە نەبووە - ڕێواز فائق مۆڵەت

٦- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە

عبدالرحمن فارس مۆڵەت - عبدالله حاجی محمود مۆڵەت - یعقوب گورگیس مۆڵەت

٧- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و ئاژەڵداری و بەنداوەکان لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە

سەرجەم ئەندامان ئامادە بوون

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەچینە سەر بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ کە بریتییە لە (دەنگدان لەسەر ماددەکانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆکارەکانی دەرچوواندن لە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (٧) ی ساڵی (٢٠١٥) بەپێی ماددەکانی (٧٤، ٧٥، ٧٧) ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، بەڕێزان ئێمە لە (٢٠١٥/٦/٧) ڕاپۆرتێکمان لەلایەن یەکێ لە ڕێکخراوەکانەوە بە دەست گەیشت، کە ڕێکخراوی (ئینوستیتی پەی)ـە بۆ گەشە پێدان، دیارە ئەو ڕێکخراوە لە ساڵی پارەوە گرێبەستێکی لەگەڵ پەرلەمان کردووە، ڕێکەوتنێکی کردووە کە بەدواداچوون و چاودێری کاروبارەکانی پەرلەمان ئەکەن، و ڕاپۆرتێکیشیان بڵاو کردۆتەوە لەو بارەوە، هەرچەندە ڕاپۆرتی پێشووشیان هەندێ بڕگەی باش و هەندێ بڕگەی تێدابوو کە ڕەنگە وەکو پێویست نەبێ، بەڵام بە سوپاسەوە ئەو ڕاپۆرتەی ئاراستەی ئێمەیان کردبوو سەرنجیان ڕاکێشاوین بۆ کەموکورتییەك کە لە دانیشتنی (٢٠١٥/٦/٢) ڕوویداوە، ئەویش ئەوەیە لەکاتی گفتوگۆی پرۆژەی ڕاکیشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان، لەو ڕۆژە لە گفتوگۆ کردن لە دەنگدان لەسەر ماددەکانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆکارەکانی دەرچوواندن نیساب لە ناو هۆڵی پەرلەمان نەبووە، ئەم بابەتە لە دانیشتنی پێشووش جێگەی مشتومڕی ئەندامانی پەرلەمان بووە، چونکە ماددەی (٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان لە دەقە کوردییەکە و دەقی عەرەبی لێك نەچوون هەیە، لە دەقە عەرەبیەکە تەئکید لەسەر ئەوە ئەکاتەوە کە ئینعیقادی دانیشتنی پەرلەمان، واتە دەست پێکردنی دانیشتنی پەرلەمان پێویستی بە نیساب هەیە، دوای ئەوەی کە دانیشتن دەست پێ ئەکات بڕیارەکانی پەرلەمان بە زۆرینەی ئامادە بووان ئەدرێ، بەڵام لە دەقە کوردییەکەی ئەیخوێنیتەوە

ماددەی (٤) باس لەوە ئەکات کە کۆبوونەوەی پەرلەمان پێویستی بە نیسابی قانونی هەیە، لە خولی پێشوو و ئەم خولەش ئێمە عورفێکمان پەیڕەو کردووە کە ئەویش ئەوەیە بۆ تێپەڕین لەو لەباسە کە لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان هەیە پابەند بووین بەوەی دەست پێکردنی دانیشتنی پەرلەمان، و دەنگدان لە ناو هۆڵی پەرلەمان وامان کردووە پێویستی بە نیساب هەبێ، لە خولی پێشووش ئەوە پەیڕەو کراوە، لە خولەکانی تریش ئەوە پەیڕەو کراوە، و لەم خولەش پەیڕەو کراوە، و تەنانەت لەو دانیشتنەی (٦/٢) یش ئەوەمان پەیڕەو کردووە، لە هەندێ لە ماددەکان کە نیساب نەبووبێ دەنگدانمان لەسەری نەکردووە، ئەم بابەتە لە پەیڕەوی ناوخۆی تازەی پەرلەمان موعالەجە کراوە، و بە ڕوون و ئاشکرایی باس لەوە کراوە کە نیسابی یاسایی تەنیا بۆ دەست پێکردنی دانیشتن و دەنگدان لە هۆڵی پەرلەمان پێویستە، و ئێمەش بە شێوەیەکی عورفی تا ئەو لەبسە لە نێوان دەقە کوردی و عەرەبییەکە چاك ئەکرێتەوە پابەند ئەبین بەو عورفەی پەیڕەو کراوە کە تەنیا بۆ دەست پێکردنی دانیشتنی پەرلەمان و دەنگدان نیساب پێویستە، بۆیە بۆ ئەوەی هیچ مولاحەزەکی یاسایی لەو پرۆژە یاسایانەی لە پەرلەمان تێئەپەڕێ دروست نەبێ، ئەو هەڵانەی کە تەنانەت هەڵەی بچووکیش بێ ڕاست بکرێتەوە، داوان نایەوە لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ، تەنیا بۆ دەنگدان لەسەر ئەو ماددانەی نیساب نەبووە نیسابی لەسەر ئەکرێ، دواتر ئەچینە سەر بڕگەی دواتری بەرنامەی کار، شوکریە خان فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا ئەکەم ئەو بڕگەیە بخرێتە بڕگەی کۆتایی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەوە هی بەرنامەکانی کاری دانیشتنی پێشووە، بۆیە ئەبێ تەواو بکرێ، ئەوکات بچینە سەر خاڵەکانی تر، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەی نیزامم وەرگلات بۆ کاتی خوێندنەوەی ناوی ئامەدە نەبووان، خەڵك هەیە بە ئەرکی پەرلەمان چۆتە دەرەوە، بە مۆڵەت ناو ئەبرێ، ئەوە لە ڕووی ئیدارییەوە هەڵەیە، بە ڕەئی من ئەو کەسانە ئەبێ جیا بکرێنەوە، کەسێك مۆڵەتێکی ئاسایی بۆخۆی وەرئەگرێ، کەسێکیش پەرلەمان ڕایسپاردووە بچێ بە ئەرکێک، لەسەر ئەوە ئەگەر بکرێ داوا لە بەڕێزتان ئەکەم بنووسرێ بە ئەرکی پەرلەمان چووە بۆ فلان شوێن، یان پەرلەمان ڕایسپاردووە بۆ کارێك، ناکرێ ئیفاد بووە، یان ڕایسپاردووە، ناکرێ مۆڵەت بێ، ئیشی کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەوە وەکو ئەوەی لە لیژنەکانەوە ڕاپۆرت دێتەوە بۆ سەرۆکایەتی و بۆ بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەخوێندرێتەوە، ئەتوانرێ لە کاتی نووسنی ئامادە نەبووان و ئامادە بووان لە دانیشتنی لیژنەکان ئەو سەرنجەی بەڕێزت ڕەچاو بکرێ، خاتوو ئامینە فەرموو.

بەڕێز امنە زكری:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست پێکی ل سەر یاداشتا هەوە ب پشت بەستن ب مادده (٧٤، ٧٥) ێ دیتنا من نا پەیڕەوییە، چنکی ماددێ (٧٤، ٧٥) گەلەك ڕوونی بەحسێ وێ دانیشتنێ دکەت ئەوە جڤین تێدا هاتییە کرن، حەلا وی بابەتی ناکات ئەگەر هاتو ئەو جڤین خەلاس بوو، ئەو یاسا تەمام بوو دەنگدانە گشتی ل سەر هاتیە کرن دێ، سەرۆکایەتیا پەرلەمانی چەوا تەعامل دگەل دکەت؟ پرسیار ئەڤەیە، ئەگەر یاسایێ پەرلەمانێ کوردستانێ دەنگدان ل سەر هاتییە کرن و تەمام بوو، ئایا چێت بیتن بۆ دەستا سەرۆکاتییا یاسایی هەی خۆت بزڤرینیتا ناو هۆڵێ پەرلەمانێ؟ هیچ ماددەکا پەیڕەوی ئاماژە ب هندێ ناداات، ئەگەر بزڤرینا ماددا (١٧) برگا (٩) بەحسێ هەندێ دکەت کو دلنیا بوون ل ژمارا یاسایی ب هاڤکاریا هەردوو ئەندامەکانی تریا دەستێ سەرۆکایەتیا، بەراستی ئەم وەك پەرلەمانتار چاوا دلنیا بین حەتا نووکە دراستیا ژماردنا دەنگادا، راستیا یان حزورا ئەندامێن پەرلەمانی گومان بۆما دروست بووی ئایا حەتا نووکە مە چ گرەنتی هەیە ئەو یاسایە بەر نوکە دەرچووینە کو ژمارا یاساییا پەرلەمانتارا حزوراوان یا دروست بوویە، هەژماردنا دەنگان دروست بوویە؟ براستی ئەز وەك پەرلەمانتار رەخنە ژ دەستەیا سەرۆکایەتیا دەگرم کو ئەڤە سادەترین ئەرکێ دەستا سەرۆکایەتیا، حزورا ئەندام پەرلەمانێ دگەل دەنگدان و هەژمار کرنا دەنگدان ئەڤە جارا دویێ یە دەنگدان ب شێوازە خەلەتێدا کرن، جاراکی دی دەنگدان ژ بۆ کابینە بوو کو ژماردنا دەنگا شاشێ هاتبوویە ل ئەنجامدان، ئەڤ ڤی جاری براستی ئەز دبینم خەلەلەکا یاسایین شکاندنا هەیبەتا پەرلەمانییە، نابیتن ئەڤ بابەتە دووبارە ببیتەڤە، یاسایەك دەربچیت و دەنگدان ل سەر بێتە کرن و دیسان بزڤرینەڤە، مە چ گرەنتی هەبیتن، چ باوەری هەبیتن کو دەستا سەرۆکایەتیێ هەژماردنا ئامادە بوونا ئەندام پەرلەمانێ دا دەنگانەکا دروست بیتن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەوەی پەیوەندیدارە بە ماددەی (٧٤، ٧٥) ئەوە دوای ئەوە کە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان حزوریان هەبێ، بۆیە ئێمە ئاماژەمان بە ماددەی (٤) کردووە، دوایی بەرمەبنای ئەو ماددانەی تر کە لە پەیڕەو هەن، ماددەکانی (٧٤، ٧٥، ٧٧) کە پەیوەندیدارە بە دەنگدان لەسەر ماددەکان لە دوای گفتوگۆ کردن، واتە دەرگای گفتوگۆ کردن داخراوە تەنیا دەنگ ئەدرێتەوە لەسەر ماددەکان، ئێنجا ئەو ماددانەی کە خەلەلیان تیا هەیە، ئەگەرنا لەو ماددانەی نیساب هەیە دەنگدانی لەسەر ناکرێتەوە، ئەوەشی پەیوەندیدارە بە ژماردن ڕاستی زۆربەی، ئەویتری دەنگدانەکانی تر بە دروستی ڕۆیشتووە، ئەبێ ئەوە لەبەر چاو بگرن کە بە دروستی ڕۆیشتووە، بەڕێزان ئەندامانی تری دەستەی سەرۆکایەتی زۆرجار ماندوو بوون بەوە، ئێستا ڕەنگە بەڕێز سکرتێری پەرلەمانیش قسەی هەبێ لەسەر ئەم بابەتە، بەڵام بۆ ئەوەی ئەو بابەتە لە هەموو هەڵەیەك لە ماوەی داهاتوو بە دوور بێ، لە داهاتوویەکی نزیك دەنگدان لە ناو پەرلەمان ئەبێتە دەنگدانی ئەلیکترۆنی، ئەو تایتنانەی کە لەبەر دەستاندایە لە ڕێگەی تیمێکی هونەریەوە هەموو کارەکانی تەواو ئەکرێ، لەمەولا دەنگدان بە ئەلیکترۆنی ئەکرێ لە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەوکات ئەو کێشە و گرفتانە بە تەواوی کۆتایی پێ دێ، ڕەنگە لەکاتی تر و لە خولەکانی تریش

هەندێ جار کێشە هەبووبێ، بەڵام تێپەڕیوە، نامانەوێ ڕاستە کێشە هەبووە، بەڵام باشتر وایە کێشەکان چارەسەر بکرێ نەك هەر وا بمێنێتەوە، فەرموو بەڕێز سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بژاردنی دەنگەکان لە کاتی تەسویت بۆ هەر پرۆژە بڕیار و یاسایەك، وابزانم ئەو بابەتە چەندین جار گفتوگۆی لەسەر کراوە، قسەکەی ئامینە خان تازەگەری تێدا نەبوو، تەنیا شتێك بوو کە ئەندامانی پێشووی خۆی ئاماژەیان پێ کردووە، من بە دڵەوە هەموو ڕەخنەکان قبوڵ ئەکەم، ئێمە لێرە دەنگەکان کە ئەبژێرین دابەشمان کردووە بە دوو کەرت بۆ ئەوەی زۆر دەقیق بین، کەرتی (ا، ب) کاك دکتۆر جەعفەر ئەیبژێرێ، منیش کەرتی دووەم، بۆ ئەوەی دەقیق بین، بە نیسبەت ئامادە بوون و ئامادە نەبوونی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، کاتێ دەست بە گفتوگۆ ئەکەین واتە دانیشتن دەست پێ ئەکەین، نیساب ئێمە تەئکیدی لێ ئەکەین کە هەیە، بەڵام بە داخەوە ئەوە ئەندامی پەرلەمانن کە لە شوێنەکانی خۆیان نامێنەوە، دوای ئەوە کە واژووی ئامادە بوونیان ئەکەن ئەچن ئیسارحەت ئەکەن، یان لە هۆڵەکان نامێننەوە، بە تایبەتی ئاگادارن لەو پرۆژە یاسا و بڕیارانەی پەیوەستن بە کاروباری ئافرەتانەوە کە یەکێکە لە مەعاناتی گەورەی لیژنەی ئافرەتان لە پەرلەمانی کوردستان، ئەندامانی پەرلەمان هێندە کەمن بەو شێوەیە، ئەو پرۆژە یاسایەی پێشوو کە تێپەڕی، پرۆژە یاسای قەرزەکە، بە دڵنیاییەوە کە هاتینە ناو دانیشتنەوە (٥٩) ئەندامی پەرلەمان لە ژووری کۆبوونەوەکە هەبوون، بەڵام لە دوای ئەوە لە بەشی کۆبوونەوەی دووەم لە هۆڵی پەرلەمان نەماون بەو شێوەی لە ماددەکان هەبوون، و بابەتێکی تریش، بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە لە هەرێمێکین کە ئەڕۆین بەرە و پێشکەوتن و سوودێکی گەورە لە دونیای ئەلیکترۆنی وەردەگرین، بە داخەوە تا ئێستاش سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان (٢) ئەندامیان ئاوا بە دەست و بە چاو خەریکی بژاردنی دەنگی ئەندامانی پەرلەمانن، کە لە خولی سێیەمی پەرلەمانی کوردستان ئەو هۆڵە تازە کراوەتەوە، ئەو ئەجهیزانەی لەبەر دەستی بەڕێزتانە تا ئەو دەقیقەش ئەو کارەی بۆی کراوە تەنیا بەس صەوت گەیاندنە کە دەگاتە لای ئێمە و، دڵنیام لەوەی ئەگەر بە دەنگیش قسەمان لەگەڵدا بکەن دەیبیستین، بەداخەوە بەکار نەهێنراوە لەبەرئەوە ئەمە خاڵێکی دیکەیە، ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانیش ئەوەی کە من دیقەتم داوە زۆر ماندوو دەبین لە بژاردنی دەنگەکاندا، چونکە هەیانە دەست بەرز دەکات و یەکجار وەکو ئەوەی کە ئۆکەیەك کردبێ و دەستی بەرز دەکاتەوە و دەستی دادەگرێتەوە، چەند جار ئەندامی پەرلەمان دەستی بەرز کردۆتەوە و دیسانەوە دایگرتووە ئەوە بەداخەوە، یان دەستی ئەوەندە هێواش دادەگرێت تەوەقوع دەکەن بەڕێز ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان ئێمە ئاوا دەگەڕێین تا وەکو بزانین دەستی بەرز کردووتەوە یان بەرزی نە کردۆتەوە، بۆیە هەر کەم و کوڕییەك دروست ببێت پەیوەستە بەو ئەجهیزەوە و

دڵنیاتان دەکەم بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان و سکرتێری پەرلەمان زۆر ماندوو بووە و ئەوەش تەئکیدی دەکەمەوە کە تەنیا کاری خۆی وا بهێڵێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، سوپاس، دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ پشتیوانی کاك (عمر عینایەت) خەلەلێکی ئیداری هەیە لە پەرلەمان کاتێك بەڕێزێکی ئەندام پەرلەمان لەسەر فراکسیۆنەکەی یان لەسەر دەعوەت نامەیەکی شەخسی یان بە هەر هۆکارێك سەفەری دەرەوەی وڵات دەکات موومکینە فریای ئەوە ناکەوێت سەرۆك لیژنەکەی خۆی ئاگادار بکاتەوە، یەعنی ئەگەر مولاحەزە بکەی بەڕێزتان (٦) کۆبوونەوە کراوە (٣)ی لیژنەی دارایی کردوویەتی لەم (٨) ڕۆژەدا، لەبەرئەوە موومکینە ئەندامێکی لیژنەکە بە سەفەرێك بە ئیفاد بە ئەمری سەرۆکایەتی پەرلەمان چووە، بەڵام سەرۆکایەتی لیژنەکەی ئاگادار نییە، بۆیە داواکارم، پێشنیار دەکەم هەر پەرلەمانتارێکی بەڕێز کە سەفەر دەکات بە موافەقەتی سەرۆکایەتی پەرلەمان وێنەیەك لەو ڕەزامەندیە بنێرێت بۆ لیژنە تایبەتەکەی خۆی بۆئەوەی سەرۆکایەتی لیژنەکەشی ئەوە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرن و بۆ چارەسەری ئەو کێشەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك ابو بکر هەڵەدنی فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەك فراکسیۆنەکانی (کۆمەڵ) و (یەکگرتوو) لەبەرئەوەی کە کۆی پرۆژە یاساکەمان ڕەتکردۆتەوە یاسای قەرز، بۆئەوەی کە بەشدار نەبین لە شەرعیەت دان بە کارەساتێکی ئابووری کە لە داهاتوودا بەروکی هەرێمەکەمان و نەوەکانی ئایندە دەگرێت، بۆیە ئێمە لەکاتی دەنگدان بایکۆتی هۆڵی کۆبوونەوە دەکەین، بەڵام لە بڕگەکانی تردا ئامادە دەبین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئێوە ئازادن لەوەی کە هەر هەڵویستێکتان هەبێت، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دەکەین لیژنەی یاسایی، لیژنەی دارایی و، لیژنەی ئەوقاف کە بێنە سەر مەنەصە بۆئەوەی دەنگدان دەست پێ بکەینەوە، کاك ئۆمێد فەرموو.

بەڕێز ئۆمێد خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داواکارم ئەو بەشەی قسەکانی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان لە پرۆتۆکۆڵ دەر بکرێت لەو بەشەی کە باسی لەوە کرد هەر بابەتێك پەیوەست بێت بە پرسی ژنان و ئافرەتان جێگەی ئیهتیمامی ئەندامانی پەرلەمان نییە، ئێمەش دەپرسین چی بابەتێك کە لە لیژنەی ژنان و ئافرەتان لە پەرلەمانی کوردستان هاتبێت گفتو گۆی لەسەر کرابێتن لە لای ئێمەی ئەندامانی

پەرلەمـان جێـی گرینگـی نەبێـت، بـۆیە داواکـارم ئەوە لە پرۆتۆکـۆڵ دەربهێنرێـت لەبەرئەوەی دەچێتە خانەی ئەوەی کە پەرلەمانی کوردستان بۆ قەزیەی ژنان ئیهتیمامی نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیڤیدارم دەستا سەرۆکایەتیێ تەحەمولا رەخنـێ هەبیـتن، تـازەگەری بـۆ پەرلەمانتـارا پێویسـت ناکات، چونکە پەرلەمانتارێن کوردستانێ مولزەمن بە پەیرەوێ ناڤخۆ یـی پەرلەمـانی و ئەم کـار دکەین بە دەقێت کووەکو دەستوورەکێ یە بۆ پەرلەمانتارا و پەرلەمانێ کوردستانێ، پرسـیارامن ئەڤەیە بۆ رێکخراوەك، رێکخراوەکا کۆمەڵگای مەدەنی دێ شێت کۆنترۆڵا قاعا پەرلەمانی بکەت، بەس دەستەیا سەرۆکایەتیا پەرلەمـانی کـو ئەرکـێ وێـیە بتـایبەتی بەڕێـز سـکرتێری پەرلەمـانی نەشێت کونترولا ناڤ هۆڵا پەرلەمانی بکەت، یەعنـی دڤێـتن تەحەمـولا مەسئۆلیەتێ بێـتە کـرن دڤی بواری دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، تەبعەن ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی، بەڕێز جێگری سەرۆك و بەڕێز سکرتێری پەرلەمان کونترولی قاعەیان کردووە، یەعنی تەنیا یەك کۆبوونەوە نەکـراوە کە ئەم هەڵەیە تێـدا بـووە بەڵکـو دەیـان کۆبـوونەوە لە پەرلەمانـدا ئەنجـام دراوە و کـونترۆڵی قاعەشـیان کـردووە و بژاردووشـیانە، دەنگەکانیـان بـژاردووە تـا ئێسـتا ئەوەی کە جەنابـت باسـت کـرد دوو جـار هەڵە ڕوویداوە ئەمە ناکاتە ئەوەی کە وا وێنا بکەین کە بەڕێزیـان نەیـانتوانیوە کـۆنترولی بکەن یـان ئێمە هەرسێکمان لەدەستەی سـەرۆکایەتی نەمـانتوانیوە کـۆنترولی قـاعە بکەیـن، خـاتوو منیـرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری تەواوی قسەکانی بەڕێز سکرتێری پەرلەمـانی کوردسـتان دەکەم، بەڵـێ ئەو پـرۆژە یاسانەی پەیوەندیان بە پرسی ژنانەوە هەبێت و پەیوەندیان بە کاروباری کۆمەڵایەتیەوە هەبێت بەڵێ ئەندامانی پەرلەمان زۆر جار قاعەکە چۆڵ دەکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو کەژاڵ فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پشـتگیری قسـەکەی بەڕێـز سـکرتێری پەرلەمـان و (منیـرە) خـان دەکەم، ئـێمە خۆشـمان رەخنەمان گرتووە کەوا (٢) جار دوو بابەتی گرینگی تـایبەت بە پرسـە کۆمەڵایەتیەکـان و پرسـی ژنانەوە هەبووە هۆڵی پەرلەمان چۆڵ بووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، فەرموون ماددەکان بخوێننەوە یەك بە یەك لە ماددەی (١٠)یەمەوە بۆئەوەی بخەینە دەنگدانەوە، نیصاب هەیە (٧٧) ئەندام پەرلەمان لەژوورەوەن فەرموون ماددەکان بخوێننەوە ماددەی (١٠).

بەڕێز قالا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٠) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (دەکرێت ئەو ناکۆکیانەی لە ئەنجامی پیادەکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە و ئەو ڕێککەوتن و گرێبەستانەی بە پێ ئەم یاسایە دەبەسترێن چارەسەر بکرێن لە ڕێگەی ناو بژیوانی نێودەوڵەتی بەگوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویست دەکات).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ یەتی؟، (٥٦) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (٦) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (١١)م.

بەڕێز قالا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١١)م بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (کار بەهیچ یاسایەك یان بڕیارێك یان هەر دەقێکی تری ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٦) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (٧) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز قالا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٢) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبە جێ بکەن و پەیڕەو و ڕێنمای پێویست بۆ ئاسان جێبە جێ کردنی دەر بکەن).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٧) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (٧) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز قالا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوە لە ڕووژنامەی وەقائعی کوردستان جێبە جێ دەکرێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٧) کەس لەگەڵیەتی؟، کێ دژیەتی؟، (١٠) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، هۆیەکانی دەرچواندن.

بەڕێز قاڵا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچواندنی ئەم یاسایە بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (لە پێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پروسەی گەشە پێدان و پێشخستن ئەو شێوەی بەرژەوەندی گەلەکەمان دەستەبەر بکات ئەم یاسایە دەرچوێنرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٦) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (١٠) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، کۆی یاساکە کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٧) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (١٥) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، زۆر سوپاس بۆ لیژنەی دارایی دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنی خۆتان، لیژنەی یاسایی لەسەر مەنەصە بمێننەوە بۆئەوەی بڕگەی (٢)م لەبەرنامەی کار بەڕێوەببەین، بڕگەی (٢)م لەبەرنامەی کار بریتییە لە گفتو گۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کار کردن بە یاسای بەکرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان بە پێی ماددەکانی (٧٢) و (٧٤) و (٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو، فەرموون لیژنەی یاسایی ئەصڵی پڕۆژەکە و ڕاپۆرتی خۆتان لەسەر پرۆژە یاساکە بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای کار کردنی ڕاگرتنی بە کرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

ماددەی (١) کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسای بەکرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی (٢) ساڵ تا (٢٠١٧/٧/١٥).

ماددەی (٢)م کار نەکردن بە بڕیاری ژمارە (٢٢٠)ی ساڵی (٢٠٠١).

ماددەی (٣)م پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبە جێ بکەن.

ماددەی (٤)م ئەم یاسایە لەڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقائعی کوردستان دەچێتە بواری جێبە جێ کردنەوە، هۆیەکانی دەرچوونی ئەم یاسایە: بەهۆی ئەم یاسایە کێشەی کۆمەڵایەتی لەنێوان کرێچی و خاوەن موڵك دروست دەبێت تا کاتێك هەموار دەکرێت کە کار کردن بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ڕادەگیرێت.

بەڕێز قاڵا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەت/ ڕاپۆرتی لیژنە سەبارەت بە پرۆژە یاسای ڕاگرتنی یاسای بە کرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان، لیژنەی کار و باری یاسایی ڕۆژی (چوارشەممە) (٢٠)ی جۆزەردانی کوردی بەرامبەر بە (٢٠١٥/٦/١٠)ی زایینی کۆبوونەوەی ئەنجامدا بۆ تاوتوێ کردنی پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کار کردن بە یاسای بەکرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان، کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی پڕۆژەکە لە دانیشتنی ئاسای ژمارە (١٠)ی ڕۆژی (چوارشەممە) لە بەرواری